

Saa kuulua!

Oivalluksia osallisuuden
edistämiseen
kaupungeissa ja kunnissa

2020

Julkaisun päivittyvä versio on sivulla kestavakaupunki.fi/osallisuus-kommentit ja päivitysehdotukset tervetulleita!

Julkaisijat: Ympäristöministeriö ja
Suomen ympäristökeskus 2020
ISBN 978-952-361-208-2

Julkaisun ovat laatineet
Suomen ympäristökeskus SYKE ja
Et May Oy osana ympäristöministeriön
Kestävä kaupunki -ohjelmaa
yhteistyössä Kuntaliiton kanssa.

Tekijät:

Maija Faehnle, Piritta Hannonen, Anni Hapuoja, Iina Turunen, Emma Terämä
ja osallisuustarinoiden kirjoittajat

Julkaisu on Creative Commons [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Lukijalle

Tämän julkaisun tavoitteena on auttaa kaupunkien ja kuntien toimijoita, erityisesti viranhaltijoita toimimaan kuntalaisten ja muiden paikallisten toimijoiden osallisuuden edistämiseksi kunnassa. Paikallisia toimijoita ovat ainakin kunnan alueella asuvat tai toimivat ihmiset, yhdistykset, yhteisöt ja yritykset. Tässä julkaisussa osallisuus viittaa ihmisten osallisuuteen omassa elämässään ja ihmisten sekä muiden toimijoiden osallisuuteen yhteiskunnassa (ks. oivallus 1). Julkaisu tähtää luomaan ymmärrystä osallisuuden syntymisestä ja sen merkityksistä ja tarjoamaan uusia ajatuksia, konkreettisia välineitä, vinkkejä ja esimerkkejä avuksi osallisuuden edistämiseen.

Julkaisun on tehnyt Suomen ympäristökeskuksen ja Et May Oy:n tiimi yhteistyössä Kuntaliiton kanssa. Työssä on hyödynnetty tutkimustietoa, kahdessa avoimessa Erätauko-keskustelussa kuntien ja kansalaisyhteiskunnan toimijoilta kerättyjä ajatuksia, Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisten kestävyiden kokeilujen kanssa käytyä keskustelua sekä verkossa etenkin Kestävä kaupunki -ohjelman [Virtuaalikortteli-alustalla](#) koottua palautetta. Julkaisussa ilman lähdeä esiintyvät sitaatit ovat poimintoja näissä Erätauoissa ja muissa julkaisun laadinnan keskusteluissa esitetyistä ajatuksista. Julkaisu oli keväällä 2020 “koekäytössä” 16 kunnassa, jotka osallistuivat Kestävä kaupunki -ohjelman osallisuussparraukseen. Julkaisun lopussa olevat [tapaustarinat](#) kertovat osallisuuden edistämisestä näissä kunnissa.

Mistä aloittaa? Oletko

Osallisuuskoordinaattori?

Julkaisu sisältää sinulle jo varmasti tuttuakin asiaa, mutta katso aluksi esimerkiksi kunnan roolit osallisuuden edistämässä oivalluksesta 5.

Viranhaltija/työntekijä,

jolle osallisuuskysymykset eivät ole vielä kovin tuttuja?

Saat julkaisusta eniten irti jos luet aluksi kuvauksen käsitteistä alkaen oivalluksesta 1.

Poliittinen päätöksentekijä, johtaja tai muu resursoinnista vastaava?

Katso oivalluksesta 4, miksi osallisuuden edistäminen on tärkeää. Oivallukset 6, 10 ja 12 vinkkaavat, miten edistää osallisuutta suunnitelmallisesti ja tietopohjaisesti.

Osallistumis- tai yhteistyöprosessin järjestäjä?

Katso ajatukset kohtaamisesta oivalluksesta 7 ja vinkit osallistumiseen ja yhdessä tekemiseen oivalluksesta 8.

Rehtori, kasvattaja tai muu sivistystoimen edustaja?

Tutustu Sipoonlahden koulun innovaatioon oivalluksessa 4 ja ideoihin voimavarojen hyödyntämisestä oivalluksessa 5.

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen edustaja?

Katso ajatusmalli hallinnon ja kansalaistoiminnan yhteensovittamisesta oivalluksesta 4 ja esimerkki kulttuuripalvelujen merkityksellisyyden lisäämisestä oivalluksessa 10.

Tietyn ikäryhmän kanssa toimiva tai sosiaali- ja terveystoimen edustaja?

Katso, löydätkö jotain uutta yhdenvertaisuutta koskevasta oivalluksesta 9 tai yhteistyötä koskevista ajatuksista oivalluksessa 10.

Teknisen tai ympäristötoimen edustaja?

Pohdi kohtaamista [oivalluksen 7](#) avulla ja yhteistyön merkitystä [oivalluksen 10](#) avulla.

Katso esimerkki vertaissuunnittelusta [oivalluksessa 8](#).

Digikehittäjä?

Katso oivalluksista [8](#) ja [10](#) vinkkejä palvelujen kehittämiseen käyttäjien kanssa.

Huomaa myös ihmislähtöisyys ja kohtaamisen merkitys, [oivallus 7](#).

Yhdistyksen, yhteisön tai yrityksen edustaja tai kansalaisaktiivi?

Katso vinkit omaehtoisen toiminnan edistymiseen oivalluksista [6](#) ja [10](#) ja ideat jakamiseen osallisuuden mahdollistajana [oivalluksesta 11](#). Voit johtaa esimerkillä ja kirittää kuntaasi osallisuuden edistämisen edelläkävijäksi!

Etsitkö jotakin tiettyä? Katso sisällysluettelo seuraavalla sivulla sekä [tärppilistä](#)!

Suhtautumista elämään ja yhteiskuntaan

Kahden näkökulman muistamista

Tunnetta ja konkretiaa

s.10-31
OIVALLUKSET 1-3
MITÄ ON OSALLISUUS?

s.46-119
OIVALLUKSET 5-12
MITEN EDISTÄÄ OSALLISUUTTA?

s.32-45
OIVALLUS 4
MIKSI EDISTÄÄ OSALLISUUTTA?

Kitkien, hyödyntäen, kasvattaen

Strategisella otteella

Kohtaamalla kunnioittaen

Valitsemalla keinot tarkoituksen mukaan

Osallisuus on kunnan olemassaolon perusta

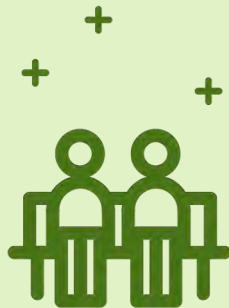
Yhdenvertaisuus selkäytimessä

Kapasiteettia kasvattaen

Jakaen ja jakamista tukien

Reflektoiden ja oppien

SISÄLLYS

s.120-208
OSALLISUUSTARINAT

s.209
PALAUTETTA OSALLISUUS-
SPARRAUKSESTA

s.213
SAA KUULUA
-VIDEOT

SISÄLLYS

s.215
HUONEENTAULU

OSALLISUUSTARINAT

Enontekiöläiset keskustelemaan uudesta matkailualueesta	<u>123</u>
Helsingin Naapuruuspiirit – Luovaa sopeutumista poikkeusoloissa	<u>129</u>
Hollola – Tavoitteena osallistava toimintatapa ja toimintakulttuuri	<u>133</u>
Uutta osallisuutta Hyvinkään keskustan suunnitteluun	<u>138</u>
Kohti seudullista ilmastotyötä Iisalmessa – Keski- ja Ylä-Savon KESTO-hanke	<u>145</u>
Kaarina – Viestimällä vauhtia aluetyöryhmiin!	<u>152</u>
Kauhajoki etsii osallistuvalla budjetoinnilla ratkaisua osallistumisen ja hyvinvoinnin eriytymiseen	<u>157</u>
Kirkkonummi – Yhteiskampus vauhdittaa yhdessä tekemistä	<u>162</u>
Yhteisöllinen Koski TI edistää osallisuutta koko kuntaorganisaation voimin	<u>166</u>
Lahti – Ympäristöpääkaupunkivuoteen osallisuusloikalla	<u>171</u>
Lempäälään toimivia tapoja asukaslähtöiseen Sääksjärven kaavoitukseen	<u>174</u>
Oulun neljäs sektori: arvostusta ja asennetta!	<u>180</u>
Aktivistivirkkamiehiä Paraisille!	<u>186</u>
Tampere painottaa osallisuutta: neljäs sektori haltuun! Uusi kansalaistoiminta ansaitsee uudet tukimuodot	<u>191</u>
Uusikaupunki – Osallisuustyön polku avautui yhdistysohjelman laatimisesta kaupungin ja kansalaisyhteiskunnan välille	<u>197</u>
Vantaa – Osallistuva budjetointi myönteisen erityiskohtelun keinona ja vaikuttamisen paikkana	<u>203</u>

Mitä on
osallisuus?

Osallisuudessa
on kysymys
ihmisen suhteesta
omaan
elämäänsä ja
yhteiskuntaan.

(Yhteis)kunnan
ja yksilön
näkökulma
- molemmat
tarvitaan.

Mukaan
ottaminen on
tärkeä muttei
ainoa tapa
edistää
osallisuutta.

OIVALLUS 1

Osallisuudessa on kysymys ihmisen suhteesta omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan.

Käsitteitä osallisuus ja osallistuminen käytetään monin tavoin ja yhteisymmärryksen aikaansaamiseksi onkin tärkeä täsmentää tilannekohtaisesti, mistä puhutaan ja mitä ollaan tavoittelemassa. Näin voi välttää esimerkiksi näitä yleisiä sekaannustilanteita:

- Toinen puhuu osallisuudesta ihmisen kokemana kuulumisena ja toinen tarkoittaen asianosaisuutta ja osallistumisoikeutta jossakin asiassa kuten kuntaorganisaation toiminnassa.
- Osallistuminen (esimerkiksi palvelujen kehittämiseen) ajatellaan suoraan keinoksi torjua yhteiskunnallista osattomuutta.
- Osallistumista kritisoidaan siitä, ettei se ratkaissutkaan yhteiskunnallisen osattomuuden ongelmaa.

Osallisuus kuulumisena ei kuitenkaan ole mutkikas hahmotettava – se liittyy kaikkien! Kunnalla on tehtäviä ihmisten ja muiden paikallisten toimijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista huolehtimisessa, mutta myös sitä kehystää laajempi tehtävä ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden mahdollistamisessa (katso oivallus 4). Osallisuus onkin hyödyllistä hahmottaa tarkoittamaan **ihmisen kokemaa ja konkreettista kuulumista yhteiskuntaan ja elämistä itselle sopivalla tavalla.**

Tähän kuuluu voimaantuneisuus ja kyvykkyys olla kulloistenkin voimavarojensa puitteissa aktiivinen toimija sekä omassa elämässään että yhteiskunnassa. Osallisuuden toteutuessa ihminen pääsee ottamaan yhteiskunnassa ja omassa elämässään itselle sopivalta tuntuvan osan, eli paikan kokonaisuudessa, ja hän saa osansa siitä mitä elämällä ja yhteiskunnalla on tarjottavana. Osallisuutta kokeva tulee kuulluksi ja nähdyksi toivomallaan tavalla ja edistää itselleen tärkeitä asioita (SOKRA-hanke).

Osallisuus on yksilö- ja tilannekohtaista. Joskus kuulumisen tunnetta syntyy siitä, että voi toteuttaa itseään ja käyttää voimavarojaan toisten hyväksi. Jonkin asian puolesta toimiessaan ihminen voi tavoittaa sopivan kuulumisen tunteen silloin, kun saa aikaan haluamaansa muutosta – tai ymmärtää, miksi muutos ei ollutkaan mahdollinen. Joskus riittää, että saa luotettavaa ja ymmärrettävää tietoa. Toisinaan ratkaisevaa on yhdessä-olo toisten kanssa. Omien voimavarojen ollessa vähissä, sopiva kuulumisen tunne

voi taas tulla siitä, että kokee yhteiskunnan ympärillään tarvitsematta vuorovaikuttaa kenenkään kanssa.

Motivaatitimantin (Martela, F. 2015. Valonöörin - Sisäisen motivaation käsikirja) neljä peruspilaria viitoittavat osallisuuden edistämisen tavoitteenasettelua: Merkityksellinen elämä edellyttää

- toiminnan vapautta
- kyvykkyyttä
- kiinnittymistä yhteisöön ja
- hyvän tekemistä toisille.

“Kun pyydetään puhumaan osallisuudesta, se on vähän kuin pyydetäisi puhumaan lääketieteestä.”

Katja Syvärinen,
osallisuusammattilainen

Kommentti:

“Tulee myös pyyntöjä kertoa osallisuuteen liittyvistä menetelmistä. Lääketieteessäkään ei aloiteta menetelmistä, vaan siitä mitä ollaan tavoittelemassa ja miksi.”

Kuva 1. Kuulumisen tunnetta voi syntyä tilanteen mukaan toiminnasta ja sen vaikutusten kokemisesta tai vain tietoisuudesta, että on osa yhteisöä. Kuvassa esimerkkejä yhteiskuntaan kiinnittymisen tavoista.

Kun tavoitteena on...

Ihmisen kokemaa ja konkreettinen kuuluminen yhteiskuntaan ja osallisuus omassa elämässä; sivuun jäämisen, osattomuuden välttäminen, hyvän elämän edellytysten täytyminen

Ihmisen tai muun toimijan osallistuminen itselleen (mahdollisesti) merkitykselliseen asiaan, jotta syntyisi parempia päätöksiä, palveluita tai muita tuloksia, ja samalla aktiivisen kansalaisuuden edistäminen

...voi puhua

Osallisuudesta yhteisössä tai yhteiskunnassa.

Esimerkkejä:

- Tiedon saanti toiminta- ja osallistumismahdollisuuksista luo ihmisille edellytyksiä hankkia osallisuutta tuottavia kokemuksia.
- Toimeentulo luo ihmisille mahdollisuuksia elää omannäköistä elämää.
- Nuoret saavat tarvitessaan tukea omien kyvykkyyksien löytämiseen ja valintojen tekemiseen kouluttautumisen polulla.
- Erityistä tukea tarvitseva kohtaa ihmislähtöisen palvelupolun eikä jää viranomaistoimintojen väliin.

Osallistumisoikeudesta, osallistumisen mahdollistamisesta, osallistumisesta (joka voi myös tukea osallisuutta yhteiskunnassa tai omassa elämässä).

Mukaan kutumisesta (ihmisläheisempi sana kuin pakottavalta kuulostava osallistaminen).

Yhdessä tekemisestä voi puhua, jos osallistujat todella ovat mukana tekemisessä ja heidän panoksensa näkyy lopputuloksessa.

Kun tavoitteena on...

Ihmisen tai muun toimijan osallistuminen itselleen (mahdollisesti) merkitykselliseen asiaan, jotta syntyisi parempia päätöksiä, palveluita tai muita tuloksia, ja samalla aktiivisen kansalaisuuden edistäminen

...voi puhua

Yhteisestä ongelmanratkaisusta on kysymys, kun osapuolet ratkaisevat yhdessä ongelmaa, jota kukaan ei pysty ratkaisemaan yksin.

Osallistaminen voi toimia osallistumisen järjestäjien keskinäisenä ammattiterminä viittaamassa tilanteisiin, joissa ihmisiä ja muita toimijoita kutsutaan osallistumaan johonkin jo melko määriteltyyn asiaan.

Esimerkkejä:

- Vapaaehtoiset osallistuvat näyttelyn rakentamiseen kaupunginmuseossa.
- Susanna Suunnittelija kutsuu kaikki Kaupungin keskustasta kiinnostuneet mukaan luomaan keskustan suunnitteluvaihtoehtoja, jotta hyvät ideat ja tarpeellinen tietämys saataisiin suunnitteluun mukaan.
- Kalle Kansalaisaktiivi kutsuu paikalliset mukaan tekemään kaupunginosan visiota.
- Rakennusliike kutsuu paikalliset suunnittelemaan purettavan ostoskeskuksen väliaikaiskäyttöä.
- Eri osapuolet sopivat toimenpiteistä vesistön kunnostamiseksi.

OIVALLUS 2

(Yhteis)kunnan näkökulma ja yksilön
näkökulma – molemmat tarvitaan.

Sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta on olennaista, miten osallisuuden tunne ja pääsy sitä mahdollistaviin asioihin toteutuvat eri ihmisryhmissä, tulevia sukupolvia unohtamatta. Osallisuuden toteutumista onkin tarkasteltava myös yhteiskunnan tasolla. Toisten osallisuus tai sen vaje vaikuttavat myös takaisinpäin yksilön kokemukseen yhteiskunnasta.

Ihminen voi olla tyytyväinen elämäänsä ja osallisuuteensa yhteiskunnassa, vaikkei osallistuisi yhteisiin asioihin julkisen hallinnon järjestämien valmistelu- ja päätöksentekoprosessien kautta. Edustuksellisen demokratian toimivuus kuitenkin vaatii, että suuri osa kuntalaisista pitää virallista päätöksentekojärjestelmää elämässään merkityksellisenä ja antaa järjestelmälle tukensa ainakin äänestämällä vaaleissa. Tämä edellyttää kunnalta monikanavaista ja ymmärrettävää viestintää (katso oivallus 7).

Osallisuuden edistämisen tavoitteita voi olla avuksi pohtia myös osallisuuden vajeen kautta:

- Millainen ihmisen elämänsä aikana kokema osallisuusvaje – kokemus osattomaksi ja sivuun jäämisestä – on hänelle vielä siedettävää?
- Millaista yksilöiden osallisuusvajetta kunta yhteisönä sietää tietyllä aikavälillä, esimerkiksi seuraavien 10 vuoden aikana? Mikä on realistinen tavoiteltava osallisuuden kokemisen taso eri väestöryhmissä ja eri alueilla?
- Entä miten kuntaorganisaatio tai yleisemmin julkinen hallinto saa merkityksellisen paikan ihmisen omassa elämässä? Millaista ihmisten elämästä sivuun jäämistä kuntaorganisaatio enimmillään sietää?

Kuva 2a.
Yhteiskunnan ja yksilön kolmiot.
Millaisista asioista osallisuuden
tulisi syntyä? Mitä odotuksia
ihmisillä on omalle osallisuudel-
leen ja hyvinvoinnilleen? Millaisia
odotuksia yhteiskunta asettaa
– mikä on “osallisuuden normi”?

Yhteiskunnan näkökulmasta
ihmisen osallisuus toteutuu hyvin, mutta
hän itse kokee osallisuusvajetta

Ihminen kokee vahvaa osallisuutta,
mutta yhteiskunnan näkökulmasta saatetaan
puhua osallisuusvajesta

YHTEISKUNNAN
ODOTUKSET IHMISEN
OSALLISUUDELLE JA
HYVINVOINNILLE

IHMISEN ODOTUKSET
OMALLE OSALLISUU-
DELLEEN JA HYVIN-
VOINNILLEEN

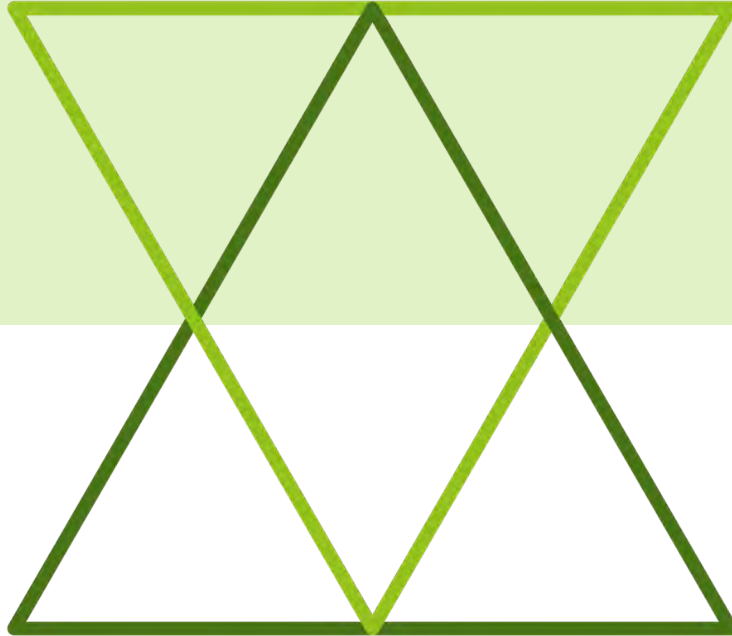

Kuva 2b.

Esimerkki 1: Ihminen äänestää ja toimii yhteiskuntaan sopivalla tavalla kansalaisaktiivina, mutta kokee osallisuuden vajetta koska ei katso pystyvänsä vaikuttamaan haluamallaan tavalla

Esimerkki 2: Ihminen toimii yhteiskuntaan sopivalla tavalla kansalaisaktiivina mutta vierastaa julkista hallintoa, koska katsoo hallinnon kohtelevan toisia epäreilusti

Yhteiskunnan näkökulmasta
ihmisen osallisuus toteutuu hyvin, mutta
hän itse kokee osallisuusvajetta

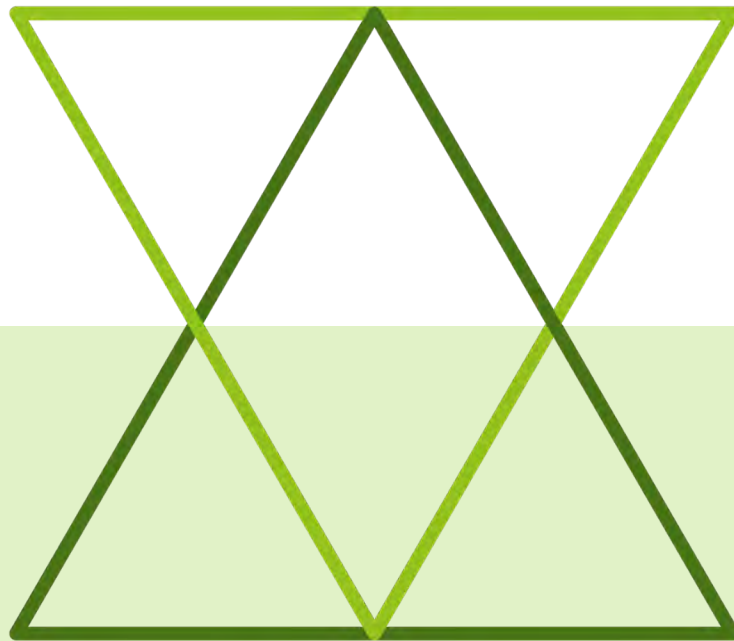

YHTEISKUNNAN
ODOTUKSET IHMISEN
OSALLISUUDELLE JA
HYVINVOINNILLE

Kuva 2c.
Esimerkki 3: Ihminen ei tartu yhteiskunnan hyvänä pitämiin osallistumismahdollisuuksiin, mutta kokee vahvaa osallisuutta eläessään arkielämäänsä

Esimerkki 4: Ihminen ei tartu yhteiskunnan hyvänä pitämiin osallistumismahdollisuuksiin, mutta kokee vahvaa osallisuutta toimiessaan yhteiskuntaa vahingoittavassa yhteisössä

Ihminen kokee vahvaa osallisuutta,
mutta yhteiskunnan näkökulmasta saatetaan
puhua osallisuusvajesta

IHMISEN ODOTUKSET
OMALLE OSALLISUU-
DELLEEN JA HYVIN-
VOINNILLEEN

Millainen ihminen osuu osallisuuden normiin
– sosiaalisesti hyväksytyyn tapaan olla osallinen
omassa elämässään ja yhteiskunnassa?

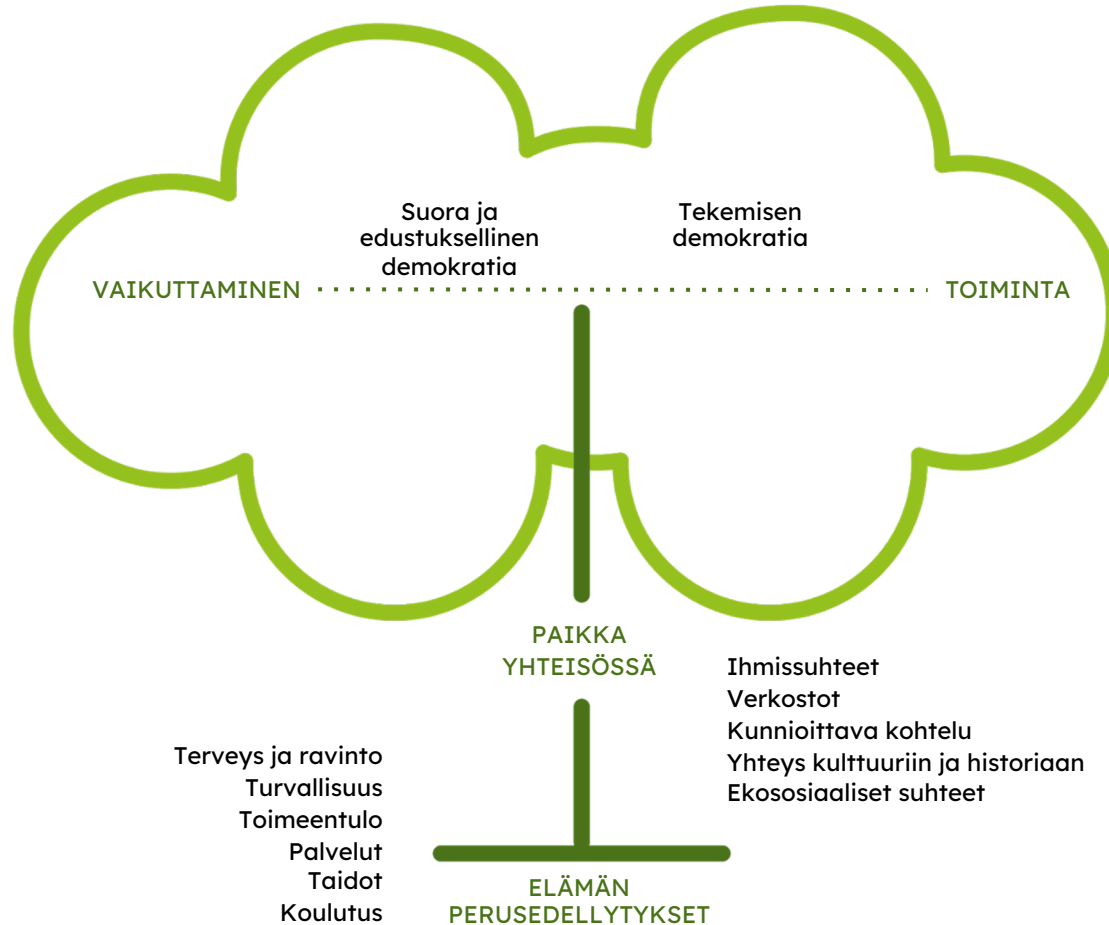
pysyy roolissaan kuntalaisena	astuu viranhaltijoiden ja päätöksentekijöiden varpaille
on kiinnostunut lähiympäristöstään	on kiinnostunut isoista asioista
tyytyy annettuihin vaihtoehtoihin ja puhuu pyydetyistä asiasta	nostaa asioita annetun kehyksen ulkopuolelta
tuntee oikeutensa osallistua virallisilla tavoilla	tuntee oikeutensa aktiivisena kansalaisena
ei tartu vaikuttamismahdollisuuksiin, koska on tyytyväinen nykytilaan	tarttuu vaikuttamismahdollisuuksiin
tekee hyvinvointiaan palvelevia valintoja, jotta hyödyttää yhteiskuntaa eikä kuormita sitä	tekee hyvinvointiaan palvelevia valintoja, jotta voi omasta mielestään hyvin
tietää, mikä on hyväksyttyä	tietää, mikä on tavoittelemisen arvoista
seuraa yhteisiä asioita	osaa argumentoida ja keskustella rakentavasti
varoo loukkaamasta muita	puuttuu epäkohtiin

OIVALLUS 3

Mukaan ottaminen on tärkeä muttei ainoa tapa edistää osallisuutta.

Kuva 3. Yksilön osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa määrittävät samanaikaisesti monet tekijät elämän perusedellytyksistä kuten turvallisuudesta sosiaalisiin suhteisiin, toimintaan ja vaikuttamisen prosesseihin.

ASENTEET, KIINNOSTUS JA TIETÄMYS:

Oman toiminnan vaikutuksista

Vaikuttamisen ja toiminnan mahdollisuuksista ja keinoista

Yhteisöstä ja sen toiminnasta

Oikeuksista ja velvollisuuksista

Omista tarpeista, vahvuuksista ja haaveista

Selviämisen tavoista

Sana osallisuus johtaa usein ajatukset osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Viralliset osallistumisrakenteet ovat yhteiskunnan kivijalka, mutta se yhteiskunta, jossa kokemus osallisuudesta tai sivuun jäämisestä syntyy, on paljon muutakin. Mahdollisuudet toimia ja vaikuttaa ovat yksi osallisuuden osa-alueista (kuva 3).

Toiminta – vaikkapa tapahtuman järjestäminen tai sellaiseen osallistuminen – voi tähdätä vaikuttamiseen tai tuottaa kuulumisen tunnetta itsessään.

Vahvimmillaan osallisuuden tunne voi olla, kun koettua vajetta ei ole millään osa-alueella ja ihminen paitsi selviytyy myös toteuttaa itseään merkityksellisesti sosiaalisten suhteiden, toiminnan tai vaikuttamisen kautta.

Kielitaito, koulutus, työ, toimeentulo ja esimerkiksi syrjäytymiseltä pelastavien palvelujen käyttö ovat portteja, joiden kautta ihminen saa ulottuvilleen muitakin hyvinvoinnin ja kuulumisen lähteitä. Taloudellinen osallisuus ymmärretään usein toimeentuloon ja rahojen riittävyteen viittaavaksi. Talouden ja osallisuuden kytkökset ovat kuitenkin moninaisempia. Esimerkiksi joukkorahoitus ja sijoittaminen voivat olla ihmiselle merkityksellisiä vaikuttamisen tekoja.

- [Innokylässä](#) voi hakea koeteltuja ja kehitteillä olevia toimintamalleja sekä työkaluja myös osallisuuden kannalta. [Toimintamallien haussa](#) voi valita aihealueeksi osallisuuden ja myös esim. kohderyhmän ja paikkakunnan.
- [Osallisuuden palaset](#), keinoja erityisesti heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden edistämiseen (SOKRA-hanke)
- [Osallisuuden kehät](#), väline erilaisten yksilöiden osallisuuden muodostumisen ja osallisuuden edistämässä tehtävän yhteistyön merkityksen tarkasteluun (Liisa Häikiö)
- [Kuusi vinkkiä osallisuuden edistämiseen](#) kuntien hyvinvointisuunnitelmien tarkastelun pohjalta

“Uusi demokratia on tekemisen demokratiaa. Tekemisen demokratiassa osallistuminen tuottaa enemmän suoria tuloksia kuin vaatimuksia siitä, mitä jonkun muun pitäisi tehdä.”

[SITRAn uusi demokratia -foorumi](#)

Miksi edistää
osallisuutta?

Parempia
tuloksia yhdessä
tekemällä ja
yhteen-
sovittamalla!

OIVALLUS 4

Parempia tuloksia yhdessä
tekemällä ja yhteensovittamalla!

Miksi kuntaorganisaation kuntalaisten kannattaa ja täytyy edistää kuntalaisten osallisuuden toteutumista?

- **Kuntalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen on kuntaorganisaation toiminnan perusta.** Kuntalaisten itsehallinnon (Kuntalaki 1§) vakavasti ottava kunta ei vain tuota palveluja vaan muotoilee (lainsäädännön raameissa) palvelut kuntalaisten kanssa heiltä saamiensa tehtävänantojen pohjalta.
- **Hyvinvoinnin takia:** Osallisuutta kokeva eli yhteiskuntaan kiinnittyvä ja vahvasti kuulumista tunteva ihminen tekee hyvinvointiaan palvelevia valintoja. Hän myös pystyy tuottamaan ja jakamaan hyvää muille, mikä lisää myös yhteisön hyvinvointia.

- **Paikallisen elin-, veto- ja pitovoiman takia:** Osallisuuden kokemus auttaa kohtaamaan toiset kunnioittavasti. Vahva osallisuus luo parempia väestösuhteita ja turvallisempaa arkea. Myönteisissä kohtaamisissa pääsee viriämään uusia ajatuksia, mikä voi tuottaa myös taloudellista toimeliaisuutta.
- **Voimavarojen takia:** Kun ihminen näkee, että hänen panostaan johonkin asiaan arvostetaan, hän on valmiimpi tuomaan voimavarojaan kuten ideoita, tietoa, taitoja ja toimintakapasiteettiaan käyttöön

jatkossakin, esimerkiksi yhteisten ongelmien ratkaisemisessa ja palvelujen ja ympäristön kehittämisessä. Paikallisia voimavaroja vaaliessaan ja kehittäessään kuntayhteisö parantaa kykyään sopeutua muutokseen (Oivallus 10).

- **Parempien ratkaisujen ja tehokkuuden takia:** hyvien päätösten tekeminen mahdollistuu, kun tieto päätösten pohjaksi tuotetaan yhdessä niiden kanssa, joita päätös koskettaa.

Yhdessä tuotetun tiedon hyödyntäminen ja prosessien avoimuus tukevat päätösten hyväksyttävyyttä ja toimeenpanoa, joka ei hidastu valituksilla.

- **Turvallisuuden tunteen takia:** Turvallisuuteen liittyy kokemus siitä, että on luottamuksen arvoinen ja yhdenvertainen. Syrjään jääminen on yhteydessä turvattomuuden tunteeseen.

- **Osallisuuden edistäminen on eettisesti oikein.** “Kohteile toisia, kuten toivoisit itseäsi kohdeltavan” pätee niin virkatyössä, luottamustehtävässä kuin elämässä yleisestikin. Osallisuuden edistäminen osana työtä on mahdollisuus lisätä työn merkityksellisyyttä ja palkitsevuutta, kun johdon tuki ja työolosuhteet mahdollistavat työn tekemisen hyvin.
- Kunnalle osallisuuden edistäminen on **lainsäädännöllinen velvoite.**

Perustuslain (1999/731) mukaan yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (2§) ja julkisen vallan tehtävä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (14§). Julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (luku 2), kuten oikeus syrjimättömyyteen, riittävään elintasoon, koulutukseen, itsensä kehittämiseen ja vastuun kantamiseen luonnosta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä.

Kuntalaki (2015/410) velvoittaa kunnan edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa, järjestämään asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla sekä huolehtimaan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumisesta kunnan toiminnassa (1§).

Osallisuuden edistämiseen velvoittavia säännöksiä on myös mm. yleissopimuksissa lapsen (1991/60) ja vammaisten oikeuksista (2016/27), laeissa vanhuspalveluista, nuoria koskevissa laeissa ja asetuksissa, julkisuuslaissa (1999/621), terveydenhuoltolaissa (2010/1326), kuntien kulttuuritoimintalaissa (2019/166), liikuntalaissa (2015/390) ja uudistumassa olevassa maankäyttö- ja rakennuslaissa (1999/132).

Osallisuuden edistäminen on olennainen osa kuntalain viittaamaa sosiaalista kestävyttä, jota tarkoittaa esimerkiksi Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus.

Sosiaalisen kestävyden tekijöitä sopimuksessa ovat mm. osallisuuden ja merkityksellisyyden tunne ja yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin ja yhteiskunnan kehittämiseen osallistumiseen.

Tarve reiluun siirtymään kohti ympäristöllistä kestävyttä kutsuu pohtimaan osallisuuden ja siirtymän yhteyksiä. Millainen siirtymän edistyminen säilyttää tai vahvistaa kuulumisen tunnetta?

Millaisia osallisuusvaikutuksia siirtymätoimilla on? Miten osallisuuden edistäminen ja siirtymän edistäminen yhdistyvät?

Sipoonlahden koulussa vapaaehtoiset oppilaat toimivat yhteisten asioiden hyväksi nopee-tiimeissä. Paikat pysyvät kunnossa, ilkeä on vähentynyt ja yksi yritys on syntynyt. Toiminta on saanut laajasti kannatusta niin oppilailta kuin henkilökunnaltakin. Lue lisää [artikkelista!](#)

“Erilliset lasten kokoukset, joissa yhdessä mietitään vaikkapa tulevan viikon ohjelmaa eivät, ainakaan yksinään, johda pitkälle. Silloin kun aikuisilla on herkkyyttä kuunnella lapsia sekä taitoa tarttua heidän spontaaneihin ideoihin, on lasten osallisuudella hyvät mahdollisuudet onnistua.”

Piia Roos, Pedagogiikan aika. 2019.

Kommentti:

“Sama pätee ihmisiin yleisemminkin! Miten kuntasi hyödyntää ihmisten omia ideoita?”

“Osallisuus on siis sitä, että näemme kuntalaiset arvokkaana voimavarana, kaiken toiminnan keskipisteenä.”

Pauliina Österberg, Lempäälä

Osallisuuden edistäminen on kunnan olennainen tehtävä, mutta tässä tehtävässä voi onnistua hyvin vain toimimalla yhdessä muiden kanssa. Työ kuntalaisten ja muiden paikallisten toimijoiden osallisuuden edistämiseksi onkin monenlaisten prosessien tunnistamista, yhteensovittamista ja koordinointia. Suuri merkitys on yhdistysten ja kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoisten ryhmittymien oma-aloitteisella toiminnalla – jonka tukemiseen kuntalakikin viittaa yhtenä keinona vaikuttavien osallistumismahdollisuuksien edistämisessä (22§).

Monipuolisten osallisuutta tuottavien mahdollisuuksien edistämisen voi ajatella “yhdistelmähallinnointina”, jossa kunta sovittaa toimintaansa yhteen muiden tahojen kanssa. Kunnalla on tällöin käytössä kokeilemisen kautta kehittyvä toimintatapavalikoima, jota se soveltaa tilanteen mukaan. Esimerkiksi lainaus-toimintaan voi liittyä kirjo osallisuuden kokemisen paikkoja niin hallinto-lähtöisessä toiminnassa, omaehtoisessa toiminnassa kuin niiden yhdistymisessäkin (kuva 4).

Kuva 4: Yhdistelmähallinnointia osallisuuden edistämiseksi – esimerkkinä lainauspalvelut. Kuinka monta eri porrasta kunnassasi on käytössä?

Käyttäjät voimarana

“Kohtaamisen kerros”: hallinnon ja kansalaisten yhteistyö tiiviimmillään

Omaehtoinen toiminta voimarana

HALLINTOLÄHTÖISYYS

KANSALAISLÄHTÖISYYS

Kuva on jalostettu yhdistelmähallinnoinnin portaista [Kvartti-lehden artikkelissa](#).

REKO-renkaat ovat vertaisruokapalvelua, omaehtoista kansalaistoimintaa, jossa ihmiset hankkivat lähi- ja luomuruokaa suoraan tuottajilta ohittaen kaupan keskusliikkeet. Tilaukset tehdään Facebook-ryhmässä ja noudetaan jakelutapahtumassa. Monille merkityksellistä on juuri tuottajan kohtaaminen kasvokkain. Toiminta vaatii paikan, jossa jakelu voi tapahtua, tyypillisesti puolen tunnin ajan esimerkiksi joka toinen viikko.

REKO-renkaat ovat joutuneet neuvottelemaan ja kamppailemaan tilatarpeidensa eteen, kun säädökset ja ohjeistukset eivät ole tunnistanee sen kaltaista toimintamuotoa. Helsingissä Töölöntorin käyttölupaa varten edellytettiin toiminnalta yhdistyksen perustamista. Viikin Latokartanontorilla kaupunki vaati ensin sääntöjensä mukaan 1 000 euron + alv kuukausivuokraa kahdesta puolen tunnin mittaisesta käytöstä.

Vuokraa vaadittiin vedoten toiminnan kaupallisuuteen, mutta ratkaisevaksi muodostui, että toiminnan järjestäminen tapahtuukin pro bono. Asia ratkesi lopulta adressin, somekeskustelun, päättäjäkontaktin, lautakunnan ohjeistuksen, viranomaisten tiedottamisen ja sopimus-toiminnan kautta REKO-renkaan eduksi. Tapaus toimi ennakkotapauksena viranomaistoiminnan mukauttamisesta omaehtoisen toiminnan mahdollistamiseksi.

(Pasi Mäenpää & Maija Faehnle: Neljäs sektori – kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa (tulossa)).

- Gentin kaupunki toteuttaa strategiaa paikallisten yhteisöjen tukemiseksi yhteisten resurssien hallinnoijina. Kaupunki on solminut kumppanuuksia ruoka-, energia- ja liikkumis-palveluja järjestävien kollektiivien kanssa. Kaupunki mm. tarjoaa kollektiiveille oikeudellista ja hallinnollista tukea. Strategian pohjalla on ns. [Bolognan malli yhteisresurssien sääntelystä](#). Lue lisää: [Commons Transition Plan for Gent](#)
- Vähemmän urbaani esimerkki yhdistemähallinnoinnista on Seinäjokeen kuuluva Kainaston kylä, jossa alueen kehittäminen on ollut ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan käsissä. Avaintoimija Kainaston Nuorisoseura on rakentanut yhteistyöverkostoja ja yhdistää resursseja eri lähteistä. Seinäjoen kaupungilla on roolia mm. työllisyyspalveluiden tarjoajana. Lue lisää [blogista](#).

- [Miksi kuntien ja alueiden kannattaa vahvistaa osallisuuden kokemusta? \(SOKRA-hanke\)](#)
- Joko organisaatiosi on tehnyt oman kestävän kehityksen sitoumuksen? Lue lisää [täältä](#)
- [Ihmisoikeudet Suomessa](#)
- [Paikallisten kohtaamispaikkojen luominen ja muita esimerkkejä päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten toimenpidesitoumuksista kestävän kehityksen edistämässä](#)
- [Kokeiluista skaalaan](#) – Motivan pelikirja kokeilijoille
- Oppaita kokeilutoimintaan [Kokeilun paikan sivulla](#)
- Lue lisää yhdistelmähallinnoinnista [Kvartti-lehden artikkelista](#) ja [Kaupunkiaktiivismitietopaketista nro 4](#)

Miten edistää
osallisuutta?

Kestävä kunta
kitkee osalli-
suuden esteitä ja
hyödyntää ja
kasvattaa
paikallisia
voimavaroja

Strateginen
ote osallisuuden
kaikkiin osa-
alueisiin - myös
omaehtoiseen
toimintaan kan-
nattaa varautua

Kohtaamisen
ABC. Viestinnällä
on väliä!

Lähtöistä vai
keskeistä?
Mukaan ottami-
sessa skaala
kuulemisesta
yhteiseen ongel-
manratkaisuun

Yhdenvertaista-
minen ei ole
tasapäistämistä

Kapasiteetin
kasvattaminen

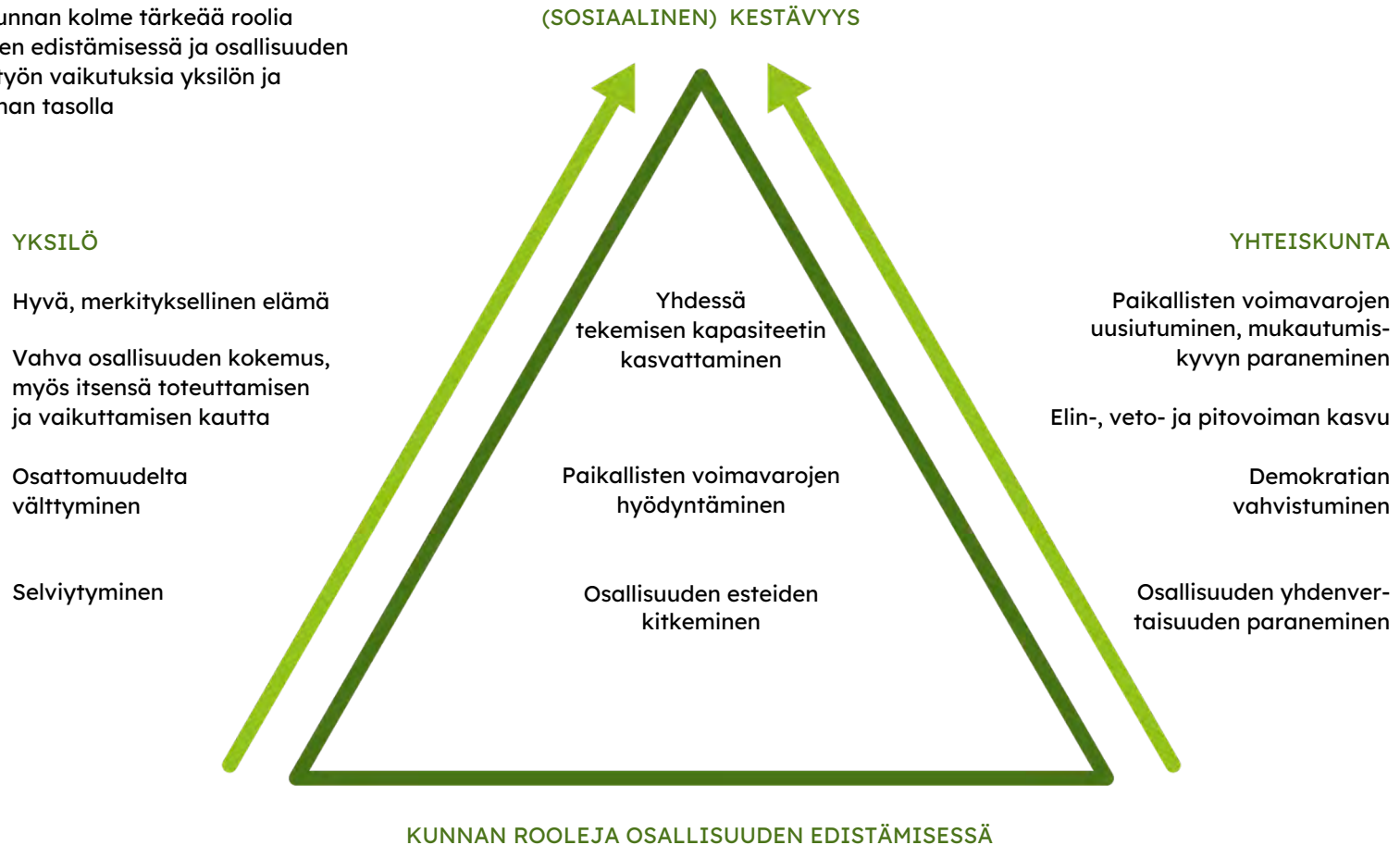
Jakaminen
osallisuuden
edistäjänä

Reflektointi
toimijoiden ja
sektorien
yhdistäjänä

OIVALLUS 5

Kestävä kunta kitkee osallisuuden esteitä ja hyödyntää ja kasvattaa paikallisia voimavaroja.

Kuva 5. Kunnan kolme tärkeää roolia osallisuuden edistämässä ja osallisuuden edistämistyön vaikutuksia yksilön ja yhteiskunnan tasolla

Kuntaorganisaatiota voi ajatella osallisuuden puutarhurina, joka kuntalaiset työnantajanaan vaalii ja kehittää kuntaa osallisuuden ja hyvinvoinnin kasvumaana:

- Kunta kitkee osallisuuden esteitä ja hidasteita, osallisuuden kaikilla osa-alueilla
- Kunta hyödyntää paikallisia voimavaroja: Ihmisten ja yhteisöjen innostusta, ideoita, tietoa, osaamista ja toimintavalmiuksia, paikallisia viestintärakenteita, tiloja ja muita

fyysisiä ja digitaalisia resursseja. Osallistumisen vaikuttavuus ja palkitsevuus kulkevat käsi kädessä voimavarojen hyödyntämisen kanssa. Se, että kaikki eivät osallistu, ei vie arvoa niiden osallistumiselta, jotka osallistuvat.

- Kunta kasvattaa alueellaan kapasiteettia (oivallus 10) toimia osallisuuden ja kestävän kehityksen hyväksi.

Kuntaorganisaation rooleja ja tehtäviä osallisuuden toteutumisessa

OSALLISUUDEN RAJOITTEIDEN KITKEMINEN

- Osallisuuden esteiden ja rajoitteiden tunnistaminen
- Elämän perusedellytysten (mm. turvallisuus, työllisyys) täyttymisen edistäminen
- Syrjinnän, kiusaamisen, väkivalan jne. torjunta, kunnioittavan kohtaamisen edistäminen
- Saavutettavien kohtaamisen, olemisen ja toiminnan paikkojen turvaaminen
- Kuntaorganisaation toiminnan läpinäkyvyys, tiedon saavutettavuus ja saavuttava viestintä
- Tärkeisiin asioihin vaikuttamisen mahdollistaminen
- Kansalaistoiminnan helpottaminen esim. tilojen käytön helpottaminen ja taloudellinen tuki

PAIKALLISTEN VOIMAVAROJEN HYÖDYNTÄMINEN

- Paikallisen tiedon, osaamisen, aktiivisuuden, tilojen ym. voimavarojen tunnistaminen
- Paikallisten voimavarojen hyödyntäminen
- Osallisuustyötä tukeva [resursointi](#) ja henkilöstöpolitiikka, työntekijöiden ohjeistus ja tuki työympäristössä
- Paikallisen aktiivisuuden hyötyjen kanavoiminen myös vähemmän aktiivisille
- Eri toimijoiden toiminnan yhteensovittaminen osallisuuden edistämisen näkökulmasta

YHDESSÄ TEKEMISEN KAPASITEETIN KASVATTAMINEN

- Strateginen ote osallisuuden edistymiseen ja voimavarojen uusiutumiseen pitkällä aikavälillä
- Toimijoiden kohtauttaminen, verkostoiminen ja hyvien käytäntöjen leviämisen tukeminen
- Omaehtoisen aktiivisuuden houkuttavuuden ja palkitsevuuden kehittäminen
- Yhdessä tekemisen osaamisen edistäminen
- Yhteiseksi hyväksi toimimista arvostavan kulttuurin rakentaminen
- Toisille vahingollisen aktiivisuuden uudelleensuuntaaminen

Voimavarojen kartoittaminen mahdollistaa kuntaorganisaation tehokkaan työn ja yhteistyön.

Voimavaroja ovat aineettomat tai aineelliset, ihmisten omat tai yhteiset asiat, jotka ovat yhteisölle hyödyllisiä.

Mitä voimavaroja alueellasi on?

- ihmiset:...
- yhteisöt ja organisaatiot:...
- työaika...
- vapaa-aika...
- osaaminen:...
- tieto:...
- tietoaineistot:...
- toimintahalu, auttamisen halu:...
- innostus:...
- toimintavalmius:...
- vaikutusvalta:...
- toimintamallit:...
- verkostot:...
- yhteistyösuhteet:...
- viestintä- ja vuorovaikutusrakenteet:...
- fyysiset tilat:...
- digitaaliset alustat:...
- tavarat:...
- infrastruktuurit:...
- julkiset varat:...
- yksityiset varat:...
- muuta:...

Osa voimavaroista vahvistuu tai uusiutuu käytössä (esim. avoin data käyttäjien parantaessa tietoaaineistoja, auttamisen halu palkitsevien auttamiskokemusten myötä). Osa vaatii sopivaa käyttöä pysyäkseen hyödyllisenä ja säilyäkseen ylipäätään (esim. osaaminen, toimintahalu, viestintäkanavat). Osa voimavaroista voi olla samaan aikaan monien käytössä ilman, että kenenkään mahdollisuus käyttöön vähenee (esim. avoin data, usein nettialustat, toimintamallit).

Osassa voimavaroista on pohdittava voimavaran oikeudenmukaista jakamista käyttäjien kesken (esim. julkiset varat, tilat, lainattavat tavarat, lainattavat asiantuntijat). Tavarat ja fyysiset tilat ovat usein käytössä vähitellen kuluvia voimavaroja. Toisaalta käyttäjät myös uudistavat ja kunnostavat tiloja. Tietynlainen fyysinen tila voi olla tietyllä aikaperspektiivillä uusiutuva tai uusiutumaton voimavara.

Miten kuntasi hyödyntää paikallisia voimavaroja?
Oletteko kokeilleet

- ❑ Kuntalaisilta esim. osallistuvassa budjetoinnissa koottujen ideoiden hyödyntämistä paikallisen kehittämisen avoimena tietoaaineistona?
- ❑ Nuorten kutsumista parantamaan kaupungin järjestelmien tietoturvaa?
- ❑ Toimialojen työn kohtauttamista kuten kaupunkisuunnittelun osallistumisen järjestämistä osana kouluopetusta tai nuorisotyötä? Tai päiväkotilaisten ja ikääntyneiden yhteistä päivätoimintaa?
- ❑ Koululaisten intoa ja osaamista vipuna koko yhteisön hiilineutraaliustalkoissa?

Espoo [sai lukiolaiset avukseen tietoturva-avoittuvuksien tunnistamisessa](#) järjestämällä “Hack with Espoo”-kurssin. [Hyvät kokemukset](#) ovat innostaneet myös mm. Turun ottamaan eettisen hakkeroinnin osaksi opetusohjelmaansa.

Iin kunta on saavuttanut mainetta [kestävyyden edelläkävijänä osin koululaisten ansiosta.](#)

“Mitä enemmän yhteiskunnassa on auttamista ja mahdollisuuksia itse auttaa, sitä laadukkaammaksi ihmiset kokevat elämänsä, vaikka resurssit eivät kasvaisi”

Juho Saari, eriarvoisuustutkija [Tammenlastuja-lehdessä 4/2019](#)

Välineitä ja ajatuksia toimijoiden ja voimavarojen kartoittamiseen:

- Asset Based Community Development – Asset Mapping Toolkit ([pdf](#))
- [Kekseliään kaupunginosan tarkistuslista](#)
- [Universal Basic Assets](#) – kehikko yksityisten, julkisten ja avoimien voimavarojen tarkasteluun
- [Community toolbox: Using Community Sectors to Reach Targets and Agents of Change](#)

- Kansalaistoiminnan kiihdyttämö [Kanssala](#) saa Helsingissä asuvat ja oleskelevat löytämään juuri itselleen sopivaa merkityksellistä vapaaehtoistehtämistä. Ihmisille yhteisöitä, yhteisöille toimijoita!
- Myyr York, Musketöörrikortteli, Ravintolapäivä ja muita [tapaustarinoita rakentavasta kansalaisaktivismista](#)

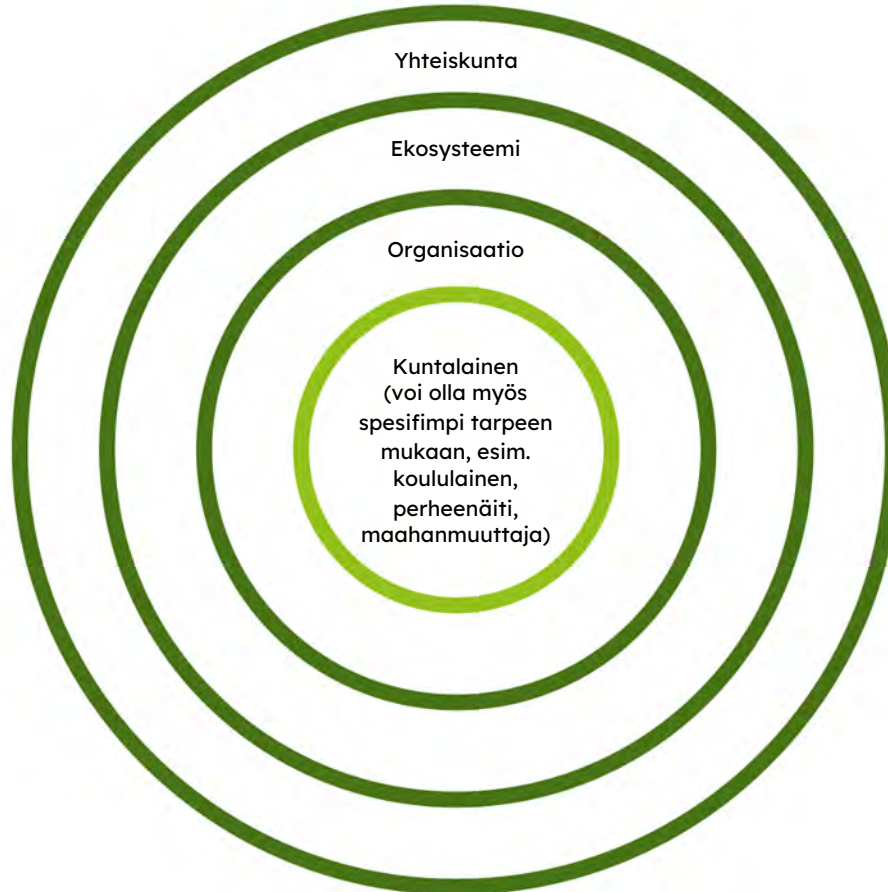
OIVALLUS 6

Strateginen ote osallisuuden kaikkiin osa-alueisiin – myös omaehtoiseen toimintaan kannattaa varautua.

Kuntaorganisaation työ ihmisten ja muiden toimijoiden osallisuuden edistämiseksi voi onnistua parhaiten, kun se on suunnitelmallista, kokeilevaa ja oppivaa. Strategisesti toimiva kunta käsittelee osallisuutta koko syklissään strategisten tavoitteiden ja toteutustoimien määrittelystä toimeenpanoon, arviointiin ja oppimiseen. Se varaa työhön tarvittavat resurssit ja valmistautuu mukautumaan nopeasti, kun jokin yllättää.

Kuntaorganisaatiolle strategisten tavoitteiden ja toteutustoimien määrittely on paikka ottaa kuntalaisilta toimeksiannot, joihin sen toiminta perustuu (katso oivallus 4). Ratkaisevaa on, keiden ääni kuuluu keskusteluissa tavoitteiden ja toteutustoimien määrittelemiseksi ja tulkitsemiseksi. Yhteisen strategian laadinnan voi aloittaa tunnistamalla, keitä strategia koskettaa ja keitä siis tarvitaan sen tekemisessä. Kuvan 6 toimija-analyysia voi soveltaa tässä ja myös muun tyyppisissä hankkeissa.

Kuva 6. Toimija-analyysin/
sidosryhmäkaavion täyttä-
minen auttaa näkemään,
mitkä tahot liittyvät
toisiinsa. Se auttaa
hahmottamaan kenelle
kannattaa viestiä ja mitä
tahoja olisi hyvä ottaa
mukaan itse tekemiseen,
mahdollisimman laajan ja
systemaattisen vaikutta-
vuuden toteutumiseksi.

Kunnat ovat strategioissaan ja ohjelmis-
saan käsitelleet osallisuutta usein erityi-
sesti kuntalaisten oikeutena osallistua
kuntaorganisaation toimintaan. Osalli-
suutta voi lähestyä myös suunnitellen
miten kunta edistää osallisuutta

- ihmisten omannäköisenä elämänä ja heidän kokemanaan yhteiskuntaan kuulumisen tunteena sekä sitä mahdollistavina moninaisina konkreettisina asioina (kuvat 1 ja 3).
- mahdollisuuksina kokea yhteis-
kuntaan kuulumista monissa rooleis-
sa, paitsi kuntalaisena ja asiakkaana
myös esimerkiksi vertaisena, yhteis-

kehittäjänä, arvioijana, palvelun-
tarjoajana, yhteisömanagerina,
fasilitoijana, työntekijänä,
yrittäjänä, rahoittajana,
innovaattorina, kirittäjänä

- yhteisöjen ja organisaatioiden osallisuutena itseään ja toiminta-
ympäristöään koskevissa asioissa
- tukemalla osallisuustyön tekijöitä
- niin kunnan henkilöstöä kuin
muitakin.

Kattavimmin osallisuuden edellytykset voivat kehittyä, kun kunnalla on strateginen ote osallisuuden kaikkiin osa-alueisiin lähtien elämän perusedellytysten turvaamisesta, unohtamatta varautumista yllättäen ilmaantuvaan omaehtoiseen toimintaan (kuvat 1 ja 3 ja kunnan tehtävät s. 50).

Yksi tapa käsitellä osallisuutta strategiatasolla on tehdä osallisuusohjelma. Kuntaliitto on valmistelemassa työkalua avuksi osallisuusohjelman laadintaan. SOKRA-hankkeen muistilista kokoaa keinoja osallisuustyön johtamiseen.

Vaikka kunta käsittelee osallisuutta erillisessä ohjelmassa, osallisuus liittyy kunnassa myös kaikkeen muuhun. Esimerkiksi turvallisuussuunnittelu ja kriiseihin varautuminen ovat mitä tärkeintä osallisuustyötä. Kriisitilanteissa korostuu yhteistyön, sen johtamisen ja vertaistuen merkitys. Kunta voi tukea paikallista kriisivalmiutta kehittämällä työntekijöidensä, paikallisten ihmisten, yhteisöjen ja organisaatioiden kykyä toimia yhdessä (katso oivallus 10).

- Helsingin nuorisopalveluilla on tiimi, joka pohtii nuorisotyöntekijöiden keinoja tukea nuorten omaehtoista toimintaa kuten ilmastoaktivismia. Tiimi järjestää työntekijöille seminaareja ja koulutuksia, joissa on mm. katsottu nuorten tekemiä aktivismivideoita ja keskusteltu aktiivien ja aiheen tutkijoiden alustusten pohjalta. Lue lisää [artikkelista](#).
- Helsingissä osallisuuden periaatteet on kirjattu kaupunkiorganisaation työtä velvoittavaan [hallintosääntöön](#).
- Seinäjoen kaupunki valmistelee kaupunkiaktivismi-opasta, joka linjaa toimintatavat omaehtoiseen aktivismiin reagoimisessa. Kaupunki on tunnistanut paikallisten ylläpitämiä someryhmiä, jotka tuovat ihmisiä yhteen. Yhteisöjen asioita käsitellään puolivuositain liitoskuntien kanssa yhteisötrefeillä.
- [Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistaregiassa](#), STM:n julkaisu 2020
- Vinkkejä johtamiseen tavoiteltaessa ihmisläheistä kohtaamista palveluissa: [Systemisen muutoksen johtaminen lastesuojelussa -opas](#)
- THL:n kartoitus [osallisuuden edistämisestä kuntien osallisuusohjelmissa 2019](#)

Valintoja pohdittavaksi kunnan strategisessa suunnittelussa.
Millaiset ratkaisut toimivat parhaiten osallisuuden edistämisessä?
Entä muissa asioissa?

Moniääninen strategia

Yksiääninen strategia

Kaikkien paikallisten toimijoiden strategia

Kuntaorganisaation strategia

Kaikkien paikallisten toimijoiden osallisuus

Vain kunnan jäsenten osallisuus

Toimijat muotoilevat roolinsa strategiassa itse

Joku määrittelee roolit valmiiksi

Huomio osallisuudessa

Huomio osallistumisessa

Ihmiset monissa rooleissa

Ihmiset vain kuntalaisina ja asiakkaina

Mitä keinoja kuntaorganisaatiolla on varautumisessa paikallisten omaehtoiseen toimintaan?

- ❑ Varautumisen ja tukemisen suunnittelu yhdessä toimintaa järjestävien ja siihen osallistuvien kanssa, vaikkapa vuosittain toistuvassa avoimessa tilaisuudessa, joka voi palvella samalla voimavarojen kartoitusta, kapasiteetin kasvattamista ja oppimista (ks. oivallukset 5, 10, 12)
 - ❑ Kunnan työntekijöiden kouluttaminen, ohjeistaminen ja rohkaiseminen omaehtoisen toiminnan tuomiin mahdollisuuksiin tarttumiseen
 - ❑ Toimintatapojen valikoiman kehittäminen kokeillen (ks. kuva 4), esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa käytäntöjen luominen pyytämättä tulevien suunnitelmien käsittelyyn
 - ❑ Johdon tuen takaaminen: onnistumisesta kunnia tekijälle, ongelmien ilmaantuessa johto ottaa vastuun
 - ❑ Keskustelu paikallisten kanssa – myös sosiaalisessa mediassa – osaksi työntekijöiden oikeaa työtä
 - ❑ Linjaukset yhteensovittamisesta ja yhteistyöstä – millaiseen toimintaan kunta voi lähteä mukaan? Keiden kanssa voidaan solmia kumppanuuksia?
 - ❑ Linjaukset tukipolitiikasta – miten organisaatiot ja epämuodolliset yhteisöt voivat saada kunnalta rahallista ja muuta tukea toimintaansa? (ks. oivallus 10)
 - ❑ Lupa-, avustus- ym. hakuprosessien sujuvoittaminen
 - ❑ Resurssien varaaminen: työaika, budjetti, matalan kynnyksen kokoontumistilat, välineet
 - ❑ Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi omaehtoisen toiminnan kannalta
 - ❑ Tuntosarvet omaehtoisen toiminnan havainnointiin
- !
- Onko kuntasi tulevaisuudessa yksilöllinen vai yhteisöllinen, itseorganisoituva vai ylhäältä johdettu? Tutustu tästä ketterän kaupungin skenaarioihin
 - Välineitä omaehtoisen toiminnan ja hallinnon kohtaamisen tueksi kaupunkiaktivismi.fi-tietopankissa

OIVALLUS 7

Kohtaamisen ABC. Viestinnällä on väliä!

“Jokainen
kohtaaminen
on mahdollisuus
voimaannuttaa
tai nöyryyttää.”

Jenni Airaksinen, kuntatutkija

Kommentti:

“Niin on myös jokainen
viestintäteko!”

- **Kohtaa ihminen samalta tasolta**, ei ylhäältä. Luo turvallinen tilanne. Vältä pelkoa luovia asetelmia. Kaksisuuntainen luottamus mahdollistaa avoimemman vuorovaikutuksen.
- **Kohtaa ihminen yksilönä**, ei jonkin ominaisuuden edustajana. Osallisuuden edistämässä on hyödyksi tunnistaa ryhmiä joilla on esimerkiksi samantyyppisiä haasteita, mutta kohtaamisissa on merkitystä ihmisellä ainutlaatuisena kokonaisuutena.
- **Tunnista ja koettele** mahdollisia oletuksiasi. Tiedosta, mitä et ihmisestä tiedä. Oletuksia vai ennakkoluuloja?
- **Ilmaise** vahvistavia normeja, **kitke** rajoittavia normeja. Vahvistavat normit viestivät kuulumista yhteisöön vaikutusvaltaisena jäsenenä, rajoittavat normit etäännyttävät yhteisöstä. **Vahvista** kannustamalla ja rohkaisemalla. **Ruoki** mahdollisuutta olla myös eri mieltä.

- **Kuuntele** ymmärtääksesi perimmäisiä tarpeita.
- **Kysy** kysymyksiä. Pohtikaa (ja jäsentäkää) tarpeita yhdessä.
- **Välitä** tulkintaasi. Jos tilanteeseen liittyy ristiriitaa, kerro halustasi löytää yhdessä ratkaisu.
- **Löydä ja sanoita** yhteinen ymmärrys.
- **Ole ystävällinen.** Se ei vaadi lisäresursseja. Hymy ei maksa mitään ja ystävällinen katse voi pelastaa jonkun päivän.

- **Ole valmis kohtaamaan** kaikenlaiset tunteet.
- **Tunnista** toisen asiantuntemus ja omasi. Hyödyntäkää niitä yhdessä.
- **Älä feikkaa.** Sydän mukana tekemisessä!
- **Huomio ihmisessä.** Jos kohdatessa täytyy käyttää tietokonetta tai muuta laitetta, pidä huomio silti ihmisessä ja vuorovaikutuksessanne.

“Voisi olla vaikka sellaisia isoja shakkinappuloita”
“Käyttäisikö niitä joku?”
“Ei”
“Mitä oikeastaan kaipaatte?”
“Yhteisöllistä toimintaa, pelaamista, jossa ei tarvitse olla omia välineitä”

Koululaisten vierailu rakennustyömaalla haastoi rakennusliikkeen edustajat viestimään selkeästi ilman bisnestyökaluja. Lue lisää [blogista](#).

Millaisia tunteita haluat herättää?
“Valitettavasti hakemuksenne ei tullut valituksi” vai “Kiitos hyvästä hakemuksesta! Valitettavasti emme voineet rahoittaa hankettanne tällä kertaa, mutta tervetuloa x.x. tilaisuuteen, jossa kerromme muista rahoitusmahdollisuuksista, voitte kysyä palautetta hakemuksestanne ja verkostoitua muiden hakijoiden kanssa”?

“Osallisuus lähtee kokemukseni mukaan siitä, että kuntalaisista kuunnellaan oikeasti. Mielestäni meillä kautta Suomen on liian paljon ”nuivaa” suhtautumista kuntalaisiin ja heidän asioihinsa. Arvostava ja syvälinen kuunteleminen on parasta mitä voimme tehdä. Kuuntelemalla kuntalaisia saamme selville heidän tarpeitaan ja toiveitaan ja voimme yhdessä pohtia, miten niihin voisimme vastata. Asiaan liittyy myös kritiikin sietäminen ja sen sietäminen, että kuntalaiset saattavat olla jopa vihaisia jostain asioista tai päätöksistä. Sekin pitää osata ottaa vastaan. Yleensä kunnalaiset ottavat yhteyttä silloin, kun joku asia on pielessä. Silloin meidän tulee osata suhtautua ymmärryksellä ja kiittää arvokkaasta yhteydenotosta, sekä pohtia miten asiaa voitaisiin ratkaista. Joskus kuntalaiselle riittää pelkästään se, että häntä kuunneltiin.”

Isoin ongelma monien nuorten elämässä on,
että kukaan ei ole kannustanut heitä.

Lukutaitoa opettava Aleksis Isotalus [kolumnissaan](#)

Keskustelunaloituksia

- Moi! Katsotaanko onko teidän mopot kunnossa? Mulla ois nää korjausvälineet, jos tarvitaan (kun nuoristotyöntekijä haluaa kontaktin mopoilijanuoriin)
- Terve, olisiko jollain lainata tikkaita? (kun kysyjä haluaa kehittää yhteisöllistä kulttuuritoimintaa)
- Hei, tykkäätkö vetää leukoja? Kysyn kun ollaan tässä suunniteltu ulkokuntosalia tuohon kentän viereen ja kiinnostaisi, olisiko vaikka leuanvetotanko semmoinen mille siellä olisi käyttöä.

Ehtisitkö vilkaista tätä suunnitelmaa? (ulkoliikuntapaikkasuunnitelmaan ehdotuksia toivova kuntosalin aulassa)

- Hei Seinäniemi! Olen Laina kaupunginkirjastosta ja haluamme uudistaa kirjaston monipuoliseksi alustaksi seinäniemeläisten omalle toiminnalle. Jotta kirjastosta tulisi teille mahdollisimman hyödyllinen, kutsunkin teidät mukaan! Mitä haluaisit tulla tekemään kirjaston kehittämisessä? Tai mitä haluaisit kirjastolta lähivuosina?

Kaikki ajatukset, ideat ja yhteistyöehdotukset ovat tervetulleita! Kerro tässä alla tai tule juttelemaan, minut löytää tällä viikolla kojulta kirjaston aulassa ja ensi viikolla palvelutalolta ja keskustorilta. Alla myös kutsu avoimen kehittäjäverkoston perustamisiltaan kirjastolla ensi torstaina klo 18, lämpimästi tervetuloa myös sinne! Ohjelmassa mm. Jokikylän aktiivien kokemuksia kirjastoyhteistyöstä ja hankeklินิกka, jossa osallistuvan rahoituksen sparraajat kertovat

tukipalveluista seinäniemeläisten omille hankkeille ja auttavat ideoiden hankkeistamisessa. Pienimmille on hoito ja leikkejä lastenosastolla (kun Laina jalkautuu Seinäniemen some-ryhmään kutsuakseen paikallisia kehittämään kirjastoa).

- YLE Oppimisen [neljä vinkkiä somekommentointiin](#)
- Kokoelma organisaatioiden someohjeita [Cmadfin sivulla](#)

- Selkeä viestintä ajoissa auttaa välttämään turhaa työtä ja väärinkäsityksiä. Villi Vyöhyke ry on kehittänyt esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin avuksi [interaktiivisia havainnekuvia](#).
- Taiwanin Holopolis-kokeilussa käyttäjät voivat puhua ministerin avatarille sen sijaan, että kirjoittaisivat vastauksia väittämiin. Lue lisää [Demokratiakiikihdyttämön sivulta](#).
- Taiwanissa on kehitetty radikaalin avoimuuden kulttuuria. Kansalaiset voivat esim. varata digitaaliselle ministerille keskusteluajan ja kaikki nämä keskustelut litteroidaan verkkoon avoimesti saataville. Lue lisää [artikkelista](#).
- [Kohtaamiskoulutus.fi](#) - [COSIE-hankkeessa](#) kehitetty nuorten ohjaama kohtaamiskoulutus nuorten parissa toimiville ammattilaisille ja päättäjille
- Suomessa yli 10% ihmisistä kohtaa vaikeuksia ymmärtää yleiskieltä. Heitä auttaa selkokieli. Selkokeskuksen pikaopas selkokieleen ([pdf](#))
- Yhteiskuntakummi – keino turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten osallisuuden tukemiseen, Ketterä kaupunki -hankkeen julkaisu ([pdf](#))
- Kohtaamispaikat vuorovaikutuksen mahdollistajina ja muita askelmerkkejä hyvien väestösuhteiden edistämiseen julkaisussa [Yhteiselon avaimia](#)
- [Lastensuojelun työkalupakki](#) - menetelmiä lasten kohtaamiseen ja kuulemiseen
- Miten kohdata päihderiippuvainen ihminen? [Super-lehden artikkeli](#)
- Miten kohdata kriisin kohdannut ihminen? Neuvoja Nuorisotyön kriisikansiossa ([pdf](#))
- Vuorovaikutusharjoituksia eri-ikäisille julkaisussa Aktiivinen kansalaisuus -ideoista käytäntöön ([pdf](#))

Kuva 7. Empatia-kartta auttaa ymmärtämään mitä näkyviä ja piileviä tarpeita tarkasteltavalla ihmisellä on.

Täytä empatia-kartta asettamalla keskiöön itsesi.

Millaisia ajatuksia, tunteita, tekoja ja sanoituksia ilmenee? Entä mitä tavoitteita ja kipupisteitä tunnistat, näihin perustuen?

Toista harjoitus asettamalla keskiöön ihminen, jota pyrit ymmärtämään.

Katso myös [empatiakartta Innokylässä](#).

Sanoo Miten sanoittaa asiat?	Ajattelee Mitä ajattelee?
 Tarkasteltava ihminen	
Mitä tekoja? Tekee	Millaisia tunteita? Tuntee
Perimmäinen tavoite Mihin pyritään?	Kipupisteet Millaisia haasteita on tavoitteen saavuttamisessa?

Kuva 8. Kuntalaiset ja viranhaltijat ovat kaikki ihmisiä,
ja meitä ihmisiä on moneen lähtöön!
Millaisia kuntalaisia kohtaat?
Millainen mielikuva kuntalaisilla on viranhaltijoista?
Mihin kohtaan asemoit itsesi? Miksi?

“Vali vali vali..
mikään ei ole hyvin
vaikka voissa
paistaisi.”

?

?

?

?

?

“Haluan vahvasti
olla mukana
elinympäristöni
kehittämisessä, se on
rakas perusoikeuteni!”

KUNTA-
LAINEN

VIRAN-
HALTIJA

“Viranhaltija on
byrokraatti - välittää
vain pykälistä..”

“Viranhaltija
mahdollistaa ja tukee
näköiseni kaupungin
valmistumista!”

OIVALLUS 8

Lähtöistä vai keskeistä? Mukaan ottamisessa skaala kuulemisesta yhteiseen ongelmanratkaisuun.

Minkätyyppisiä vuorovaikutusprosesseja kuntasi järjestää? Mitä varten osallistujia kutsutaan?
Vuorovaikutuksen tapoja pääsee pohtimaan, kun on ensin selvillä prosessin tarkoitus.

PROSESSIN TARKOITUS	Tiedon lisääminen ja kokoaminen	Konsultointi, kuuleminen	Neuvot, suositukset	Päätöksenteko äänestämällä	Konsensus-päätös	Yhteinen toimeenpano
ESIMERKKEJÄ TAVOITTEISTA	Parempi ymmärrys ratkaistavista asioista, ideoiden tai huolenaiheiden kokoaminen	Palaute suunnitelma-luonnoksesta, keskustelu vaihtoehtoista	Osapuolten yhteiset suositukset tai omat suunnitelma-ehdotukset	Osapuolten ehdotukset, joista sitova päätös yleisessä äänestyksessä	Osapuolten konsensuspäätös tilanteessa, jossa lopputuloksen onnistuminen vaatii kaikkien sitoutumisen	Monien toimijoiden välinen sopimus yhteisestä toimeenpanosta
ESIMERKKI-PROSESSEJA	Seminaarit, kyselyt, fokusryhmät Draamallinen kansalaisraati Kuhmossa	Työpajat, yleisötilaisuudet Varkauden Osallistu oikeesti - idealeiri Saa kuulua! - Erätauko	Yhteistyöryhmät ja neuvoo-antavat raadit Vertais suunnittelu Tampereella Mustasaaren kansalaisraati	Sitova osallistuva budjetointi, osallistuva rahoitus Osallistuva rahoitus Tuusulassa ja Tampereella	Fasilitoidut neuvottelut, soveltelu, yhteinen tiedontuotanto Jyväskylän metsäohjelma	Kumppanuudet Iijoki-sopimus Yhteinen keittiö Lemin järjestöparlamentti

OSALLISTUMINEN YHTEINEN ONGELMANRATKAISU

Kun kuntaorganisaatio tai joku muu haluaa muita osallistumaan prosessiinsa, ensimmäisenä on pohdittava osallistumisen tarkoitus. Ovatko ihmiset ja muut toimijat toiminnan kohteena vai onko toiminta heistä lähtöisin? Ratkaistaanko ongelmaa ihmisiä varten vai heidän kanssaan? Prosessin luonnetta voi pohtia mukaan ottamisen skaalan (edellinen sivu) avulla.

Julkisen hallinnon järjestämät suunnittelu- ja päätöksentekoprosessit ovat Suomessa useimmiten olleet skaalan vasemmassa laidassa.

Monissa tapauksissa prosessin anti osapuolille parantuu jo kehittämällä tiedon välittämisen, dialogin, yhteiskehittämisen tai tiedon hyödyntämisen käytäntöjä.

Kompleksisia ongelmia ratkaistaessa tarvitaan usein tiiviimpää yhteistyötä. Oikealle eli kohti yhteistä ongelmanratkaisua mentäessä osallistujien rooli vahvistuu. Varsinaisessa yhteisessä ongelmanratkaisussa he eivät ole vain osallistujia vaan toisistaan riippuvaisia osapuolia, joiden panos on ongelman ratkaisemisessa välttämätön.

“Ohutta osallistumisen kulttuuria on tarpeen laajentaa yhteisen ongelmanratkaisun menetelmillä. Yhteisen ongelmanratkaisun prosessit tukevat osapuolten yhteistä ymmärrystä, oppimista ja vastuunottoa.”

CORE-STN-hanke

Mukaan ottajan tarkistuslista*

- Onko mukaan ottamisen tarkoitus määritelty? Entä tarkemmat tavoitteet?
- Mitkä ovat asioita, joihin osallistujilla on aidosti mahdollisuus vaikuttaa?
- Mitä reunaehtoja vaikuttamisella on?
- Millainen vaikuttavuuslupaus osallistujille annetaan? Kerrotaanko kutsuttaville avoimesti, miksi heidät tarvitaan mukaan ja mitä reunaehtoja osallistumisen vaikuttavuudella on?
- Muistutetaanko osallistujia siitä, että ollaan sovittamassa erilaisia asioita yhteen, eikä vaikuttamismahdollisuus tarkoita, että kaikki näkemykset välittyvät suoraan lopputulokseen?
- Mitä osallistujat saavat prosessista?
- Millaisia tunteita ja ajatuksia kutsun on tarkoitus kutsuttavissa herättää? Onnistuuko kutsu siinä?
- Kenellä on lopullinen päätösvalta hankkeessa?
- Hyväksyvätkö koollekutsuja ja päätöksestä vastaava, etteivät itse tiedä kaikkea?
- Miten osallistujien panos välittyy lopulliseen päätöksentekoon?
- Onko vuorovaikutuksen ajoitus koordinoitu hankkeen vaiheiden ja päätöksenteon kanssa?
- Pystytäänkö hyödyntämään osallistujien ideoita siitä, mitä lopputulos voisi parhaimmillaan olla?
- Jos joku tekee pyytämättä vaihtoehtoisen selvityksen tai suunnitelman, miten se käsitellään?
- Jos osallistujilta tulee hankkeeseen kuulumattomia ideoita tms., miten ne käsitellään?
- Onko mukaan kutsuttavat määritelty tarkkaan?
- Onko vuorovaikutuksen menetelmiä suunniteltu yhdessä mukaan kutsuttavien kanssa?
- Ovatko menetelmät linjassa vuorovaikutteisen prosessin tarkoituksen kanssa?
- Jos järjestäjä tuo tilaisuuteen materiaalia, käytetäänkö sitä?
- Miten kutsuttavien erilaiset tarpeet ja yhdenvertaisuus on otettu huomioon?
- Ovatko vuorovaikutuksesta vastaavat tarpeeksi objektiivisia toimiakseen tasapuolisesti?
- Miten prosessia hyödynnetään mahdollisuutena vahvistaa yhdenvertaisuutta? Entä yhdessä tekemisen kapasiteettia?
- Mitä jaettua arvoa vuorovaikutteinen prosessi tuottaa?
- Miten prosessi lisää ymmärrystä osallisuuden edistämisen onnistumisesta?

***LISTAA KANNATTAA
MUOKATA
KULLOISENKIN
HANKKEEN MUKAAN!**

“Näin keskustelemalla laitetaan Lahti kuntoon!”

Lahdessa tyytymättömyyttä käsitelleen Erätauko-keskustelun osallistuja

“Kun esimerkiksi valtio osallistaa kuntia, kunnan edustajat voivat eläytyä osallisen asemaan
- miltä prosessi tuntui?
Onko jotain, mitä voimme oppia omaan työhömmе osallistumisen järjestäjinä?”

Menetelmäesimerkki: Erätauko - väline rakentavaan keskusteluun

Dialogi on keskustelun tapa, jossa osallistujat voivat oppia toisiltaan. Sitran kehittämässä Erätauko-dialogimenetelmässä osallistujat pääsevät tasa-arvoisesti jakamaan kokemuksiaan ja rakentamaan yhteisymmärrystä. Erätauko-keskusteluja on käytetty mm. alueiden kehittämisessä, yhteisten tilojen suunnittelussa, kansalaistoiminnan sekä kaupungin ja maaseudun suhteiden ymmärtämisessä, lapsistrategian valmistelussa ja tämä julkaisun laadinnassa. Erätaukoon pohjautuu myös Participatory Urban Design -hankkeessa kehitetty dialogisen kaupunkisuunnittelun malli. Erätauko-menetelmän materiaalit ovat täällä. Katso erityisesti keskustelun suunnittelupohja.

- Go Boston 2030 -visiotyössä haettiin liikkumista koskevan keskustelun kehystämiseksi ensin ymmärrystä kokoamalla bostonilaisilta lähes 5000 kysymystä kysymällä: What's your question about getting around Boston in the future? Raportti visiointityöstä ([pdf](#))
- Tampere on panostanut suunnittelukulttuurin ja yhdessä toimimisen kehittämiseen ottamalla käyttöön vertaissuunnittelun. Kauppi-Niihaman alueella kiinnostuneet tekivät omia suunnitelmiaan, joita kaupunki hyödyntää virallisen suunnittelun aineistona. Lue lisää [hankkeen sivulta](#).
- Ennen virallista prosessia tapahtuvasta ideoiden kutsumisesta on hyviä kokemuksia myös maahanmuuttajanuorten palvelujen kehittämisessä Helsingissä. Siinä kaupunki järjesti ideakilpailun, jonka voittajaehdotus toimi pohjana palvelun hankinnalle. Lue lisää [hankkeen sivulta](#).

- Tampereella Hiedanrannan kaupunginosan kehittämisessä taas hyödynnettiin suunnittelukilpailun tuloksia materiaalina avoimissa yhteiskehittämistyöpajoissa. Hiedanrantaa on kehitetty myös kokeilevalla otteella antamalla tiloja erilaisten toimijoiden itse kehitettäväksi. Lue lisää [blogista](#) ja [Ideakilpailun jatkot-julkaisusta](#).
- Sopivat keinot toimia eri ihmisten kanssa vaihtelevat mm. sen mukaan, mikä heitä motivoi ja uskovatko he voivansa vaikuttaa. Mukaan kutsumisen suunnittelussa on tärkeä ymmärtää juuri kyseiseen tilanteeseen liittyviä ihmisiä ja muita toimijoita. Taustatietona voi kuitenkin olla apua esimerkiksi SITRAn tyypittelystä, joka pohjustaa tapoja toimia kuuden motivaatioltaan ja luottamukseltaan erilaisen vaikuttajatyyppin kanssa. Katso esitys ([pdf](#))
- Osallistumisvalmiukisen kehittämisessä voi olla apua [lausunnonlaatimisoppaasta](#).

- [Tilaisuuden järjestäjän muistilista](#)
- Pohjia mm. muutoslupauksen antamiseen ja työpajojen suunnitteluun [Propellipäiden sivulla](#)
- [IAP2 osallistumisen perusarvot](#) – globaalissa järjestöverkostossa luodut periaatteet, joihin on nojaututtu mm. järjestöjen osallistumisessa Pirkanmaan soite-valmisteluun
- [Designkit](#) – Palvelumuotoilun työkaluja
- [Arts based toolkit](#) – Taidetta hyödyntäviä osallistumisen ja yhdessä tekemisen menetelmiä
- [Innokylän innovaatiokatsaus](#) esittelee ja analysoi 70 osallisuuden edistämisen toimintamallia
- [Lasten ja nuorten digiosallistumisen menetelmiä kaupunkisuunnittelussa](#)
- [Dialogguiden](#) – osallistumisen ja yhdessä tekemisen menetelmiä ja tapausesimerkkejä Ruotsista
- [Agilemobile](#) tarjoaa työkaluja ja vinkkejä yhteiskehittämiseen mm. [tunteiden käsittelyn](#) kannalta
- [Moniäänistä ja perusteltua päätöksentekoa - puntaroivat kansalaiskeskustelut poliittisten kiistakysymysten ratkaisussa](#)
– PALO-STN-hankkeen opas
- [Yhteistoiminnan käytäntöjä ja välineitä](#)
– CORE-STN-hankkeen kokoelma
- Kotiseutuliiton verkko-opas: [Yhdistykset ja kunnat kulttuurikumppaneina](#)
- [Yhdessä elinvoimaa](#) - Kuntaliiton opas esittelee kaksi mallia kunnan ja järjestön yhteistyöhön
- [Osallisuuspelejä](#)
- [Kumppanuuspöydän rakennusopas](#)
- [Kaupunkilaisten raati -käsikirja](#)
- [Kuntalainen keskiöön](#) – Kuntaliiton opas osallistumisen järjestämiseen julkisten palveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa
- [Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions](#) - OECD:n raportti (2020) esittelee lähes 300 osallistumisesimerkkiä

OIVALLUS 9

Yhdenvertaistaminen ei ole
tasapäistämistä.

Ihmisten yhdenvertaiset mahdollisuudet osallisuuteen ja hyvään elämään ovat sosiaalisen kestävyuden kulmakivi. Perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki kieltävät syrjinnän: samanlaisessa tilanteessa olevia ihmisiä ei saa kohdella eriarvoisesti ilman hyväksyttävää perustetta.

Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan edisty vain kohtelemalla kaikkia samoin. Esimerkiksi moni erityislapsi tarvitsee erityistä tukea voidakseen oppia koulussa samaa tahtia tavallisten ikätoveriensä kanssa.

Osallisuus- ja yhdenvertaisuustyön tärkeä osa-alue on elämän perusedellytysten kuten turvallisuuden, terveyden, ravinnon-saannin ja toimeentulon ([kuva 3](#)) parantaminen niiden kannalta, joilla on näistä puutetta. Kunnan hyvinvointikertomukseen on hyödyllistä koota tietoa ihmisten hyvinvoinnista ja terveydestä alueittain ja mm. sukupuolen, koulutustaustan ja iän mukaan. Tiedon avulla voi tunnistaa, ketkä erityisesti voivat hyötyä tuesta hyvinvointinsa parantamisessa.

Vaikka auttaja olisi tunnistanut ihmisen jollakin perusteella tuesta mahdollisesti hyötyväksi, ihminen on tärkeä kohdata kokonaisuutena ja kuunnella häntä itseään ([katso oivallus 7](#)).

Yhdevertaisuustyöhön kuuluvat syrjäytymisen ja syrjimättömyyden edistäminen, kohtuulliset mukautukset ja myönteinen erityiskohtelu.

Lue lisää [Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu -oppaasta \(pdf\)](#)

Myönteisen erityiskohtelun ajatus sopii paitsi osallisuuden rajoitteiden kitkemiin myös voimavarojen hyödyntämiseen. Kun aktiivit tekevät aloitteen vaikkapa tyhjillään olevan tilan ottamisesta yhteisön käyttöön, voimavaraherkkä kunta ei torju aloitetta sen vuoksi, että kaikkia alueita ei voitaisi tukea samalla tavalla. Ratkaisuja kannattaa aina pohtia myös voimavarojen hyödynnettävyyden ja uusiutuvuuden kannalta (katso aloitteiden tukemisen kriteerit [oivalluksesta 10](#)).

Esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa voimavaraherkkyyttä on vapaaehtoisten tekemien vaihtoehtosuunnitelmien tunnistaminen yksittäistä mielipidettä painavampina. Kunta voi tasapainottaa kaupunkilaisten mahdollisuuksia suunnitteluun tuomalla kaikkien käytettäväksi tukipalveluja kuten verkostoimista, “lainattavia viranhaltijoita”, materiaali-paketteja ja suunnitelmien tulostuspalveluja.

Yhdenvertaistajan muistilista

- Herkisty ihmisten, elämän-tilanteiden ja toimijoiden moninaisuudelle. Tunnista erityisryhmät ja muista myös vähemmän erityiset.
- Yhdenvertaisuutta edistää tehokkaasti elämän perusedellytysten turvaaminen kaikille.
- Heikoimmassa asemassa olevia ja erityistarpeisia kohti pitää erityisesti kurottaa.
- Tunnista tiedon aukot sopivista viestinnän, osallistumisen ja yhdessä tekemisen tavoista. Kysy esimerkiksi tietyn kieliryhmän tavoittamisessa apua kieliryhmän edustajia tavoittavalta yhdistykseltä.
- Osallistumisen tapoja tarvitaan monenlaisia. Tunnista myös erilaiset persoonat. Toiset puhuvat mielellään isolle joukolle, toiset vain pienemmissä ryhmissä tai kahden kesken.
- Digitaalisten tiedonvälitys- ja osallistumismenetelmien käyttö ei välttämättä ole sidoksissa ikään.
- Kohtaa ihminen ihmisenä samalta tasolta (katso oivallus 7).
- Osallistuminen ei ole automaattinen lääke osallisuuden vajeeseen (katso oivallus 1).
- “Miksi nuorille, miksei vaan ihmisille?” Viesti segmentoiden vain jos se on tilanteessa perusteltua.
- Ei kaikille samalla tavalla vaan tarvittaessa erityistarpeisiin vastaten ja voimavaroille herkistyen.
- Aktiivien oma osallisuuden tunne voi edistyä, kun he saavat arvostusta ja näkevät panoksensa vaikuttavan. Aktiivit myös luovat mahdollisuuksia vähemmän aktiivisten osallisuudelle (katso oivallus 1).
- Kehitä etsivän tuntosarvet. Etsi piiloon jääviä toimijoita - ja voimavaroja (katso oivallus 5).
- Kuuntele ja kysy. Hyödynnä paikallisten aktiivien, yhdistysten, yritysten, seurakuntien ja muiden helpommin tavoitettavien toimijoiden paikallistuntemusta. Aktiiveilla voi olla takanaan vähemmän aktiivisten verkostoja.
- Hyödynnä ihmisten kohtaamisen asiantuntemusta kuntaorganisaation eri toimialoilta.
- Opi keskusteluista päiväkodeissa, oppilaitoksissa, palvelutaloissa, asukastaloissa, baareissa, terveyskeskuksessa, juna-aseman aamuruuhkassa, ostoskeskuksessa, kirjastossa, huoltoasemalla, kuntosaleilla, kerhoissa, toreilla.

- Salossa nuoret ja heidän valitsemansa päättäjät tuotiin yhteen keskustelemaan Salon ilmasto-tavoitteista ja keskusta-alueen kestävästä kehittämisestä. Valonian toteuttaman kokeilun tavoitteena oli tuoda vaikuttaminen lähemmäs nuoria, luoda kanava keskustelulle nuorten ja päättäjien välillä ja inspiroida päättäjiä ilmastoa ja kestävyysteemoja koskevassa päätöksenteossa. Kokeilu sai todella hyvää palautetta niin nuorilta kuin päättäjiltä. Oppeja kertyi mm. suunnittelun, osallistumisen ja osallistujien aikataulujen yhteensovittamisesta. Lue lisää [tästä](#).
- Turussa heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta tukevat fyysiset kansiot, joihin voi kirjoittaa toiveita. Sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla kysytään myös perinteisesti osallistumistilaisuuksissa kysytyjä asioita. Tästä [diassa 7 tässä esityksessä](#).

- Jyväskylän kaupunki haluaa edistää vieraskielisten ja eri kulttuuritaustaisten asukkaiden osallistumista oman kaupunkiympäristönsä kehittämiseen. Digitaalista karttapohjaista vuorovaikutustyökälyä ja muita osallistumisen tapoja pohditaan ja viedään eteenpäin yhdessä suunnittelualueen asukkaiden kanssa. Kokeilu on opettanut, että vaikka kokemustietoa ja ideoita alueen kehittämiseksi kerätäänkin verkossa, ei kasvokkaista kohtaamista sovi unohtaa. Yksi tapa on koota asukastiimi osallistumismenetelmien kehittämiseen sekä tiedon välittämiseen omissa taustayhteisöissään. Selkokieli ja fiiliskuvat ovat osoittautuneet hyödylliseksi, kun käännöksiä ei ole ollut mahdollista tehdä kaikille yli sadalle alueella puhutulle kielelle. Lue lisää [kaupungin sivulta](#).
- Helsinki on kehittämässä mallia, jolla osallistuva budjetointi löytäisi tiensä erityisesti venäjänkielisten asukkaiden elämään. Lue lisää [uutisesta](#).

“Lasten asioista ei saa koskaan päättää ilman lapsia. --- Lasten kuuleminen kuitenkin vaatii pysähtymistä, koska lasten kieli on erilaista. On esimerkiksi erityistukea tarvitsevia lapsia ja erikielisiä lapsia, joiden ainoa ilmaisukeino voi olla taide”

Pilvi Kuitu, Suomen Lastenkulttuurikeskusten liiton toiminnanjohtaja [uutisessa](#)
kansallisen lapsistrategian valmistelusta

“Kaupunkiorganisaatio voi yhä toimia ikään kuin sade, joka ravitsee koko kaupunkimaisemaa. Mutta sen täytyy oppia toimimaan myös ikään kuin aurinkona, joka kaupunkiyhteisön ”maastonmuotojen” mukaan paistaa eri paikkoihin eri tavoin myötäillen sitä, miten nämä näyttävät kukkivan ja kukoistavan. Kaupungin on myös ryhdyttävä ikään kuin puutarhuriksi, joka osaa poimia parhaat kasvit ja istuttaa niitä uusiin paikkoihin ymmärtäen, missä mikin kukka menestyy ja sen siemen itää, ja kuinka versosta kasvavan puun oksat tuetaan kantamaan hedelmää.”

Pasi Mäenpää & Maija Faehnle: Neljäs sektori – kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa (tulossa)

- Kansallisen lapsistrategian valmistelussa lapset osallistuivat dialogipiireihin aikuisten kanssa. Lasten mukaan ottamista aikuisten keskusteluun emmittiin alussa, mutta osallistujien mielestä lasten läsnäolo paransi tilaisuutta. Lue lisää [uutisesta](#). Katso myös tutkijoiden [tietokiteet](#).
- Vantaa tasapainottaa alueellisia hyvinvointieroja [myönteisen erityiskohtelun toimintaohjelmalla](#). Ohjelmassa mm. [tuetaan järjestöjen hankkeita ja perustetaan yhteisötalo](#), jossa eri toimijat yhdessä tuottavat suojaavia tekijöitä lapsille ja perheille.
- Tuusulassa on suunniteltu tukimuotoa, jossa järjestöt esimerkiksi hakevat ja tarjoavat tietämilleen vähävaraisten perheiden lapsille harrastuksen tai leiripaikan heidän puolestaan - ilman, että ratkaisu näkyy muille ja leimaa lapsia.

- Joensuu panostaa syrjäytymisen ehkäisyyn pitkäjänteisesti [lumiukot ja lumikit -toiminnalla](#)
- Ranskassa nuorten miesten kiinnostus politiikkaan lisääntyi, kun poliittisia videoita tuotiin alustalle, jossa he pelaavat nettipeljä. Lue lisää [SITRAn selvityksestä](#).
- Suosituksia, hyviä käytäntöjä, nuorten kokemuksia ja podcast nuorten osallistumisesta [Nuorten ääni maakunnissa - hankkeen sivulla](#)
- Nuorten osallisuuden [laatukriteerit](#)
- Toivoa ja toimintaa: [nuorten vaikuttamisen malleja](#)
- [Lapsikeskeisen palvelumuotoilun opas](#)
- Naapuruuspiiri - Helsingissä kehitetty asuinalueella toimiva kohtaamispaikka ikäihmisille - kuvaus [Innokylässä](#)
- Aijjoos - malli ikäihmisten osallisuuden edistämiseen erityisesti maaseutukylissä - kuvaus [Innokylässä](#)

- [Kuulutko joukkoon -työkalu](#) koulutuksiin
- Tasan yhdessä – THL:n [tasa-arvon muistilista](#)
- [10 tapaa](#) vastustaa rasismia
- Eläydy erilaisten ihmisten aseisiin: ikääntyneiden ja maahanmuuttotaustaisten kokemuksia Tampereelta [kartalla](#)
- Työllisyyspalveluiden työntekijöille suunnatussa, mutta muitakin palvelevassa [Tasa-arvopelissä](#) pääsee eläytymään asiakkaan asemaan. Peli havainnollistaa etuoikeuksia ja auttaa koettelemaan oletuksia. Taustaa [Espoon kaupungin sivulla](#).
- [Vammaispalvelujen yhteiskehittäminen, opioidikorvaushoidossa olevien osallisuuden tukeminen, etnisistä taustoista tulevat äidit toimijoina](#) ja muita SOKRA-hankkeen [malleja heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden edistämiseen](#)
- Keiteleen ja viiden muun kunnan kehitteillä olevassa vuorovaikutusmallissa tavoitellaan ihmisiä mm. ostoskärryjen älylaitteilla toteutettavien kyselyjen avulla. Katso esitys ([pdf](#))
- Oppaita kulttuuripalveluiden saavutettavuuden kehittämiseen [Kulttuurilla kaikille -sivulla](#)
- Oppaita esteettömyyden huomioimiseen rakentamisessa ja suunnittelussa [Helsingin kaupungin sivulla](#)
- Samaa vai eri maata? Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteesta Suomessa. E2. Lue [tästä](#) .
- Selvitys venäjän- ja arabiankielisten vantaalaisten osallistumisesta ja vaikuttamisesta kuntalaisina. Cultura-säätiö ja Vantaan kaupunki. ([pdf](#))
- Välineitä [tasa-arvon edistämiseen kasvatuksessa](#)
- Keinoja huono-osaisuuden periytymisen ehkäisemiseen [blogissa](#)
- [Yhdenvertaisuus.fi](#) – oikeusministeriön ylläpitämä tietopankki yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä kiinnostuneille henkilöille ja organisaatioille.

OIVALLUS 10

Kapasiteetin kasvattaminen.

Strateginen osallisuuden edistäminen (oivallus 6) tarkoittaa myös varautumista muutokseen, joissa osallisuuden toteutumisen edellytykset uhkaavat heikentyä tai joissa ihmisiä ja muita paikallisia tarvitaan muutoksesta selviämiseen. Kestävä kunta panostaa paikalliseen kapasiteettiin torjua äkillisiä ja hitaampia osallisuuden ja hyvinvoinnin uhkia ja saada paikalliset voimavarat käyttöön, kun niitä tarvitaan.

Muutostilanteissa korostuu yhteistyövalmiuksien, luottamuksen ja viestintä- ja vuorovaikutusrakenteiden merkitys. Kuntaorganisaation tietämystä paikallisista verkostoista ja ihmisten tavoittamisen tavoista kannattaa jatkuvasti päivittää. Viestintä- ja vuorovaikutusrakenteissa on kysymys paitsi teknologiasta ja käyttöliittymistä myös ennen kaikkea niitä muovaavista ja käyttävistä ihmisistä arvoineen ja toimintatapoineen.

Koronakriisi sai ihmisiä perustamaan auttajaverkostoja ja monia välittämään naapureistaan entistä vahvemmin. Aktiivit toimivat välittäjinä sosiaalisen median ja sen ulottumattomissa olevien välillä. Joku jakoi Facebookissa ilmoituksen, jonka oli laittanut rappukäytävään kertoakseen sosiaalisen median ulottumattomissa oleville naapureille, että voi tarvittaessa auttaa esimerkiksi kaupassa käymisessä. Ilmoituksen nähneet kävivät tarjoamaan tekstistä käännöksiä ja muutamassa päivässä siitä oli parikymmentä kieliversiota, joita kasvava joukko auttajia jakoi rappuihin paikallisia kielitarpeita huomioiden. Tapauksesta lisää [uutisessa](#). Lisää yhteisöllisyydestä poikkeustilassa KSL-opintokeskuksen [Oppimisen aamiainen -videolla](#) (54 min).

Mukautumista uusiin tilanteisiin tukee joukkoistetun tiedon tuottamisen ja hyödyntämisen käytäntöjen kehittäminen. Esimerkiksi sosiaalisen median valjastamisessa yhteiskehittämisen ja tiedon louhinnan avuksi on paljon vielä hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Millä “somehallinnon” [portaalla](#) kuntasi on sosiaalisen median hyödyntäjänä? Lue lisää [Kvartti-lehden artikkelista](#).

Entä miten kunnat voivat valjastaa uusia teknologioita osallisuuden edistämiseen? Hyvinkäällä on monipuolistettu kaupunkisuunnitteluun osallistumista [3D-palvelulla](#). Palvelussa ihmisten voivat piirtää 3D-malliin omia ehdotuksiaan ja keskustella ehdotuksista malliin linkitetyissä hankekohtaisissa Facebook-keskusteluissa. Uusia mahdollisuuksia tuovat myös mm. pelillistäminen ja lisätyn todellisuuden mallit. Lue [blogi sähköisen osallistumisen mahdollisuuksien hyödyntämisestä maankäytön suunnittelussa](#).

Muutoskestävyyttä voi tukea edistämällä kuntaorganisaation ja muiden paikallisten välistä ja muiden paikallisten keskinäistä yhteistyötä. Yhteistyö voi olla yksi kriteeri yhteisöjen, järjestöjen ja muiden organisaatioiden toiminnan tukemisessa. Kunta voi myös järjestää esimerkiksi avustusten ja joukkorahoituksen prosesseja tavoilla, jotka verkostoivat toimijoita ja ruokkivat yhteistyön ideointia.

Yhteistyötä tukee ymmärrys kokonaisuudesta. Esimerkiksi palvelujen yhteiskehittäminen on usein suunnannut huomioon käyttäjän ja palvelun vuorovaikutukseen.

Parhaimmillaan yhteiskehittäminen kuitenkin saa osapuolensa oppimaan uutta palvelun suhteista ympäröivään maailmaan ja omasta toimijaroolistaan kokonaisuudessa.

Helsingin nuorisopalvelut on kehittänyt avustus- ja hankintaprosessejaan sellaisiksi, että hakijat hyötyvät niistä vaikeivät päätyisi hankinnan toteuttajiksi tai saamaan avustusta. Kaupunki on esimerkiksi pohjustanut virallista hankintaa kutsumalla mahdolliset toteuttajat kehittämään ideoitaan hankinnaksi palvelujameissa. Myös avustusten jakamiseen on kuulunut hakijoiden yhteisiä sparrauksia ja palvelumuotoilua (participatory grantmaking). Yhteinen prosessi tukee toimijoiden verkostoitumista ja kanavoi syntyvää tietoa ja ymmärrystä hyödyksi kaikille mukana oleville. Lue lisää [Maahanmuuttajanuorten Helsinki -hankkeen ideakilpailusta.](#)

Ehdotus kansalaistoiminnan tukemisen kriteereiksi Pasi Mäenpään ja Maija Faehnen kirjassa Neljäs sektori
- kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa (tulossa):

- 1) avoin lähdekoodi ja commons
- onko toiminta lähtökohdiltaan, tuloksiltaan ja tuotoksiltaan avointa eli kaikkien halukkaiden vapaasti hyödynnettävissä ja hallinnoitavissa?
- 2) inklusiivisuus - onko toiminta avointa ja mukaan kutsuvaa suhteessa kaikkiin kansalaisryhmiin?
- 3) itsekorjaavuus - sisältyykö toimintaan mekanismeja, joilla siinä esiintyviä vikoja, puutteita, ongelmia ja haitallisia ulkoisvaikutuksia korjataan?
- 4) synergiaedut - tuottaako toiminta hyötyjä yhdessä jonkin toisen toiminnan kanssa?
- 5) innovatiivisuus - luoko toiminta uusia tapoja toimia tai näkökulmia lähestyä asioita?
- 6) skaalattavuus - voiko toiminnan mittakaavaa kasvattaa tai levittää toimintaa muualle?
- 7) kunnan tavoitteiden ja toiminnan tukeminen - tukeeko toiminta kuntaorganisaation tehtäviä ja tavoitteita? (kriteeriä ei tule soveltaa poissulkevasti, jotta ylläpidetään yhteiskunnan moniarvoisuutta)

Hämeenlinna jakaa [Minipilotti-avustuksia](#) kokeilevaan toimintaan kriteerinä mm. potentiaali uuden luomiseen.

Helsingin nuorisopalvelut on käyttänyt avustusten kriteerinä uudenlaisia kumppanuuksia, joissa riittää, että osapuolista yksi on paikallinen rekisteröity yhdistys. Tämä ohjaa epämuodollisia toimijoita yhteistyöhön yhdistysten kanssa. Esimerkki hakukuvauksesta ([pdf](#))

“Kriteeristön ja demokratian suhdetta voi pitää analogisena hyveiden ja hyvyyden suhteelle. Hyveiden noudattaminen tekee ihmisestä hyvän. Kansalaistoiminnan yhteistä hyvää rakentavat hyveet tekevät toiminnasta demokraattisen. Ehkä kriteeristöä voisi kutsua kansalaistoiminnan demokraattisiksi hyveiksi. Kuten inhimilliset hyveet, ne eivät ole sääntöjä vaan taipumuksia käyttäytyä ja toimia.”

Mäenpää, P. & Faehnle, M. Neljäs sektori – kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Tulossa.

- Vapaaehtoisten voimavarojen vaaliminen ja kasvataminen vaatii reilua voimavarojen käytössä. Datademo-kokeilussa, Suomen ensimmäisessä kokonaan verkkopohjaisessa osallistuvan budjetoinnin prosessissa, luotiin menettely työryhmien ja yritysten voimavarojen reiluun hyödyntämiseen avoimen demokratian edistämiseksi. Pelkän voittajan palkitsemisen sijaan kehittäjät saivat etukäteen tukirahan, joka mahdollisti ehdotusten kehittämisen. Malli soveltuu myös muiden innovaatioiden ja hankkeiden rahoittamiseen. Katso [uutinen](#) ja kokeilun [loppuraportti](#).
- Miten tehdä yhteisestä tilasta mukautumiskyvyn kasvattamisen paikka? [Artikkeli](#) oppaasta “The Resilience We Want: A guide to making your community space into a hub for local resilience & mutual aid”
- Kunta voi ruokkia yhdessä tekemisen halua myös tarjoamalla itse vapaaehtoistehtäviä, jotka tuovat merkityksellisyyden kokemuksia esimerkiksi syventäessään ihmisen suhdetta kulttuuriympäristöönsä. Kulttuuripalveluissa vapaaehtoisuus on nostanut suosiotaan ja muuttanut kunnan roolia yhdessä tekemisen ja mahdollistamisen suuntaan. [Kulttuuriluotsitoiminta](#) on levittäytynyt laajalle ja museoiden ja kirjastojen tapahtumista ja näytellyistä yhä useampi rakentuu vapaaehtoisten käsissä. Esimerkiksi Tampereella kulttuuriseen vapaaehtoistoimintaan on jo enemmän tulijoita kuin pystytään ottamaan. Muun muassa vapaaehtoistehtävät Kuva-arkistossa ja kulttuuriluotsaus ovat hyvin kysytyjä.
- [Participatory museum](#) – opas kulttuuripalvelujen tekemiseen entistä merkityksellisemmiksi
- [Joukkoistettu tapahtumatuotanto](#) Innokylässä

Tärkeä kapasiteetin kasvattamisen osalualue on yhdessä tekemisen osaamisen kehittäminen. Parhaimmillaan ihmiset oppivat kohtaamisen, dialogin, osallistumisen ja yhteistyön taitajiksi varhaiskasvatuksesta lähtien ja pystyvät läpi elämänsä hyödyntämään oppimismahdollisuuksia esimerkiksi kansalais-toiminnassa ja työväenopistoissa.

Espoo on järjestänyt osallistumis- ja vaikuttamiskoulutusta asukkaille ja kaupungin työntekijöille yhteisesti ja saanut siitä heiltä erittäin hyvää palautetta.

Osallistumisen ja yhteiskehittämisen järjestäjät tarvitsevat fasilitointitaitoja, mutkikkaiden ongelmien ratkaisuprosessien koollekutsujat myös erityisiä yhteisen ongelmanratkaisun taitoja.

Kuntademokratiaverkosto tarjoaa kohtaamis- ja oppimismahdollisuuksia osallisuuteen ja demokratiaan liittyvissä teematapaamisissa. Collaborative public manager -osaajayhteisö edistää Suomessa yhteiseen ongelmanratkaisuun kouluttautuneiden vertaisoppimista.

Oppivasta organisaatiosta on kirjoitettu paljon, oppimista tukevista organisaatorakenteista vähemmän. Rinnakkaisorganisaatio on organisaatorakenne, joka on tarkoitettu juuri oppivuuden parantamiseen. Suomessa mallia on sovellettu Lohjalla perusterveydenhuollon ja aluesairaalan ympäristöjärjestelmän käyttöönotossa hyvin tuloksin. Lue lisää [blogista](#).

Kapasiteetin kasvattamisen keinoja

- yhteistyötaitojen kehittäminen varhaiskasvatuksesta lähtien
- elinikäisen oppimisen edistäminen
- koulutukset osallistumisen ja yhdessä tekemisen järjestämisestä
- koulutukset yhteisestä ongelmanratkaisusta
- osaajaverkostot jatkuvan oppimisen ja vertaistuen mahdollistajina
- mukautumiskykyä tukevien käytäntöjen kokeileva kehittäminen ja levittäminen
- omaehtoisen ja itseorganisoituvan toiminnan tukeminen
- hyvästä avoimuudesta ja luottamuksesta huolehtiminen
- reilut sopimukset ja lupauksen pitäminen
- arvostuksen osoittaminen yhteisön hyväksi toimimiselle
- aktiivien palkitseminen pääsyllä koulutuksiin
- tehokkaiden viestintärakenteiden kehittäminen
- avoimien resurssien kasvattaminen*

esim. Wikipedia-tyyppiset välineet, avoin data, avoin lähdekoodi. Katso Universal Basic Assets -mallin osio Open Assets ([pdf](#))

“Erätauko Dialogiteko 2019 -perusteluissa todetaan, että Lahden kaupunki on valtakunnallinen suunnan- näyttäjä dialogin laajamittaisessa käyttöönotossa sekä asukkaiden kanssa että kaupungin oman organisaation sisällä. Lahti on panostanut dialogisuuden näkyvyyteen myös mediassa. Lahden kaupunki on kouluttanut viisikymmentä dialogin ja Erätaukomenetelmän fasilitaattoria ja muodostanut rakenteita, joiden avulla on voitu varmistaa, että koulutuksessa opittua osaamista on hyödynnetty ja työntekijöiden dialogitaidot myös käytännössä vahvistuneet.”

“Vahvistamme yhteisöllisyyttä ja paikallis-yhteisöjä tukemalla kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia, kehittämällä yhteisöllisen oppimisen ja muutoksen tekemisen mahdollistavia kohtaamispaikkoja, toimintamalleja ja paikallista päätöksentekoa, jotta asukkailla on mahdollisuudet luoda viihtyisiä, terveellisiä ja turvallisia elinympäristöjä.”

Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus

“tämän päivän kaupunki-aktivisti voikin olla huomisen maaseutuyrittäjä”

Kaisa Lähteenmäki-Smith Ilmiökerhosta [blogissaan](#)

Tuusula, Tampere ja Mesenaatti.me ovat kehittämässä osallistuvan rahoituksen mallia, joka parantaa erityisesti vapaamuotoisten ryhmien, ns. neljännen sektorin toimijoiden mahdollisuuksia toteuttaa itselleen ja yhteisölleen merkityksellisiä asioita. Kehitystyössä pohditaan keinoja eriarvoisuuden torjumiseen. Yksi idea rahansaannin tasapainottamiseen on, että yrityksiä kutsuttaisiin kasvattamaan koko jaossa olevaa rahapottia yksittäisten hankkeiden rahoittamisen sijaan. Katso [esitys](#) osallistuvan rahoituksen kokeilusta.

Miten tehdä yleisöstä yhteisö? Katso 18 minuutin [video](#) Pauliina Seppälän esityksestä Cmadfi 2020 -konferenssissa.

Tampereella on hyviä kokemuksia [joukkorahoituksen käytöstä](#) neljännen sektorin toiminnan tukemisessa ja yhteistyön edistämisessä. Osallistuneet kehuivat joukkorahoitusprosessissa järjestettyjä sparrauksia, jotka tukivat yhteistyötä ja oppimista ja tarjosivat vertaistukea. Tamperetta innoitti joukkorahoitukseen [Lontoon joukkorahoituskampanja](#).

[Osallistuva budjetointi kunnissa ja maakunnissa](#)

- Kuntaliiton opas

OIVALLUS 11

Jakaminen osallisuuden edistäjänä.

Osallisuuden edistämiseen voi aueta monipuolisia polkuja pohdinnasta, mitä jaettavaa meillä on. Tavaroiden ja tilojen jakaminen voi lisätä kohtaamisia ja yhteisyyden tunnetta, osaamisen jakaminen tuoda uusia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen ja vaikkapa datan jakaminen luoda uusia vaikuttamis- mahdollisuuksia.

Mitä kunnallasi, yhteisölläsi tai itselläsi on sellaista, minkä jakaminen voisi tuoda toisille kuulumisen, merkityksellisyyden ja hyvinvoinnin aineksia? Mitä kunta tekee mahdollistaakseen ja inspiroidakseen tällaista jakamista alueellaan?

Kuva 9. Jakamisen ideataivas.
Joko kunnassasi on jaettu näitä?

Tilat:
Julkiset ja muidenkin tilat, mm. urheilu/liikuntatilat, Varaamo.fi, Näin teet tilastasi joustotilan -oppaat

Maatilat ja puutarhat työtehtävineen:
Ideoita Luonto hyvinvoinnin lähteenä - julkaisusta

Kulttuuri- ja kasvatustehtävät:
Näyttelyiden tekeminen, ympäristönummouso ja -vaari...

Hävikkiruoka:
Hävikkikaapit, yhteisateriointi, Yhteinen pöytä

Kohde vaalittavaksi:
Adoptoi julkinen taideteos, kadunpätkä, puistonkulma, puu...

Osaaminen:
Meidän kylä osaa - someryhmät, vertaisparraus, asiantuntijalainaamo

Naapuriapu:
Aikapankit, Nappi Naapuri

Tavarat, kirjastonkin kautta: retkeilyvarusteet, työkalut, teltat, esiintymislava...

Eläimet seurana ja terapeutteina:
Lemmikkien lainaus ja vierailut paikoissa, joissa tarvitaan iloa ja tukea (eläinavusteinen toiminta)

Tietotehtävät:
Avoimen laatu- ja seurantatiedon tuottaminen, oman datan jakaminen

Elämäkokemukset:
Muistelupiirit, Elävä kirjasto

Kulkuvälineet:
Yhteiskäyttöautot, -pyörät, -veneet, kimpakyydit

“Ihmisen näkökulmasta houkuttelevimpia tuotteita ja palveluja ovat sellaiset, joissa itsekäs oma etu tai lähipiirin hyöty on mahdollista yhdistää laajempaan hyvään aikaansaavaan kehykseen. Ihminen kokee olevansa ratkaisijan roolissa erityisen vahvalla tavalla.”

Kestävän hyvinvoinnin asiantuntija Arto O. Salonen [verkkosivullaan](#)

“Aito osallistuminen on vallan jakamista”

Keravalla toimiva kiertotalouskeskus ja kestävän elämäntavan yhteisö, Jalotus, kokoaa toiminnan ja oppimisen mahdollisuuksia paikallisen kartanon alueella. Jalotus kutsuu jakamaan tavaroita vaihtotapahtumissa, osaamista mm. korjaamisessa, luontoyhteyttä viljelyssä ja niin edelleen. Koko toimintamallia on myös jaettu Maailmanjalotus-hankkeena muihin kuntiin niitä sparraten.

Lue lisää [Jalotuksen sivulta](#).

- Heli Suurosen [inspiraationsivu](#) kokoaa kekseliäästi osallistumismahdollisuuksia kuvitteellisessa kaupungissa
- New Yorkin [Center for Urban Pedagogy](#) tarjoaa ideoita merkityksellisyyden kokemusten mahdollistamiseen jaetuissa tiloissa taiteen ja muotoilun avulla
- [Sharing cities – activating the urban commons](#) – Shareablen julkaisussa yli sata tapausesimerkkiä jakamisesta 35 eri maassa
- [How to share](#) – yli 300 opasta jakamiseen

OIVALLUS 12

Reflektointi toimijoiden ja sektorien yhdistäjänä.

(Yhteis)kunnan kehittyminen kohti sosiaalista ja kokonaisvaltaista kestävyyttä vaatii tietopohjaa, mietittyjä prosesseja ja reflektoinnin ja oppimisen kulttuuria. Osallisuuden kannalta tietoa tarvitaan osallisuuden toteutumisen tilanteen ja kehityskulkujen ymmärtämiseksi ja toiminnan suuntaamiseksi.

Strategisesti toimiva kunta suunnittelee ja päivittää prosesseja, joissa tiedon tarpeita tunnistetaan ja tietoa tuotetaan ja otetaan käyttöön. Reflektoiva ja oppiva ote tekemiseen on niin laajojen tietoa-aineistojen äärellä oppimista

kuin myös vaikkapa kohtaamisten tuomien ajatusten ja tunteiden reflektointia.

Osallisuuden reflektoinnissa voi tarkastella ihmisten ja muiden toimijoiden kokemuksia omasta osallisuudestaan, heidän havaintojaan siitä, miten muiden osallisuus toteutuu sekä siitä, miten pyrkimykset osallisuuden edistämiseen ovat onnistuneet. Kuntaorganisaatio tarvitsee tietoa myös erityisesti oman osallisuustyönsä onnistumisesta ja epäonnistumisesta.

Seurantatietoa on tavattu koota muun muassa asiakastyytyväisyysmittareilla ja tilastoimalla esimerkiksi osallistujamääriä tai äänestysprosenttia. Seurannan, oppimisen ja seurantatiedon hyödyntämisen tarve on kuitenkin itsessään mahdollisuus luoda vaikuttamisen paikkoja, hyödyntää paikallisten voimavaroja ja kasvattaa yhdessä tekemisen kapasiteettia.

Kuntalaiset ja muut paikalliset ovat osallisuuden toteutumisen avaintoimijoita, joita kannattaa kutsua reflektointiin ja oppimisprosessiin mukaan muissakin vaiheissa kuin datan keräämisessä ja myös datan tuottajaa moninaisemmissa rooleissa, niin analysoijina, tulkitsijoina, jatkotoimenpide-ehdotusten muotoilijoina kuin tiedon soveltajinakin. Seuranta, reflektointi ja niistä oppiminen ovat hyvä syy saattaa yhteen hallinnon tahoja ja yksityisen, kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita, varsinkin, jos nämä eivät muuten kohta.

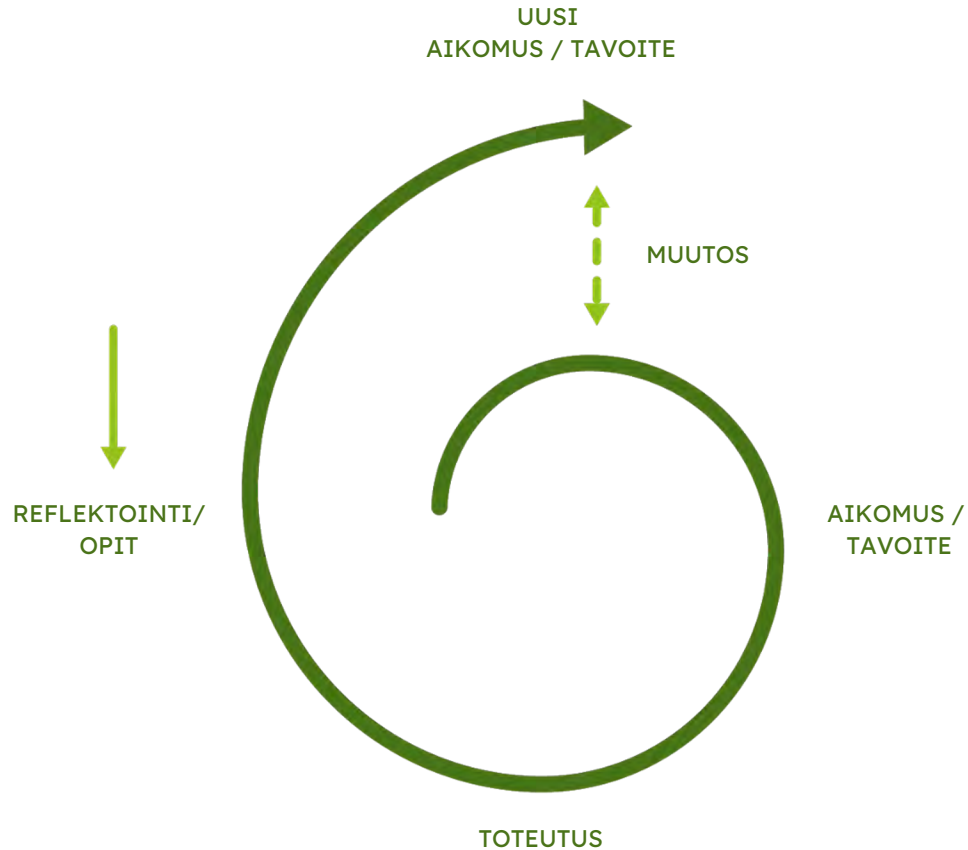
Kysymyksiä pohdittavaksi reflektiovassa osallisuuden edistämisessä.

- Keskusteletteko seurannan ja oppimisen perusteista vai kapeutuuko keskustelu pian mittaamisen käsittelyyn?
- Käsittelettekö mittaamisen ohella muita tarkastelun tapoja? Kaikkea ei voi mitata, mutta monia asioita voi todentaa.
- Kenen tarpeita osallisuuden edistäminen täyttää? Toteuttaako kunta kuntalaisten toimeksiantoja vai myykö se palveluja kuin yritys?
- Millaisia rooleja kuntalaisilla ja muilla paikallisilla on osallisuutta koskevissa seurannan, reflektoinnin ja oppimisen prosesseissa?
- Entä muissa paikallisissa seurannan, reflektoinnin ja oppimisen prosesseissa?
- Millä aluetasoilla yksilöiden ja yhteiskunnan näkökulmia osallisuuteen tarkastellaan?
- Millaisia itsenäisiä ja yhteisiä reflektoinnin hetkiä viimeisimpään viikkoosi on kuulunut?
- Kuuluuko organisaatiosi vuosikelloon tilaisuuksia oppia menneestä yhdessä kollegoiden kanssa? Entä muiden kanssa?

Kuva 10. Jokainen aie osallisuuden edistämiseksi opettaa!

Tavoitteen asettamisen jälkeen pistetään hihat heilumaan, arvioidaan miten kaikki meni ja todennetaan tapahtunut muutos jotta uudessa aikomuksessa huomioidaan kaikki opit aiemmasta. Kuvälähde Solveig Zophoniasdottirin esityksestä Orchestrating Ecosystems for Systems Change, Climate KIC

Välineitä osallisuuden ja osallisuustyön seurantaan ja reflektointiin kehitetään jatkuvasti. Kuntaliitto ylläpitää osallisuuden arviointia käsittelevää sivustoa Innokylässä. Siellä on muun muassa työkalu, joka auttaa tarkastelemaan osallisuutta kuntalain näkökohtien kannalta.

- Itsearviointityökalu nuorten osallisuuden tukemisen arviointiin
- Kuinka osallinen olet? Sokra-hankkeen osallisuustesti
- THL:n ohjeita itsearviointiin, vertaisarviointiin ja asiakasarviointiin
- Yhteisluomisen tutka suunnittelussa ja päätöksenteossa mukana olemisen järjestämisen tarkasteluun
- Viisi estettä viestinnän mittaamiselle ja tikapuut niiden yli blogissa
- Pokka - työkalu järjestöille toiminnan tuloksellisuuden, vaikutusten ja kehittämistarpeiden tarkasteluun. Lue lisää blogista.
- Barcelonalainen Community Balance -työkalu kunnan sekä yhteisöjen oman työn tueksi
- NESTA: Meaningful measurement

Voimavarabarometri on väline, jonka idea on virittää ajatuksia kaupunkien ja kuntien arviointitoiminnan mukauttamiseen kansalaisyhteiskunnan digiajalla muuttuneita toimintatapoja ja niiden tuomia mahdollisuuksia huomioon ottavaksi. Barometri kokoaa ideoita arviointikeskusteluihin neljän näkökulman kautta:

- 1) Voimavarojen käyttö kuntayhteisön hyväksi
 - Kuntayhteisö ei hukkaa voimavarojaan.
 - Kansalaisyhteiskunnan voimavarat kanavoituvat kuntayhteisön hyväksi tehokkaasti ja reilusti.
 - Kuntaorganisaation voimavarat palvelevat tehokkaasti paikallisten tarpeita.

- 2) Voimavarojen käytön vaikutukset
 - Kansalaisyhteiskunnan ja kuntaorganisaation voimavarojen käytöllä on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia kuntayhteisössä.
 - Voimavarojen käyttö ei heikennä kestävyuden edellytyksiä kunnassa eikä sitä ympäröivillä alueilla.

- 3) Kansalaistoiminnassa tarvittavien voimavarojen saatavuus
 - Paikallisilla on mahdollisuuksia järjestää kestävää kaupunki- ja aluekehitystä ja ihmisten hyvää elämää edistävää toimintaa ja tulla mukaan siihen.
 - Heillä on käytettävissään tässä tarvittavia viestintäkanavia, yhteistyöalustoja, lähellä sijaitsevia fyysisiä tiloja, työvälineitä, verkostoja, tietoa ja asiantuntemusta.

- 4) Voimavarojen uusiutumiskyky
 - Kuntalaisilla, muilla paikallisilla ja kuntaorganisaation toimijoilla on halua, kykyä ja mahdollisuuksia toimia kuntayhteisön hyväksi nyt ja jatkossa.
 - Edellytykset tällaiselle toiminnalle eivät heikkene (halu, osallisuuden tunne, luottamus, osaaminen, tiedon, tilojen ja viestintä- ja yhteistyökanavien saavutettavuus).
 - Voimavarat ja niiden käyttö mukautuvat vastaamaan muuttuviin tarpeisiin.

16 tarinaa osallisuuden edistämisestä

16 kaupunkia ja kuntaa osallisuus-
sparrauksessa

Seuraavat osallisuustarinat kertovat osallisuuden edistämisestä Kestävä kaupunki -ohjelman osallisuussparraukseen osallistuneissa kaupungeissa ja kunnissa. Keväällä 2020 32 kaupunkia ja kuntaa haki mukaan sparraukseen, jonka tavoitteena oli tukea hakijoita niiden ilmoittamien osallisuuden haasteiden ratkaisemisessa ja samalla tukea Saa kuulua! -julkaisun kehittämistä ja käyttöönottoa. Puolet hakijoista pystyttiin ottamaan mukaan, ja neljä osallisuuden asiantuntijaa tarttui sparraajina työhön, kukin neljän kaupungin tai kunnan kanssa.

Sparrattavat ja sparraaja tapasivat kahdessa kuntakohtaisessa tapaamisessa, jotkut useammassakin. Tapaamiset järjestettiin enimmäkseen etäyhteyksin. Sparrattavilla oli samalla koekäytössä Saa kuulua! -julkaisun luonnosversio.

7.5.2020 järjestettiin kuntaverkoston kestävyysseminaarissa sessio, jossa kahdeksan kuntaa sparraajinen jakoi siihenastisia kokemuksia sparrauksesta. Loput kahdeksan sparraajineen olivat puolestaan esillä 20.8.2020 Kestävä kaupunki -ohjelman ja Kuntademokratia-verkoston yhteistilaisuudessa.

Osallisuussparraukseen osallistuneet kunnat

Enontekiö
Helsinki
Hollola
Hyvinkää
Iisalmi
Kaarina
Kauhajoki
Kirkkonummi
Koski Tl
Lahti
Lempäälä
Oulu
Parainen
Tampere
Uusikaupunki
Vantaa

Enontekiöläiset keskustelemaan uudesta matkailualueesta

Antti Leskinen, johtava konsultti, Diskurssi Oy
Hannu Autto, kehitysjohtaja, Enontekiön kunta

Kuntalaisten yhdessä suunnitteleman kuntosalin
avajaiset. Kuva Enontekiön kunta

Tulossa on uuden matkailualueen kaavoitus tunturialueelle kunnan keskustajaman, Hetan läheisyyteen. Erityisesti saamelaisten huolena on, kaventaako uusi matkailualue heidän perinteistä kotiseutu-alueitaan ja haittaako se poronhoitoa. Enontekiöllä on 1836 asukasta vuonna 2020. Väestötiheys on toiseksi matalin Suomen kunnista. Kunnan läpiajo Kilpisjärveltä Ylikyröön kestää kolme tuntia. Laajassa kunnassa haasteena on tavoittaa kuntalaiset, joihin suunnitelmien vaikutukset kohdistuvat.

Näkemyseroja ja ideakulttuuria

Kunnassa pidetään tärkeänä tukea mm. maankäytön suunnittelulla luontoon, tunturimaisemiin ja vesistöihin perustuvaa matkailua. Matkailuun, erityisesti matkailualueiden rakentamiseen liittyy näkemyseroja. Siksi tavoitteena on saada osapuolet mukaan sekä kertomaan kantansa verkkokyselyihin, että keskustelemaan järjestelmällisesti ja avoimesti – deliberatiivisissa – kuuntelevissa ja vuorovaikutteisissa tilaisuuksissa.

Osallistumisen järjestämisessä Enontekiöllä on perinteitä ja osaamista.

Kunnassa on lukuisia aktiivisia toimijoita sekä järjestöissä että luottamustehtävissä. Kuntaorganisaatiossa toteutettiin 2018–2019 ideakulttuurihanke. Siitä kunta palkittiin Kunteko -palkinnolla. Uusi ideakulttuuri auttaa viemään eteenpäin uusia vuorovaikutustapoja ja osapuolten näkemyksiä.

Kohti ratkaisuja

Sparrauksessa käytiin läpi useita osallistumismenetelmiä.

OSALLISUUSTARINAT

Niistä Enontekiöllä sovellettaaneen

- ensinnäkin Kuuntelu -menetelmää; kuntalainen voi yksin kertoa näkemyksensä koulutetulle kuuntelijalle.
- Toinen mahdollisuus vaikuttaa voi olla kohdennettu joukkorahoitus-hanke mesenaatti.me -sivuston järjestelmällä.
- Kolmanneksi on tarkoitus järjestää kaavoituksen yhteydessä vuorovaikutteisia yleisötilaisuuksia. Niissä vuorottelevat lyhyet alustukset, pienryhmäkeskustelut sekä pienryhmien edustajien tiivistetyt esitykset ryhmien näkemyksistä.

Tukena ovat tilaisuuden alussa esitellyt ja yhteisesti kättä nostamalla hyväksytyt keskustelun pelisäännöt, tilaisuuden seuranta ja kommentointimahdollisuus verkossa sekä viestintä tuloksista ja ratkaisuista perusteluineen kunnan verkkosivuilla.

Saa kuulua! -julkaisusta Enontekiön tilanteessa soveltamiskelpoisia kohtia on useita. Esimerkkinä kohdat: ”Miten edistää osallisuutta” (diat 66 ja 67) ”Yhdenvertais-tajan muistilista” (dia 89) sekä kehiteltävä ”Osallistavan rahoituksen malli” (dia 106).

Kokemukset ja opit

Sparraus käsitti keväällä yhden valmis-televan puhelun sekä varsinaisen pitkän sparrauspuhelun kunnan kehitysjohtajan kanssa. Tämän jälkeen sparraaja lähetti aineistoa työhön soveltuvista osallistumis-menetelmistä. Elokuussa käytiin lyhyt puhelinkeskustelu, jonka pohjalta sparraaja lähetti kehitysjohtajalle lisää menetelmäohjeita.

Pandemian aiheuttama poikkeusaika ja sen tuomat kiireet ovat pakottaneet siirtämään kaikki prosessien parantamiset ja pitkäjänteiset suunnittelut tulevai-

suuteen. Sparrauksen paras ja pysyvä anti on uusien metodien oppiminen, jotka otetaan Enontekiöllä käyttöön sitä mukaa, kun mahdollisuuksia tulee.

Vinkkejä muille

Vastaavissa tilanteissa kannattaa harkita yksilöllisiäkin menetelmiä. Esimerkkinä näkemysten kertominen koulutetulle kuuntelijalle, vaikka paikallisen kahvilan kanssa sovitussa rauhallisessa kulmassa ilman kenenkään muun läsnäoloa.

Verkossa seurattava, hyvin järjestetty yleisötilaisuus vaati sopivat tilat, kuten

tasalattiaisen salin ilman pöytiä, osaavan videoijan ja useita kameroita. Tuloaulaan kahvitarjoilut ja suunnitelmanäyttely, jossa on asiantuntijoita opastamassa ja luomassa mukavaa tunnelmaa.

Näyttelyssä pienet huolet ja muut yksityiskohdat saadaan käsiteltyä ennen tilaisuutta; ne eivät vie aikaa yhteis-tilaisuudelta. Turvallisuudestakin on huolehdittava. Valmisteluihin voi kulua kokemuksesta riippuen pari kolmekin työpäivää.

Hyvät valmistelut osoittavat osallistujille konkreettisesti, että heidät otetaan

huomioon ja näkemykset ovat tärkeitä. Erittäin tärkeää on julkaista saaduista näkemyksistä tehty kooste ja kertoa myöhemmin, kuinka näkemysten pohjalta on toimittu ja tullaan toimimaan! Kaikki tämä rakentaa avoimuuden ja luottamuksen kulttuuria.

Sparraajaa auttoi Enontekiön tuntemus, sekä vuosien takaisena Ounasjoen melontareitin suunnittelijana että retkistä alueella. Alueen historiaan voi perehtyä esimerkiksi Yrjö Kortelaisen kirjasta ”Entistä Enontekiötä” sekä Samuli Paulaharjun teoksista.

Helsingin Naapuruuspiirit - Luovaa sopeutumista poikkeusoloissa

Katja Syvärinen, vanhempi neuvonantaja, Kaskas Media Oy

Soile Atacocugu, yhdyskuntatyöntekijä, Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala

Kontulankaaren Naapuruuspiiri koolla.
Kuva Melinda Palmgrén

Helsingissä asui vuoden 2019 lopussa yli 112 000 ikääntynyttä eli 65 vuotta täyttäneitä henkilöä. Kumppanuusperiaatteella toimivaa ikääntyneiden Naapuruuspiiriä on kehitetty Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhdyskuntatyössä jo yhdentoista vuoden ajan, Naapuruuspiirejä on toiminnassa 22 (kevät 2020). Toiminta on vakiintunut useilla alueilla. Sillä olisi kuitenkin potentiaalia laajentua myös uusille alueille. Helsingin soten vuoden 2020 suunnitelmissa onkin Naapuruuspiirit toiminnan laajentaminen kaupungin eri alueilla yhdessä vapaaehtoistoiminnan, seniorikeskusten ym. kanssa.

OSALLISUUSTARINAT

Korona keikautti Naapuruuspiirien toiminnan

Miten tavoittaa ikääntyneitä suuren kaupungin lähiöiden katvealueilla, joissa ei ole palveluita lähellä kotia? Tätä lähdettiin pohtimaan Naapuruuspiireistä vastaavan yhdyskuntatyöntekijän kanssa. Naapuruuspiiritoimintaa johdetaan oman työn osana, eikä siihen ole olemassa erillistä henkilöresurssia. Yllättäen sparrauksen käynnistyessä maaliskuussa 2020 oltiin tilanteessa, jossa yli 70-vuotiaita kehoitettiin koronaviruksen vuoksi pysymään kodeissaan ja välttämään kontakteja.

Naapuruuspiirit joutuivat tauolle ja kevään suunniteltu toiminta tapaamisineen jouduttiin miettimään uudelleen. Osallisuussparraus sai uuden haasteen.

Kohti ratkaisuja

Sparrauksessa pohdittiin koronan vuoksi nopeita ratkaisuja Naapuruuspiirien yhteyshenkilöiden ja vapaaehtoisten tiedottamiselle ja toiminnan mahdolliselle suuntaamiselle yksinäisille ja apua tarvitseville vanhuksille. Ideoimme myös mahdollisuutta järjestää toimintaa etänä halukkaille. Osa Naapuruuspiireistä on kokeillut puhelinrinkiä vapaaehtoisen

johdolla ja kesällä on saatettu kokoontua ulkona. Osa piiriläisistä on pitänyt vapaamuotoisesti muuten yhteyttä toisiin. Vapaaehtoisille on välitetty yhteistyöntekijöiden välityksellä infoa soten suosituksista ja välitetään tilanteen aina vaatiessa uudelleen.

Ikäihmisten parissa tehtävä vapaaehtoistoiminta voi merkityksestään huolimatta jäädä näkymättömäksi. Sparrauksessa pohdittiin, mitä vakiintuneenkin toiminnan systematisointi kuntaorganisaatiossa edellyttäisi. Pohdimme myös vapaaehtoistoiminnan johtamista ja rooleja, kun järjestäjänä on kaupunki eikä järjestö.

Mikä osa toiminnasta on työntekijän, mikä vapaaehtoisten vastuulla?

Kokemukset ja opit

Niin kuin osallisuuden johtaminen aina, myös vapaaehtoistoiminnan onnistunut johtaminen edellyttää osaamista, työaikaa ja riittäviä resursseja. Naapuruuspiirien vapaaehtoisille voi järjestää vuosittain yhteisiä koulutus- tai kiitostapaamisia, mikä tuo yksittäisille toimijoille laajemmassa verkostossa toimimisen tunnetta. Toiminnasta tiedottamista kannattaa suunnitella myös viestinnästä vastaavien kanssa.

Vinkkejä muille

Vapaaehtoistoiminta ei kuulu lakisääteisiin toimintoihin, mutta se tuottaa osallisuutta ja hyvinvointia. Osallisuuden edistäminen vapaaehtoistoiminnan kautta on usein yksi työntekijän monesta työtehtävästä. Tehtäväkuva selkeytyy, kun keskustellaan ja kirjataan selkeästi aika, jonka voi käyttää tähän toimintaan. Helsingissä toiminta on mainittu kunnan talousarvion käyttösuunnitelmassa. Työtä voi tehdä tutuksi myös luottamushenkilöille.

Hollola - Tavoitteena osallistava toimintatapa ja toimintakulttuuri

Anna-Maria Isola, tutkimuspäällikkö, THL

Tuula Nurminen, erityisasiantuntija, Hollola

Antti Anttonen, hyvinvointikoordinaattori, Hollola

Hollolassa kukin saa olla sellainen kuin haluaa.
Kuva Niina Hörkkö

Hollola on reilun 23 000 asukkaan kunta Päijät-Hämeessä. Hollola on tunnettu upeista harjumaisemista, metsistä ja lukuisista järvistä. Tämän päivän hollolalaiset lähtevät ulkoilureiteille ja metsiin liikkumaan tai vesille rentoutumaan. Hollolan tunnetuimpia vierailukohteita ovat 1500-luvulla rakennettu Kivikirkko ja Etelä-Suomen korkeimmat laskettelurinteet Messilässä. Kuntalaiset kuvailevat kuntaansa näin: Hollolassa asuu monenlaisia ihmisiä – omanlaisia mutta onnellisia. Hollolassa saa olla sellainen kuin haluaa. Hollolalla on monta luontoa, siksi sinne on helppo tulla ja helppo asettua.

OSALLISUUSTARINAT

Osallisuusohjelma oli jo pitkällä mutta jotain tuntui puuttuvan

Hollola oli työstänyt osallisuusohjelmansa pitkälle. Ja kävi niin kuin osallisuustyön suunnittelussa ja valmistelussa usein käy, että Hollolassakin osallisuuden edistäminen alkoi versota sinne ja tänne eikä sitä enää voinut irrottaa yhdelle hallinnonalalle. Silti jollakin pitäisi olla osallisuustyön langat käsissään. Miten ihmeessä siis ohjata osallisuustyötä niin, että se alkaisi näkyä ihmisten arjessa ja muuttaisi esimerkiksi kohtaamisen kulttuuria? Miten lisätä osallistumisen mahdollisuuksia, jotta ohjelma ei jäisi vain

sanoiksi paperille, pöytälaatikkoon tai verkkosivuille?

Kohti ratkaisuja

Tuntui siltä, että kaivattu lisäjäsennys oli jo kehkeytynyt osallisuusohjelman tekijöiden päässä. Tarvittiin vain ulkopuolinen olemaan läsnä keskusteluissa, jotta se sai tilaisuutensa tulla sanoitetuksi. Osallisuustyön käytännön esimerkkeihin paneuduttiin myöhemmin isommalla joukolla konserni-, elinkeino- ja hyvinvointipalvelujen työntekijöitä.

Koska osallisuustyö on vahvasti läsnä arjessa, siihen liittyvät ratkaisut ovat usein arkisia – joskus jopa siinä määrin, että ne kuulostavat omiin korviin itsestään-selvyyksiltä tai sellaisilta, ettei niitä edes viitsisi sanoa ääneen. Kuitenkin juuri ääneen sanominen on se keino, josta ratkaisut alkavat kehkeytymään.

Osallisuustyön pitäminen käytännön-läheisenä auttaa saavuttamaan tavoitteet. Käytännölliset ja pienet tavoitteet toteutuvat abstrakteja tavoitteita helpommin. Onnistumisen kokemukset kannattelevat kaikkia ikään tai asemaan katsomatta.

Osallisuusohjelma jäsenyi prosessin myötä siten, että siinä näkyy nyt entistä vahvemmin osallisuustyön perimmäinen tavoite, asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen asukkaiden osallisuuden kokemusta parantamalla. Tälle päätavoitteelle on ohjelmaan kirjoitettu välineelliset tavoitteet eli digitalisaation ja osallistuvan budjetoinnin hyödyntäminen sekä osallistamisen kulttuurin ja edellytysten edistäminen.

Kokemukset ja opit

Sparrattavien kokemuksia:

- Kannattaa puhua siitä, mitä on

tekemässä. Keskustelemalla syntyy yhteistä ymmärrystä. Siitä syntyy edelleen oivalluksia.

- Osallisuuden edistäminen ja osallistaminen osana osallisuustyötä ei ole erillinen toiminto vaan toimintatapa – jopa kulttuuria. Vaikka osallisuuden edistäminen on pieniä askelia, niin pitkällä aikavälillä pienet askeleet voivat muuttaa syvällisesti niin hallinnon kuin kuntalaistenkin kulttuuria. Siksi on tärkeää keskustella osallisuuden edistämisestä erilaisilla foorumeilla, niin asukkaiden, luottamushenkilöiden, kunnan johdon kuin sen työntekijöidenkin kanssa.

Sparraajan kokemuksia:

Osallisuudesta kannattaa puhua arkisesti. Keskustelu virisi oitis vilkkaampana, kun osallistujilta kysyttiin, mitä hollolaiset pitävät kunnassaan tärkeänä. Esimerkiksi järvien hoitoon kuntalaisilla olisi haluja, mutta pitäisi osata järjestää tilaisuuksia, joihin kenen tahansa olisi helppo osallistua. Mainittiin myös roskapussit: Jos tarjolla olisi talkooaika ja roskapusseja, niin ihmisten olisi helpompi lähteä ympäristötalkoisiin. Konkreettisten asioiden ja materian kautta ratkaisut alkavat hahmottua yhteisessä keskustelussa kuin vaivihkaa.

Vinkkejä muille

Osallisuuden edistämisen ratkaisut syntyvät erilaisten toimijoiden yhteisessä oppimisprosessissa, joten ratkaisut ovat aina paikkakuntansa ja toimijoidensa näköisiä. Siksi osallisuuden edistämisen suunnitteluun kannattaa ottaa erilaisia ihmisiä mukaan ja siitä kannattaa puhua erilaisilla foorumeilla. Muutos vie aikansa, mutta se tapahtuu, kun sitä ruokkii.

Uutta osallisuutta Hyvinkään keskustan suunnitteluun

Antti Leskinen, johtava konsultti, Diskurssi Oy

Tiia Viljanen, kehittämisspällikkö, Hyvinkää

Kirjastoaukio Hyvinkäällä. Kuva Hyvinkään kaupunki

Hyvinkään kaupunki sijaitsee rautatien ja valtatie 3:n varrella Helsingin ja Hämeenlinnan puolivälissä. Toukokuussa 2020 Hyvinkään asukasluku oli noin 46 600, ja Hyvinkää on kasvava kaupunki.

Rakentaminen viheralueille huolettaa, osallistumista kehitetty aktiivisesti

Osana kaupunkikeskustaa sekä tiiviin keskustan ympärillä on paljon asukkaille tärkeitä viher- ja ulkoilualueita. Keskustan täydennysrakentamisen ulottaminen viheralueille on puolestaan teema, joka herättää herkästi huolta asukkaissa.

Aihe valikoitui tästä syystä Hyvinkään osallisuussparrauksen teemaksi.

Osallisuuden edistäminen tunnistetaan keskeiseksi kehittämiskohteeksi kaupungin vuonna 2016 valmistuneessa kaupunkistrategiassa (Hyvinkään Pelikirja). Osallisuuden edistämistä koskeva tieto ja aiheeseen liittyvät toiminnot sekä tapahtumat on koottu [kaupungin nettisivuille otsikolla Osallistu ja vaikuta](#). Nettisivuilta löytyy myös Hyvinkään osallisuusmalli, jossa kuvataan osallisuuden edistämisen periaatteet ja annetaan vinkkejä osallisuustyön tueksi.

Hyvinkäällä on kehitetty viime vuosina vahvasti asiakaspalautteiden käsittelyä. Lisäksi sähköisistä vuorovaikutuskanavista on hyödynnetty muun muassa mobiiliapplikaatiota ja 3D-kaupunkimallia.

Vuonna 2020 kaupunki päätti laajentaa osallistuvan budjetoinnin kokeiluja. Osallistuva budjetointi otettiin käyttöön keväällä 2020 koko kaupungin tasolla. Muina osallistumismuotoina käytetään esimerkiksi kaavailtoja, kuntalaisfoorumia ja eri toimintayksiköiden asiakastilaisuuksia.

Tavoitteena osallistumisen laadun parannus

Hyvinkään tavoitteena oli saada sparrauksen avulla uusia näkökulmia kuntalaisten osallisuuden edistämisen menetelmiin sekä sellaisten tilaisuuksien fasilitointiin, joissa osallistujilla on mahdollisesti keskenään hyvinkin ristiriitaisia tietoja, näkemyksiä ja odotuksia. Pitkän aikavälin tavoitteena on saada asukkaat vahvemmin mukaan keskusta-alueen koskevaan viherrakentamisen suunnitteluun. Yhtenä mahdollisena osana alueena nähdään esimerkiksi yleisten alueiden viihtyisyyden parantaminen hulevesiaiheiden avulla.

Kohti ratkaisuja

Sparraukseen osallistuivat kaupungin kehittämispäällikkö, kaavoituspäällikkö, yleiskaavasunnittelija, ympäristötoimen johtaja, kaupungin puutarhuri ja kestävän kehityksen projektipäällikkö. Seuraavassa muutamia keskeisiä teemoja kahdesta intensiivisestä etäsparrauksesta. Osallistumista voi ajatella yhteistoiminnallisena oppimisena. Siinä opitaan, mitä kaupungin asiantuntijat tekevät ja miten tehdään paremmin yhdessä (ryhmätyötapa). Tällainen ote estää ristiriitojen kärjistymistä.

Yksi tapa lähestyä asukkaita ja havainnollistaa suunnittelua on perustaa alueelle suunnitteluasema työviikoksi. Aineisto on esillä ja asiantuntijat ovat valmiina keskustelemaan. Myös asunto-yhtiöiden kokouksissa voi pyytää 10 minuuttia esittelyaikaa. Kolmanneksi neljättä sektoria voi innostaa synnyttämään ja toteuttamaan omia ratkaisujaan. Sparraaja esitteli lyhyesti Tampereen joukkoliikenteen linjastosuunnitteluun osallistumista ja Kauppi-Niiham. Hankalista lähtökohdista huolimatta ne onnistuivat.

Osapuolilla oli selkeät roolit yhteistyössä ja ratkaisujen hahmottamisessa. Näistä sopimista auttaa ”Mukaan ottajan tarkistuslista”.

Sparraaja ehdotti, että henkilöstön osallistumisalan taitoja kartoitetaan ja kehitetään. Suomessa on nykyään heikosti alan koulutusta. Siksi kannattaa selvittää esimerkiksi viranhaltijoiden vapaaehtoistyössä saamaa vuorovaikutuskoulutusta. Osaavien henkilöiden panosta kannattaa käyttää. Sparraaja ehdotti osallisuusalan jatkokoulutuksen hankkimista ja sitä, että osaaville

henkilöille voitaisiin varata työaika esim. yksi ilta kuukaudessa yleisötilaisuuksien johtamiseen.

Kokemukset ja opit

Hyvinkään näkemyksen mukaan sparrauksen tärkein anti oli, että sparraaja onnistui innostamaan eri toimialojen edustajat keskustelemaan osallisuudesta keskenään, uusia näkökulmia hyödyntäen. Koronakevästä ja yllättävästä Teams-palaveritulvasta huolimatta etäkokouksissakin saatiin aikaiseksi hyvin vilkasta keskustelua ja uutta ideointia.

Sparrausten myötä vahvistui luottamus siihen, että monenlaisia lähestymistapoja löytyy kyllä. Niiden käyttöönoton suunnitteluun ja toteutukseen on syytä varata aikaa; toisaalta moni asia on käyttöönotettavissa myös matalammalla kynnyksellä, rohkeasti kokeillen.

Saa kuulua! -julkaisussa mm. [Oivallus 3](#) ja [taulukko erityyppisistä prosesseista](#) sisältävät linkkejä menetelmiin.

Alkuperäinen aihe, viheraluesuunnittelun ja täydennysrakentamisen yhteensovittaminen, karkasi aika ajoin yleisemmäksi osallisuuskeskusteluksi.

Yleiskeskustelu pohjusti ja loi yhteistä orientaatiota jatkokeskustelulle ja asiaan syventymiselle. Toisaalta yksityiskohtaisempi keskustelu sparraajan ja sparrattavien kesken ennen yhteisiä istuntoja olisi voinut olla hyödyllistä. Sparrauksen aikana ei saatu ratkaistua työn alle otettua kokonaisuutta, mutta kehittämistavoitteessa edistytettiin merkittävästi.

Moniammatillisen, toimialarajat ylittäneen sparrattavien ryhmän yksi suurimmista oivalluksista koski sisäisen viestinnän tärkeyttä.

Ryhmän näkemyksen mukaan organisaation sisäisen viestinnän, vuoropuhelun ja toimialojen välisten yhteistyökäytäntöjen kehittäminen on tärkeä osa työtä kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi. Tässä mielessä osallisuuden kehittämisessä edettiin jopa ennakko-odotuksia paremmin. Uskomme, että hyvin heränneen vuoropuhelun hengessä myös kehittämistoimenpiteiden suunnittelu ja konkreettinen toteuttaminen tulee sujumaan jouhevammin kuin ilman tätä yhteistä starttia olisi käynyt.

Vinkkejä muille

Kaupungin nettisivuilla on kunnolla asiaa osallistumisesta; myös viranhaltijoiden osallistumisopas on asukkaidenkin selattavissa.

Kohti seudullista ilmastotyötä Iisalmessa – Keski- ja Ylä-Savon KESTO-hanke

Antti Leskinen, johtava konsultti, Diskurssi Oy

Kirsi Savolainen, Iisalmi, projektivastaava KESTO-hanke

Louhenkatupäivät kokoaa ihmisiä Iisalmesta ja lähialueilta tutustumaan eri toimijoihin, kirppistelemään ja nauttimaan monipuolisesta ohjelmasta perinteisesti aina elokuussa. Kuva Emppu Kainulainen

KESTO-hankkeen päätavoitteena on laatia seudulliset ilmasto-ohjelmat Ylä- ja Keski- Savon seuduille sekä kunta-kohtaiset ilmaston toimintasuunnitelmat hanke- kuntiin. Hankkeen Iisalmen osatoteutuksessa mukana ovat Iisalmen lisäksi Kiuruvesi, Lapinlahti ja Vieremä. Lisäksi hankkeen Keski-Savon toteutukseen osallistuvat Joroinen, Leppävirta, Pieksämäki, Varkaus ja Siilinjärvi. Yhteistyöhön osallistuvat myös näiden kuntien alueilla toimivat jätehuoltoyhtiöt, liikelaitokset ja konserni-yhtiöt sekä muut organisaatiot. Hanketta rahoittavat Pohjois-Savon liitto (EAKR), hankekunnat sekä muut julkiset toimijat.

Hankkeella haetaan seudulliseen yhteistyöhön lisäarvoa. Seutua tarkastellaan kokonaisuutena energiankäytön, materiaalitehokkuuden ja ilmastopäästöjen vähentämisen kannalta. Kunnat ovat melko pieniä ja kokevat etteivät voi yksin vaikuttaa riittävästi hankkeen teemoihin. Hankkeessa tehdään laajaa yhteistyötä paikallisten yritysten, asukkaiden, yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa, sillä kunta on enemmän kuin pelkkä kuntaorganisaatio. Hankkeen aikana pyritään konkreettisiin toimiin ja muutoksiin kuntien toimintatavoissa.

Sparraukseen osallistui jäteneuvoja Ylä-Savon jätehuolto Oy:stä ja toiseen palaveriin paikallista näkökulmaa osallistumiseen toi Kiuruvedeltä Ari Kärkkäinen (Valiva Oy).

Haasteena mukaan saaminen, tähtäimessä yhteiset tavoitteet

Seudulliseen hankkeeseen ei ole helppoa saada kuntalaisia eikä kuntien henkilöstöä ja luottamushenkilöitä aktiivisesti mukaan. Seutuasiat saattavat kuntalaisista aluksi tuntua etäisiltä. Kunnat rahoittavat hanketta, mutta työajan varaaminen ao. henkilöstölle ei ole itsestään selvää.

OSALLISUUSTARINAT

On tärkeää luoda yhteiset tavoitteet kuntalaisten, yritysten ja yhteisöjen kanssa.

Kohti ratkaisuja: Kuntalaiset ja kunnat mukaan

Ensimmäisessä sparrauksessa keskityttiin pitkälti kuntalaisten osallisuuden kehittämiseen hankkeessa. Esimerkiksi Lapinlahden edustajalta saatiin tietoa, että siellä neljännen sektorin ympäristöväki saadaan mukaan. Mahdollista on järjestää tempauksia ja tapahtumia, joilla hanke saadaan kuntalaisten tietoon. Yhtenä ideana leijojen rakentaminen ja

lennätysfestivaali nuorille, seudun järjestöille sekä kaikille muillekin. Vastaava tapahtuma voi yhdistää esimerkiksi kulttuuri- ja ympäristötoimijat. Harvinainen festivaali voi saada tiedotusvälineissä näkyvyyttä. Tärkeää on sopia osapuolten ilmastoyhteistyöstä tapahtuman yhteydessä.

Toritapahtumista seudun kunnilla on kokemusta. Tiedotusvälineiden kautta tieto kunnanjohtajan ja johtavien virkahenkilöiden mukanaolosta tuo yleensä kuntalaisia keskustelemaan. Monikanavainen viestintä ja selkeä viesti myös nuorille ja yhteisöille on tärkeää.

Hernekeiton tarjoilu ”soppakanuunasta” tuo sellaista väkeä keskustelemaan, jolle ilmastoasioihin vaikuttaminen ei tunnu tutulta tai mahdolliselta. Kyselylomake ja osallistujien henkilökohtaiset keskustelut paikalle tulleiden asiantuntijoiden, paikallisten poliitikkojen ja kunnan johdon kanssa toimivat esimerkiksi Tampereen sote-yksiköiden kokemusten mukaan.

Pääosin sparrauksessa keskityttiin kuntalaisten osallistumiseen, toisella sparrauskerralla myös yritysten ja kuntaorganisaatioiden osallistumiseen. Kaikkien hankekuntien henkilöitä ei

osallistunut etäpalaverihin. Hankkeen vetäjä otti heihin yhteyttä palaverien jälkeen.

Hankkeessa järjestetään seudullisia seminaareja kuntien johdolle ja ilmasto-aiheesta kiinnostuneelle henkilöstölle. Tässä vaiheessa oli järjestetty vasta hankkeen projektiryhmien kokouksia. Muutamia yritysten hankkeita on käynnistynyt. Rahoitusta on haettu esimerkiksi Valio Oy:n isolle biokaasulaitokselle.

Hankkeen vetäjä perehtyi Saa kuulua -pakettiin. Siitä esimerkiksi

”Kuntaorganisaation rooleja ja tehtäviä osallisuuden toteutumisessa” sopii pohjustukseksi työhön samoin ”Mitä keinoja kuntaorganisaatiolla on varautumisessa paikallisten omaehtoiseen toimintaan?”. Osa sparraukseen osallistujista tunsivat osallistumismenetelmiä ja oli soveltanut niitä. Varsinaisiin toimenpiteisiin ei Iisalmissa vielä juurikaan päästy. Sparrausten väliin ei osunut kuntien tapaamisia eikä yleisötapahtumiakaan voitu koronan vuoksi järjestää. Ylä-Savon ilmastokysely on avoinna yleisölle 3.8.-30.9.2020.

Kokemukset ja opit

Epidemian takia järjestetään etäseminaareja. Yksi mahdollisuus on jakaa ilmoittautuneet etukäteen monipuolisiin ryhmiin. Ne työskentelevät ennen seminaaria osallistujille lähetetyn lyhyen esityksen ja tehtävänannon perusteella omaan tahtiinsa. Seminaarissa kunkin ryhmän edustaja esittelee tulokset. Keskustelujen perusteella laaditaan suositukset jatkotyölle.

Sparrauksessa painotettiin seminaarien vuorovaikutteisuutta: Mahdollisimman vähän alustuksia ja suurin osa ajasta pohdintaa pienryhmissä. Ryhmien tehtävänä on työskennellä ratkaisukeskeisesti. Ei siis lähdetä ongelmista vaan pohditaan esimerkiksi sitä, kuinka Ylä-Savon ilmastoasiat olisivat, jos ne olisivat mahdollisimman hyvin.

Vinkkejä muille

Organisaatioiden oppivuudesta ja tiimityöstä saatujen kokemusten mukaan kannattaa sopia projektiin osallistuvista henkilöistä ja heidän rooleistaan tarkasti. Tästä on parasta keskustella ajoissa kunnan johtajien kanssa: 1) Onko mahdollista, että projektihenkilö pääsee säännöllisin välein esittelemään asiat suoraan kunnan johtoryhmälle? 2) Voidaanko yhteyshenkilöksi valita kunnan henkilöstöstä ilmastoasioista kiinnostunut ja mukaan haluava sekä yhteistyökykyinen henkilö? Hänen ei tarvitse olla se, jonka virkatehtäviin

asia tavallisesti kuuluisi. Esimerkiksi ympäristöasiantuntijat ovat isossakin kunnassa hyvin kiireisiä pelkästään rutiinitehtäviensä takia, joten ajan varaaminen projektiin ei ole helppoa. 3) Säännöllinen yhteistyö yhteyshenkilön ja muun henkilöstön kesken on tärkeää ilmastoasioissakin. Silloin henkilöstö saa tietoa ja voi osaltaan toimia, viestiä asioista kuntalaisille ja innostaa heitä mukaan.

Kaarina - Viestimällä vauhtia aluetyöryhmiin!

Pasi Mäenpää, kaupunkitutkija, Helsingin yliopisto

Kaarinan kaupunki: Hanna Inkeroinen, hyvinvointikoordinaattori,

Anri Veston, erikoiskirjastovirkailija-graafikko, Tiina Huhtala, varhaiskasvatuksen erityisopettaja,

Anna Salminen, palveluohjaaja-terveydenhoitaja, Salla Tikkanen, toimistosihteeri,

Päivi Antola, hallintojohtaja, Kaisa Äijö, yleiskaava-arkkitehti, Kati Koskinen, nuorisotyöntekijä,

Kari Nikkonen, liikuntapaikkamestari

Kaarina-piknik, grillimestarina kaupunginjohtaja.
Kuva Vesa-Matti Väärä

Kaarinassa on toiminut vuodesta 2016 viisi aluetyöryhmää. Niiden taustalla on kaupungin palvelujen asiakaslähtöisyyttä kehittänyt Askel-hanke, jonka pohjalta on perustettu aluetyöryhmät lähiympäristöjen kehittämiseksi asukkaiden yhteisöjä osallistaen. Vuoden 2019 lopussa aluetyötä uudistettiin muun muassa nimittämällä niille vastuuhenkilöt kaikilta palvelu-alueilta. Vastuuhenkilöiden tapaamisessa keräsimme yhteen aluetyön haasteita ja vaikeuksia viime vuosien ajalta.

Miksi, kuka ja mitä?

Aluetyöryhmät ovat etsineet paikkaansa sekä kaupunginhallinnon rakenteessa että tarkoitustaan alueiden yhteisöissä. Niiden kokoamisessa ja kokoontumisissa on ollut haasteita eikä osa ryhmistä ole kokoontunut lainkaan. Monessa aluetyöryhmässä mietitään, miksi aluetyötä tehdään ja mitä siltä odotetaan. Aluetyö tarvitsee myös viranhaltijoiden työaika, jota ei ole vielä määriteltä.

Haimme tukea osallisuuden käsitteen tarkempaan määrittelyyn ja siihen, mitä osallisuus käytännössä tarkoittaa.

Toivoimme vauhtia aluetyöryhmien uudelleen käynnistämiseen niin, että se edistäisi kaupungin tarpeita, mutta olisi samaan aikaan asukkaiden näkökulmasta konkreettista, monipuolista ja ajan-kohtaista. Meillä oli myös iso tarve työvälineille, joita aluetyön vastuuhenkilöt voisivat hyödyntää ryhmiä vetäessään.

Kohti ratkaisuja: viestimällä eteenpäin!

Kahden sparraustapaamisen välissä aluetyön vastuuhenkilöt kokoontuivat ja keskustelimme siitä, mihin erityisesti toivomme apua. Rajasimme haasteen viestintään ja haimme tukea kaupungin

uuden verkkopalvelun hyödyntämiseen osana aluetyötä ja osallisuuden edistämistä. Tavoitteena on keskusteleva yhteisö joka alueelle ja parempi yhteydenpito kaupungin toimialojen kesken.

Tarvitaan yhteiset hallinnolliset raamit mutta samalla myös joustavuutta alueiden löytää oma henkensä ja edistettävät asiansa. Alueiden some-ryhmiä hyödynnetään ”alhaalta ylös” nousevina viestintämiljöinä, joiden kautta pääsee helposti kaupungin uudelle verkkopalvelulle. Myös tapahtumia käytetään viestintäkanavina.

Päädyimme yhdessä siihen, että asukasillat ovat aluetyön tärkein ja ensisijaisin sisältö ja tavoite. Tulevan syksyn aikana työstimme asukasiltojen muotoa, sisältöä, teemoitusta, brändiä, aikataulutusta, viestintää jne. eteenpäin. Aluetyön vastuuhenkilöt jatkavat työskentelyä pienempänä tiiminä ja lisäksi aluetyöryhmät kutsutaan kokoon myös yhteistilaisuuteen.

**Kokemukset ja opit:
yksi työkalu kerrallaan!**

Toisen osallisuussparrauksen jälkeen ymmärsimme paremmin sen, että emme voi itse keksiä tai luoda tai “päälle-

liimata” osallisuutta vaan se syntyy yhteisellä keskustelulla, kuuntelulla ja osallistumisen mahdollisuuksia tarjoamalla. Näiden kautta voi syntyä uutta ja aidosti kuntalaisia osallistavaa ja ajan-kohtaista kehittämistä. Lisäksi ymmärsimme sen, että emme tarvitse kymmentä erilaista työvälinettä vaan yksi riittää ainakin aluksi. Tärkeää oli havaita, että uudenlaisen viestijäosallistajan rooli tuntuu mielekkäältä ja mieluisalta, kunhan sen raamit ja aikaresurssit ovat kunnossa.

Hyötyä oli siitä, että ulkopuolinen asiantuntija seurasi keskustelua, teki huomioita

ja esitti kysymyksiä. Jäimme kaipaamaan konkreettista käytännön tasolla olevaa ohjausta ja työvälineitä mitä Koronan takia ei voitukaan pitää kaikille aluetyöryhmätoimijoille. Tällöin oltaisiin voitu oman alueryhmän kanssa ideoida sitä oman näköistä alueen toimintaa sparraus-tilaisuuksissa.

Vinkkejä muille: back to basics!

Yksinkertainen on kaunista eikä liikaa pidä yrittää kerralla. Meillä oli suurimpana vaikeutena se, että aluetyö laajennettiin kerralla kaikille palvelualueille, tavoitteena oli saada aikaan työryhmät kaikille

alueille. Toiminta sai olla sisällöltään mitä tahansa ja kaikilla oli iso tarve tapahtumille ja näkyvälle tekemiselle ja saada eri aluetyöryhmien toiminta yhteen muottiin. Eli siis liikaa ja liian monimutkaista yhdellä kertaa.

Kauhajoki etsii osallistuvalla budjetoinnilla ratkaisua osallistumisen ja hyvinvoinnin eriytymiseen

Anna-Maria Isola, tutkimuspäällikkö, THL

Eija Liikamaa, hyvinvointijohtaja, Kauhajoki

PlayCity -lastenkaupungin leireillä lapset osallistuvat oman kaupunkinsa suunnitteluun. Kuva Mika Ala-Panula.

Kauhajoki on vajaan 14 000 asukkaan kaupunki Etelä-Pohjanmaalla. Se koostuu keskustaajamasta ja useasta erillään ja osa syrjässäkin sijaitsevasta kylästä. Kaupungin tunnetuin kohde on Lauhanvuoren kansallispuisto, jossa käytiin vuonna 2019 yli 14 000 kertaa.

Yhteisymmärrys, budjetti ja kokeilurauha apuna kuulumisen vahvistamisessa

Kauhajoella kehitetään osallistuvaa budjetointia. Siihen liittyen on tunnistettu huolenaihe, kun väestö ikääntyy. Aktiiviset asukkaat löytävät vaikuttamisen kanavat, mutta syrjässä asuvien ja olevien asukkaiden äänet eivät kuulu. Jos heidän toiveensa ja tarpeensa eivät kuulu, ei heidän hyvinvointiakaan voida edistää parhaalla mahdollisella tavalla.

Osallistuvan budjetoinnin suunnittelussa ja toteutuksessa on Kauhajoella päätetty edetä rauhallisesti. Osallistumisen

vähentymiseen liittyvää huolta on siksi aikaa ratkoa kokeilemalla erilaisia innostamisen ja osallistamisen tapoja.

Kokeilut aloitettiin kaupungin saaman kahden testamenttirahaston turvin. Toinen testamentti suunnattiin ikääntyvien ja toinen nuorten osallisuuden lisäämiseksi. Tavoitteena on, että juuri näihin kokeiluihin kerättäisiin ideoita ja ajatuksia niiltä nuorilta ja ikääntyneiltä, jotka eivät ole aktiivisia.

Osallisuussparrauksella oli hyvät lähtökohdat, sillä sparrauksen osallistajat jakoivat ymmärryksen siitä, että

osallisuudessa on kysymys ihmisen suhteesta omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan ja siten myös hyvinvointiin. Osallisuuden edistäminen ehkäisee ongelmia ja edistää hyvinvointia.

Osallisuussparraukseen osallistui laaja joukko kaupungin työntekijöitä. Hyvinvointijohtajan lisäksi paikalla oli opistojen rehtori, nuorisopalveluiden koordinaattori, liikuntakoordinaattori, kirjastonhoitaja, tapahtuma- ja markkinointikoordinaattori sekä kulttuuri- ja viestintäkoordinaattori.

Kohti ratkaisuja: Asukkaat keräävät toisiltaan ehdotuksia – myös ovelta ovelle voi kerätä ideoita

Sparrauksen aikana saatiin hahmoteltua keinoja, joilla syrjään vetäytyviä asukkaita innostetaan kertomaan ideoita kotikaupunkinsa viihtyisyyden ja heidän oman hyvinvoinnin edistämiseksi. Kauhajoella on viireä vanhusneuvosto. Ehkäpä vanhusneuvoston jäsenet voisivat haastatella syrjemmässä eläviä ja olevia vanhuksia? Tai voisivatko työpajojen vetäjät kerätä koulutuksen ja palkkatyön ulkopuolella olevilta nuorilta ideoita ja kehittää niitä yhdessä heidän kanssaan? Sparrauksen

jälkeen lähdettiin kartoittaman yhteistyötahoja, jotka voisivat hoitaa käytännön työn toteuttamisen.

Osallistamisessa kohtaa usein sen pulman, että erilaisia osallistumisen alustoja kehitetään ja kehittämisideoita kerätään, mutta kukaan ei lopulta tuo ideoita keskusteluun ja toteutukseen. Asukkailta se voi viedä motivaation osallistumiseen. Tähänkin löytyi kauhajokilaisilta pitkän aikavälin suunnitelma. Ajatukset ja ideat kerätään talteen. Osa niistä hyödynnetään osallistuvan budjetoinnin kokeiluissa ja osa voidaan säästää hyvinvoinnin

toimialan budjetin suunnittelemiseksi. Kun ideoita ja kehittämisehdotuksia sitten hyödynnetään, asiasta tiedotetaan kaupunkilaisille. Viestinnällä on väliä, kun sen avulla pidetään asukkaita ajan tasalla ja samalla saadaan konkreettisesti kerrottua, että kaupungin byrokratiaan pystyy vaikuttamaan.

Kokemukset ja opit

Kauhajoen osallistuvan budjetoinnin kokeilut jouduttiin kuntatalouden tiukan tilanteen vuoksi toteuttamaan suunniteltua pienemmillä resursseilla. Koska kyseessä on pitkän aikavälin

kehittämistyö, yhden vuoden vastoinkäymiset eivät kehittämistyötä kaada.

Vinkkejä muille: Heikkoudet ja vahvuudet kannattaa tuoda esiin

Kannattaa oppia tunnistamaan ja tuomaan julki omat heikot kohdat ja vahvuudet toiminnassa. Rohkea ja avoin keskustelukulttuuri ja kuntalaisten mukaan ottaminen päätöksentekoon on tärkeää, jotta tuotetaan asiakaslähtöisiä palveluita kustannustehokkaasti.

Kirkkonummi - Yhteiskampus vauhdittaa yhdessä tekemistä

Katja Syvärinen, vanhempi neuvonantaja, Kaskas Media Oy

Reetta Hyvärinen, suunnittelupäällikkö, sivistys- ja vapaa-aikapalvelut

Kirkkonummipäivät 2019. Kuvaaja Jari Kallio.

Kirkkonummi on monipuolinen ja kasvava kunta läntisellä Uudellamaalla. Kunnassa on 40 000 asukasta, joista ruotsinkielisiä on noin 16 prosenttia. Itäinen naapuri on Espoo, Helsingin keskustaan on matkaa noin 30 kilometriä. Kunnassa on käynnistynyt keskustaan torin läheisyyteen suunnitellun suomen- ja ruotsinkielisten lukioden sekä musiikki- ja kansalaisopistojen yhteiskampuksen suunnittelu-työ. Keskeiselle sijainnille rakentuva yhteiskampus tulee vaikuttamaan merkittävästi kaupunkikuvaan.

Mahdollisuus luoda kutsuva yhteinen tila

Kirkkonummen kampushanke on merkittävä niin palveluiden tuottamisen näkökulmasta kuin myös kehittyvän keskusta-alueen julkisena rakennuksena ja kuntalaiskäytössä olevana tilana. Miten osallisuuden vahvistaminen ja suunnittelu-ryhmän jäsenten yhteistyö rakentuisi hankkeessa alusta lähtien parhaalla tavalla niin, että lopputuloksena on uusi ja innostava oppimisympäristö, jonka kaikki yhteiskampuksen käyttäjäryhmät kokevat omakseen ja joka julkisena tilana kutsuu kuntalaisia sivistys- ja vapaa-ajan palvelujen pariin?

Mitä uusia osallistamisen tapoja voitaisiin käyttää eri vaiheissa?

Kohti ratkaisuja

Projektin suunnittelussa on mukana Kirkkonummen kunnan eri toimialojen asiantuntijoita. Jokainen toimija vastaa oman vastualueensa suunnittelusta verrattain itsenäisesti. Siksi heidät kaikki päätettiin kutsua mukaan osallisuus-sparraukseen. Verkossa järjestetty sparraus oli siihen asti suurin yhteinen kohtaaminen. Sparraus aloitettiin jokaisen vastualueeseen ja rooliin tutustumalla. Sen jälkeen käytiin sparraajan johdolla

läpi osallistumisen tietoisuus, jossa hyödynnettiin Saa kuulua! -julkaisua. Ensimmäisen ja toisen sparrauksen välillä valmisteltiin hankkeelle osallisuus- ja viestintäsuunnitelmaa. Toisessa sparrauksessa suunnitelmia tarkennettiin. Samalla mietittiin tarkemmin, ketkä ovat osallisia hankkeen eri vaiheissa ja miten heidät voisi tavoittaa mahdollisimman kattavasti ja oikea-aikaisesti.

Kokemukset ja opit

Rakennushankkeen eri vaiheissa osalliset ja osallistumisen tavat vaihtelevat. Sparraus antoi kunnan sisällä toimiville

yhteistä näkemystä hankkeesta kokonaisuutena, jossa osallisena tulisi pitää kuntalaisten ja tilojen tulevien käyttäjien ohella eri toimialojen edustajat koko hankkeen ajan. Hyvän lopputuloksen saavuttaminen edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta esimerkiksi kaavoituksen, tilahallinnon ja käyttäjätoimialan edustajien välillä.

Vinkkejä muille

Osallistamisessa ei pidä unohtaa loppukäyttäjiä: Lukioita ja opistoja eivät edusta vain rehtorit ja opettajat vaan myös opiskelijat. Kuntalaisten käyttöön

tarkoitettun julkisen tilan ideointiin on olennaista kutsua kuntalaisia. Käyttäjälähtöinen suunnittelu alkaa parhaimmillaan jo ennen kuin yhtään viivaa on piirretty paperille.

Yhteisöllinen Koski TI edistää osallisuutta koko kuntaorganisaation voimin

Katja Syvärinen, vanhempi neuvonantaja, Kaskas Media Oy

Katri Honkala, hyvinvointikoordinaattori, Koski TI

Paikallisen taiteilijan muraali vanhan meijerin seinässä.
Kuva Miika Mikkola.

Koski TI on 2 300 asukkaan vireä varsinais-suomalainen maaseutupitäjä, jossa yhteisöllisyys on ehdoton voimavara ja osallisuutta pyritään aktiivisesti lisäämään. Nimen TI viittaa vanhaan Turun ja Porin lääniin. Pienessä kunnassa lähes kaikki tuntevat toisensa ja kunnanjohtaja tapaa asukkaita luontevasti kylällä.

Kehittäminen ketterää, mutta miten tavoittaa kaikki?

Kosken TI kunnassa on yli 65-vuotiaita 32,4 % väestöstä ja määrä kasvaa koko ajan. Väestön ikärakenne on kuntalaisten kyselyssäkin tunnistama haaste. Vireä muistikahvila kokoaa viikoittain jopa 80 ikäihmistä, mutta miten tavoittaa ne ihmiset, jotka eivät ole muiden kunnan palveluiden tai yhteisöjen piirissä? Kuntaa kiinnosti myös osallisuuden lisääminen ja hyödyntäminen kunnan päätöksenteossa ja valmistelussa. Lisäksi haluttiin saada lisää tietoa osallisuuden vaikutuksista ennaltaehkäisevässä työssä.

Osallisuutta lisäävät toimenpiteet koskettavat kaikkia kunnan toimialoja. Pieni kunta on erittäin joustava ja yhteisiin tavoitteisiin sitoutunut, joten uusien toimintamallien rakentaminen onnistuu mutkattomasti. Toisaalta pienessä kunnassa resurssit ovat niukat. Hyvinvointikoordinaattorin johdolla on käynnistetty useita osallisuutta ja hyvinvointia edistäviä hankkeita.

Kohti ratkaisuja

Sparrauksessa käytiin kaksi taustoittavaa keskustelua hyvinvointikoordinaattorin kanssa, joissa pureuduttiin osallisuuden ja

hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kysymyksiin ja mm. ikäihmisten ja vapaaehtoisten tavoittamisen ideointiin. Koska lähisparraus ei ollut mahdollista, päädyttiin sparrauksessa keskittymään erityisesti kunnan päätöksenteko-osallisuuden ja asukasosallisuuden kysymyksiin Teamsissa järjestetyssä dialogisessa osallisuuskoulutuksessa. Osallisuuskoulutukseen osallistui 16 henkeä: työntekijöitä hyvinvointitoimialoilta, kunnan johdosta sekä teknisestä ja sosiaalitoimesta sekä muutama kunnanvaltuutettu. Keskustelujen ja koulutuksen pohjalta kunnassa keskusteltiin osallisuussuunnitelman laadinnasta, mutta todettiin, että sellaiselle ei ole tarvetta.

Kokemukset ja opit

Kosken TI kunnan kohdalla kävi selkeästi ilmi se, että puhelinkeskustelujen ja videoneuvottelujen kautta voi olla vaikea päästä käsiksi konkreettisiin haasteisiin. Koski TI olisi erityisesti hyte-toiminnan kehittämisen osalta hyötynyt huomattavasti enemmän kasvokkain tapahtuvasta työpajasta sidosryhmien kanssa, mikä koronatilanteen vuoksi ei ollut mahdollista. Kuten Kosken TI kunnan hyvinvointikoordinaattori totesikin, jo se on hieno oivallus, että kunnassa on erinomainen perustieto osallisuusasioissa. Rajallisessa ajassa kannattaa keskittyä ratkaisemaan yhtä haastetta kerrallaan

ja käyttää riittävästi aikaa sen tunnistamiseen sekä tarpeiden ja toiveiden miettimiseen.

Vinkkejä muille

Pienessä kunnassa usein ajatellaan, että kaikki tuntevat kaikki ja osallisuus toteutuu itsestään. Kosken TI kunnassa on kuitenkin oivallettu, että kaikki eivät automaattisesti tule palveluiden piiriin tai kerro kantaansa “toriparlamentissa”. Ihmisten luo on syytä mennä ja palveluita kehittää yhdessä asukkaiden kanssa määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti.

Lahti - Ympäristöpääkaupunkivuoteen osallisuusloikalla

Katja Syvärinen, vanhempi neuvonantaja, Kaskas Media Oy

Sidosryhmäanalyysissä myös Outi Huovinen, vuorovaikutusasiantuntija, Kaskas Media Oy

Henrik Saari, vuorovaikutussuunnittelija, Lahden kaupunki

Emma Sulkanen, vuorovaikutussuunnittelija, Lahden kaupunki

Taidelauantai, perinteinen yhteisöllinen tapahtuma tuo lahtelaisia yhteen yleensä aina syyskuun alussa.
Kuva Lassi Häkkinen, Lahden kaupunki

120 000 asukkaan Lahti on ensimmäisenä suomalaisena kaupunkina valittu Euroopan vuoden 2021 ympäristöpääkaupungiksi. Samaan aikaan arvioidaan koko kaupungin osallisuusmallia ja päätetään osallistuvan budjetoinnin kokeilusta. Nämä ovat merkittäviä mahdollisuuksia vahvistaa uudella ja kekseliäällä tavalla lahtelaisten osallisuutta.

Huomio erityisesti lapsissa ja nuorissa

Lahti haki tukea erityisesti kaupungin asiantuntijoiden ja ympäristöpääkaupunkihankkeen asiantuntijoiden sparraamiseen ja sitouttamiseen osallisuustyöhön. Lahti toivoi myös vinkkejä, kuinka saadaan asukkaat, toimijat ja muut sidosryhmät mukaan ympäristöpääkaupunkivuoden tekijöiksi. Unicefin lapsiystävällisenä kuntana Lahti halusi erityisesti pohtia lasten ja nuorten osallisuutta. Lahdessa on niin kaupungin johdon kuin poliittisen johdonkin puolelta vahva tahto osallisuuden edistämiseen.

Kohti ratkaisuja

Silloin kun osallisuuden kehittämisessä kaikkialla tapahtuu paljon yhtä aikaa, voi olla hyvä pysähtyä ja katsoa kokonaisuutta. Voi miettiä, soiko kaikki yhteen, onko katveita, onko jo huomattu uusia toiveita ja tarpeita? Miten kaikki jatkuu kuntavaalien jälkeen, millaisia tavoitteita osallisuustyölle asetetaan sisäisesti ja suhteessa tulevan valtuuston strategiatyöhön?

Tätä kokonaisuutta käytiin läpi kaupungin keskeisten osallisuustoimijoiden kanssa yhdessä sparraavan ja haastavan keskustelun avulla.

OSALLISUUSTARINAT

Ympäristöpääkaupunkivuoden askelmerkkejä käytiin asettamaan sidosryhmäanalyysin avulla. Kohderyhmittäin pohdittiin keskeisiä tavoitteita, mitkä asiat ovat kohderyhmän kannalta tärkeitä, miten se näkyy ympäristöpääkaupunkivuodessa ja miten edistymistä mitataan. Sidosryhmäanalyysille järjestettiin vielä erillinen sparraussessio.

Kokemukset ja opit

Keskustelu lähidemokratiamallista on jatkunut ja päätökset siitä tehdään kesän 2020 aikana. Sparraus vahvasti

valmistelijoiden näkemyksiä ja argumentointia valitun esityksen puolesta.

Sparraajan tuki auttoi myös hahmottamaan, mihin asioihin ympäristöpääkaupunkivuoden valmistelussa on merkityksellistä panostaa. Haasteet jäsentyivät ja projektihenkilöstöllä on sparrauksen jälkeen selvempi kuva siitä, miten kannattaa edetä, jotta saavutetaan tavoitteet.

Vinkkejä muille

Kun kunnassa on paljon osaamista ja useita osallisuustoimijoita, on hyvä

verkostoitua ja huolehtia siitä, että tekeminen kulkee samaan suuntaan. Uudet toimijat ja myös projektihenkilöstö kannattaa imaista mukaan mahdollisimman nopeasti. Ulkopuolisella sparraajalla ei välttämättä ole tarjota mitään käänteentekevää uutta tietoa kokeneille osallisuustoimijoille, mutta suurimmat oivallukset syntyvät kysymällä ja keskustelemalla. “Miksi olette päätyneet juuri tähän ratkaisuun? Oletteko varmoja siitä, että juuri tämä tapa on parempi kuin joku toinen?”

Lempäälään toimivia tapoja asukaslähtöiseen Sääksjärven kaavoitukseen

Antti Leskinen, johtava konsultti, Diskurssi Oy

Sini Suontausta, yleiskaavoittaja, Lempäälän kunta

Kuva Lempäälän kunta

Lempäälän yli 23 000 asukkaan kunta sijaitsee Tampereen eteläpuolella hyvien rautatie- ja tieyhteyksien varrella. Kunta tunnetaan aloitteellisuudesta ja kokeilu-kulttuurista, josta osallistuminen Saa kuulua -hankkeeseen on yksi esimerkki. Aiemmin yhteistyötä on tehty esimerkiksi Tampereen yliopiston aluetieteen laitoksen kanssa. Hankkeessa sovellettiin useita menetelmiä kuntalaisten osallistumisessa keskustan suunnitteluun vuonna 2008.

Vuonna 2020 ajankohtaista on Sääksjärven asuinalueen kaavoitus. Laajalla suunnittelualueella on kerrostaloja, pientaloja, järviä ja viheralueita.

Monet asukkaista käyvät töissä Tampereella ja sinne suuntautuu myös asiointia ja muuta liikennettä. Viheralueet ja virkistysreitit ovat Sääksjärven asukkaille tärkeitä. Sosiaalisen segregaation estäminen ja asukkaiden turvallisuuden tunteen lisääminen ovat suunnittelun tavoitteita. Ne vaativat kuntaorganisaation yhteisponnistuksia. Osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma oli nähtävillä ja aluetta koskevaan kyselyyn sai vastata elosyyskuussa 2017. Näistä kunta viesti monikanavaisesti.

Tavallisesti piiloon jäävät ryhmät sekä lapset ja nuoret mukaan

Sparrauksessa etsittiin piiloon jäävien toimijoiden ja osallisten aktivointiin uusia ja toimivia tapoja. Yhtenä tavoitteena oli saada asukaslähtöisyys osaksi kaavoitusprosessia jo alusta alkaen ja jatkumaan alueen muissa hankkeissa. Sääksjärven osallistumisessa erityisryhminä ovat lapset, nuoret, aikuisten lisäksi. Lempäälän näkökulmia kuvaavat hyvin Pauliina Österbegin ajatukset Saa kuulua -diassa [70](#).

Kohti ratkaisuja

Sparrauksessa oli kahdessa etä-palavereissa mukana kaavoituksen, aktiviteetti- ja elämispalveluiden sekä kirjastopalvelujen edustajia, yhteisökoordinaattori ja ala- ja yläkoulun rehtori. Monipuolinen asiantuntemus toi esiin toimialojen työtä. Osallistumisesta ja viestinnästä pystyttiin sopimaan heti monissa asioissa, esimerkkinä puistossa ja torilla järjestettävien tilaisuuksien suunnittelu.

Ensimmäinen sparraustapaaminen toteutettiin etänä koronarajoitusten takia.

Tapaamisessa visioitiin tapahtuman järjestämistä kohdeyleisöille. Sparraaja esitteli osallistumismenetelmiä. Koronan takia suunnittelu ei edennyt ennen toista tapaamista. Toisessa etäsparrauksessa keskityttiin konkreettisiin toimenpiteisiin. Suunniteltiin aikuisille suunnatun osallistamistilaisuuden järjestämistä Sääksjärvellä Ekokumppaneiden Ympäristötorin yhteydessä syyskuussa 2020 sekä kaavoituksen ja Sääksjärven koulun yhteistyötä.

Ympäristötorin yhteydessä kuntalaisten voivat osallistua Kuuntelu-menetelmällä. Kukin kaavoittaja kuuntelee ja kirjaa

vuorollaan aina yhden osallistujan ajatuksia, ideoita ja ehdotuksia. Aikaa on 5 minuuttia / osallistuja. Kasvokkain puhuminen voi kiinnostaa enemmän kuin kirjallinen palaute. Osallistumisesta tehdään mahdollisimman helppoa. Lisäksi järjestäminen on helppoa ja nopeaa. Tulokset tullaan kokoamaan yhteen ja esittelemään julkisesti niin kuntalaisille kuin virkamiehille ja päättäjille.

Kouluyhteistyössä tavoitteena on kuulla, miltä Sääksjärvi näyttää lasten ja nuorten silmin ja mitkä asiat tekisivät alueesta paremman sekä saada heidän kehitysehdotuksiaan alueen parantamiseksi.

Syyskuussa pidetään etäoppitunti, jossa kaavoittajat kertovat työstään ja tulevasta tehtävästä. Oppilaat liikkuvat itsenäisesti maastossa ottaen kuvia ja videoita. Oppilaat koostavat esityksen kaavoittajille ja yhdyskuntajohtajalle. Hyviä töitä ehkä palkitaan. Tästä tiedotetaan laajasti kotisivuilla, somessa ja paikallislehdessä. Saa kuulua -diassa 85 on kuvattu monipuolinen kirjo lasten ja nuorten osallistumiseen soveltuvia menetelmiä.

Kokemukset ja opit

Sparraus lisäsi yhteistyötä kunnan hallintokuntien välillä. Se on lisännyt

osallistamismahdollisuuksien kehittymistä. Kaikkien osallistujien avoin suhtautuminen osallisuuden kehittämiseen sekä sparraajan ideat ja kokemukset auttoivat eteenpäin. Projektivastaavan silmiä avasi se, että voimme oppia myös muiden kuntien/kaupunkien käyttämistä osallistamistavoista ja -kokemuksista

Yksiköiden edustajat tuovat mukaan oman yksikkönsä kulttuurin, asenteet ja työtavat. Lempäälässä yhteistyö sujui sparraajan näkökulmasta heti kiitettävän hyvin. Tältä pohjalta on hyvä jatkaa.

Vinkkejä muille

Joskus sujuvaan kunnan yksiköiden yhteistyöhön tarvitaan vuosia. Yhteistyö vaatii hyvää johtajuutta, ohjeistusta ja viranhaltijoiden valmennusta. Erityisesti kuuntelun oppiminen on innostuneelle asiantuntijalle usein vaikeaa. Kiireisten kunnan toimialojen asiantuntijoiden saaminen yhteisiin palavereihin vaatii kutsujen lähettämistä ajoissa. Ensimmäiseen kutsuun kannattaa liittää pyyntö hyvin lyhyestä yksikön osallistumisasioiden esittelystä tai toiveista (esittelyn tueksi yksi dia).

Alun lyhyt puhekierrros (yksi puhuu kerrallaan) tutustuttaa ja auttaa ymmärtämään kollegojen osaamista ja tilanteita.

Oulun neljäs sektori: arvostusta ja asennetta!

Pasi Mäenpää, kaupunkitutkija, Helsingin yliopisto

Merja Niemelä, kuntalaisvaikuttamisen koordinaattori, Oulun kaupunki

Kuva Oulun kaupunki

Oulun kaupungilla on hyvät osallisuus-
rakenteet ja pitkät perinteet osallisuuden
toteuttamiseen. Uudella vuorovaikutus-
suunnitelmalla ohjataan osallisuuden ja
vaikuttamisen toteuttamista koko
kaupungin tasolla. Toimeenpanossa
tarvitaan keinoja läpäistä koko
organisaatio osallisuustyöhön.

Vireä kansalaistoiminta ja keskusjohtoisuuden haaste

Oulussa on vireää kansalaistoimintaa,
aktiivisia some-ryhmiä ja kaupunki-
tapahtumia. Aluefoorumit ja kulttuuri-
pääkaupunkihanke 2026 sekä monia
 muita hankkeita on meneillään. Oulussa
on Euroopan nuorin väestö, mutta
nuorissa on havaittavissa myös näkö-
alattomuutta. Kuntaliitosten jäljiltä
alueelliset erot ovat isoja ja maahan-
muuton nostama politisoituminen väliin
jyrkkää. Kaikkien äänen pitäisi kuulua ja
vastakkainasettelua esimerkiksi ilmaston-
muutoksen suhteen pitäisi lieventää.

Lukiolaisten ilmastohanke edistää ekologista tiedostamista ja vähentää vastakkainasettelua mutta osoittaa myös, että koulu ei osallista, jos sen hallinta on keskus- ja tehokkuusjohtoista. Kaupungin toiminta voi näyttäytyä silloin kankeana.

Kohti ratkaisuja

Tavoitteiksi otettiin, että viranhaltijat saavat omakohtaista oppia ja vastakkainasettelu vähentyisi. Viranhaltijoiden on opittava kansalaisten omaehtoisen toiminnan tukemiseen. Somea tulee käyttää yhä enemmän kaupunkilaisten mielialojen, tarpeiden ja aktiivisuuden

seurantaan ja tukemiseen.

Kaupunkiaktivismiin ja sosiaalisen median hyödyntäminen on aloitettu mutta parannettavaa on heikkojen signaalien kuuntelemiseksi ja ideoiden nostamiseksi alhaalta ylös. Sosiaalisen median keskustelut eri ryhmistä on tavoitettava mukaan kaupungin suunnitteluun ja päätöksentekoon. Osittain esim. Puskaradio Oulu -ryhmässä ollaan jo mukana, se tavoittaa yli 80 000 oululaista. Yhteisötoiminnan alueellista toimintarahaa eli avustusta voi jo hakea rekisteröitymättä yhdistykseksi. Seuraavaksi voisi tarjota nopeaa tukea.

Johdon sitoutuminen asukastoiminnan tukemiseen on tärkeää. Lupaprosessien sujuvuus ja tapahtumien tukeminen esimerkiksi tiloja tarjoamalla antaa ihmisille toimintamahdollisuuksia omissa lähiöissään. Mun Oulu on kaupungin oma verkkomedia, jolla kaupungin viestintää on jo saatu asukaslähtoisemmäksi ja vuorovaikutteisemmäksi. Henkilökuvien avaaminen, kyselyt ja kilpailut tuovat inhimillisyyttä. Myös kouluissa aitoa osallisuutta ja vastuullisen vaikuttamisen arvoja edistetään hallintokuntien yhteistyöllä.

Kokemukset ja opit

Mun Oulu -mediaan tehtiin sparrauksesta artikkeli ja hankkeilla tehdään neljännen sektorin työtä näkyväksi. Uusien toimijoiden tunnistamisen jälkeen ryhdytään kokeiluihin heidän kanssaan. Tapahtumia tukemalla ja niiden yhteistyötä koordinoimalla saadaan useampia tahoja mukaan yhteiseen tekemiseen. Paras ideointi syntyy usein siellä, missä ihmiset asuvat, lähellä toteuttaen ja itse suunnitellen.

Sparraus innosti mukaan osallistujia kaikilta toimialoilta. Hyvien käytäntöjen

jakaminen auttaa tunnistamaan ilmiön ja tukemaan sitä. Vuorovaikutussuunnitelman tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan nyt syventää sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta Oulun isossa organisaatiossa. Avustuskäytäntöjen kehittäminen on jatkuvaa työtä, jota jatketaan yhteistyössä kaupungin eri tahojen kanssa. Myös esimerkiksi eri järjestöt ovat saaneet osallistua kehittämistyöhön.

Kaupunkiaktivismiin ja neljännen sektorin käsitteellinen avaaminen käytännön esimerkein oli hyödyllistä muutoksen ymmärtämiseksi. Tarvitaan konkreettisia keinoja ja osallisuuden opasta käytännön

työhön, jotta osallisuus toteutuisi vielä kattavammin eri hankkeissa, suunnitelmissa ja arjen työssä. Poikkeus-tilanne aiheutti sparrauksen järjestämisen etäyhteyksillä. Toisaalta mukaan tuli mahdollisesti enemmän osallistujia, koska tavoitettavuus kasvoi.

Vinkkejä muille

Tarvitaan arvostusta ja asennetta neljännen sektorin tukemiseen, ja onnistumistarinoita. Menemällä ja osallistumalla sekä kuuntelemalla erilaisia ihmisiä, verkostoja ja sosiaalista mediaa voi nousta esiin hyödyllisiä kehittämis-

ideoita jokaisen arkipäivään.
Liian edustuksellisia ja salonkikelpoisia
ei pidä olla!

Voisi olla valtakunnallisen kehittämistyön
paikka tuoda Saa kuulua! -julkaisun
sparraustarinoiden anti laajemmin
käyttöön esimerkiksi kansallisen
demokratiaohjelman 2025 kautta.

A woman wearing a red and black plaid jacket, a pink hat, and black pants is using a shovel with a yellow handle to dig in a grassy area covered with fallen autumn leaves. In the foreground, a young child with blonde hair, wearing a blue and white striped shirt, is looking towards the camera. In the background, other people are visible, some wearing rain gear, and there are trees and a black bucket on the ground.

Aktivistivirkamiehiä Paraisille!

Pasi Mäenpää, kaupunkitutkija, Helsingin yliopisto

Paraisten kaupunki: Paula Sundqvist, hyvinvointikoordinaattori, Ann-Sofie Isaksson, kulttuuripäällikkö
ja Heidi Saaristo-Levin, kaavoituspäällikkö

Kuva Ann-Sofie Isaksson

Parainen on laaja kunta ja jakautunut keskuskaupunkiin ja saarien yhteisöihin, joita eriyttää kulttuurisesti vielä myös vuoden 2009 kuntaliitos. Saaristo-kunnassamme toimii neljä lähilautakuntaa. Keskustelimme erityisesti lähilautakuntien toiminnasta ja kehittämisestä sekä alueilla toimivien pro-yhdistysten kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Yhteisöt voimavarana, miten tukea aloitteellisuutta?

Ratkaistavat haasteet nousivat ilmiöistä, joihin on yritetty löytää ratkaisuja ja joiden kehittäminen on kaupungissamme ajankohtaista. Aluksi haimme ratkaisua sellaisten ryhmien tavoittamiseen, joita on vaikea tavoittaa, kuten nuoret. Halusimme myös ideoita siitä, miten osallistuva budjetointi voidaan toteuttaa kulttuuri-palveluissa byrokraattisuutta välttämällä.

Saaristokaupunkimaisuus eriyttää alueita mutta voi myös luoda vahvaa paikallista yhteisöllisyyttä. Lähilautakunnilla on eri

alueilla erilainen luonne ja ne näyttävät toimivan enemmän kuntahallinnon jatkeena kuin paikallisen toimeliaisuuden lähteenä. Lautakuntien edustajien taustat vaihtelevat ja toiveet alueilta on saatu usein kovin myöhään. Kuntalaisten palvelemisessa on tavoitteena ollut yhden luukun periaate.

Miten rakentaa lautakuntien varaan osallisuutta, joka lähtisi ja tukisi paikallista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta? Toinen näkökulma on, että jos osallisuuden pysyvät rakenteet näyttävät olevan olemassa, pitäisikö panostaa nopeisiin ja hetkellisiin tapahtumiin, ilmeneviin

palvelutarpeisiin ja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa syntyviin ideoihin. Puistoalueilla on jo voitu tehdä nopeita toimia ilman hidasta valmistelua ja päätöksentekoa.

Kohti ratkaisuja

Koronaepidemian vuoksi työt tuli järjestää uudella tavalla ja moni sparraukseen osallistujista kuului kaupungin “koronatyöryhmään” Poikkeusolojen hyvä puoli oli, että kuntalaisten tavoittaminen aktivoitui uudella tavalla ja saimme kokemusta kuntalaisten vahvemmassa osallisuudesta ja osallistumisesta.

Kuntalaisten tavoittamisessa otettiin uusia toimintatapoja ja menetelmiä käyttöön. Esimerkiksi nuorisotyö ja kulttuuri siirtyivät suurelta osin digitaalisiin ympäristöihin. Kasvatimme siis kuntalaisten osallisuutta ja samaan aikaan ymmärsimme, että osa kuntalaisista jäi saavuttamatta. Näin ollen alkuperäinen sparrauksen tavoitteemme tavoittaa vaikeasti tavoitettavia kuntalaisia osoittautui ajankohtaiseksi. Toisella sparrauskerralla keskustelimme erityisesti aktiivisista virkamiehistä, jotka vievät kuntalaisten ideoita eteenpäin. Sparraaja käytti heistä termiä ”aktivisti-virkamies”. Perustimme saman tien kokonaisen aktivistivirkamiesryhmän ja

esittelimme toimintaidean kaupungin johtoryhmälle. Päätimme, että ryhmä voi myös etsiä hankkeille rahoitusta ja toteutustapoja laajasti yli toimialarajojen.

Osallistuvan budjetoinnin menetelmää tulemme kokeilemaan kulttuurifestivaalin järjestämisessä. Ilmaan heitettiin myös ajatus lähilautakuntien rahoittamisesta ja aktivoimisesta osallistuvan budjetoinnin avulla. Kaupungin hallintosääntöä ollaan päivittämässä ja tätä työtä tehtäessä pohditaan lähilautakuntien toimintaa seuraavalla valtuustokaudella.

Pro-yhdistykset ovat olleet aktiivisia uusien asukkaiden houkuttelemiseksi saaristoon ja nyt kaupunki on aloittanut yhteistyön Pro-yhdistysten kanssa. Pro-yhdistysten ja kaupungin eri vahvuudet on otettu yhteiseen käyttöön.

Kokemukset ja opit

Haimme ja saimme uutta asennetta ja kokeilevaa toimintakulttuuria. Sparraus aktivoi eri toimialojen yhteistyötä osallisuuden kehittämisessä ja loi meille foorumin, jossa kehittää työtämme osallisuuden lisäämiseksi. Se vahvisti yhteistyötä yli sektorirajojen, esimerkiksi

liittyen nuoriin ja muihin väestöryhmiin sekä osallistuvan budjetoinnin valmisteluun. Näkökulmamme osallisuuteen laajeni ja myös luottamuksemme tapaamme toimia vahvistui. Innostuimme aloittamaan uusia toimintatapoja. Seuraava askel voisi olla verkostoituminen toisten sparrauskuntien kanssa.

Vinkkejä muille

Kootkaa innostuneet yhteen yli sektori-rajoiden, jotta näette asiat laajemmalla perspektiivillä. Tutustukaa erilaisiin toteutustapoihin ja kokeilkaa oman ympäristönne piirteet huomioiden.

Tampere painottaa osallisuutta:
Neljäs sektori haltuun! Uusi kansalaistoiminta
ansaitsee uudet tukimuodot

Pasi Mäenpää, kaupunkitutkija, Helsingin yliopisto
Susanna Lundström, suunnittelija, Tampereen kaupunki

Tampereen kaupungin tuoreessa osallisuus- ja yhteisöllisyysmallissa kansalaistoiminnan tuki on yksi painopisteistä. Käytäntöjen kehittämistä tarvitaan. Tartuimme työhön järjestämällä viime syksynä Design Sprintin, jonka avulla saimme kirkastettua ja priorisoitua kehittämiskohteet. Päätimme perustaa poikkihallinnollisen työryhmän viemään niitä eteenpäin. Sparrauksella haluttiin sitouttaa työhön myös johtajat.

Vilkasta kansalaistoimintaa, sirpaleinen ja raskas tuki

Osallisuustoiminnan omistajuus hallinnossa on ollut epäselvä ja yhteinen visio puuttunut. Kuitenkin muuttunut kansalaisyhteiskunta vaatii muutoksia toimintatapoihin. Uusia (digitaalisia) tuen muotoja on kehitteillä (esim. tilojen varaamiseen ja viestintään), mutta niiden pitäisi toimia kokonaisuutena.

Tukeminen on sirpaleista: esimerkiksi avustuksia on useita ja viime vuosina on otettu vielä uusia käyttöön. Avustuksia myöntävät eri yksiköt joskus jopa

toisistaan tietämättä. Kuntalaiselle tilanne on näyttänyt sekavalta ja valmistelussa hankaluutena on ollut varmistaa, ettei useammalla avustuksella tueta samaa toimintaa. Jotkut valmistelijat ovat kokeneet, ettei se kuulu heidän varsinaisiin työtehtäviinsä.

Ensimmäiseen sparraustapaamiseen osallistui työryhmän jäseniä ja keskustelimme työryhmän työn tavoitteista ja toimintatavoista. Paneuduimme kysymykseen pienistä toiminta-avustuksista. Koska työryhmällä ei ollut vielä ohjausryhmää, kutsuimme toiseen sparraukseen esimiehiä. Päätimme perustaa ohjaus-

ryhmän ja täydentää työryhmän kokoonpanoa kirjaston edustajilla.

Kohti ratkaisuja

Sparraajamme alustus herätti paljon keskustelua ja tuki erinomaisesti yhteisen ymmärryksen rakentumista. Sen pohjalta pohdittiin ”aktivistiviranhaltijan” ajatusta, eli sitä miten viranhaltija voisi ottaa omaa toimialaansa laajemman roolin kaupunkilaisten aloitteen edistäjänä.

Sparrauksen avulla yhteinen ymmärryksemme syveni ja saimme sitoutettua myös johtajat työskentelyyn.

Usein törmätyyn tasapuolisuuden vaatimukseen sparraaja ehdotti sovellettavan kehittämänsä kriteeristöä, jolla tukemisen yleistä hyödyllisyyttä voidaan arvioida. Entä voisiko osallistuvan avustusten jaon (participatory grant-making) periaatetta kokeilla? Nuorisotoimi on tässä jo edelläkävijä (Masseista mahiksia -haku). Myös muita kuin rahoitusta kannattaisi harkita, sillä monet neljännen sektorin toimijat hyötyisivät viestinnällisestä ja informaatioteknologisesta tuesta.

Viestintään sparraaja suositteli sosiaalisen median käyttöönottoa – nimenomaan

vuorovaikutusta (ei tiedottamista), kansalaisyhteiskunnan (ei kaupungin) omilla alueellisilla ja temaattisilla somekanavilla. Virkakunnan pitäisi oppia mutkattomampaan tapaan viestiä. Hallintokeskeisyyden purkamiseksi sparraaja ehdotti kaupunkilaisia mukaan ohjausryhmään. Toinen tapa avata toimintaa olisi korona-ajan hengen ja oppien mukaan striimata kokoukset.

Kaupunkilaisten toimijuutta ja omistajuutta pitäisi lisätä siten, että hallinnon raja hallittaviin hämärtyisi. Saa kuulua! -julkaisua pidettiin ansiokkaana ja antoisana, kunhan sen iso kokonaisuus ja anti

kunkin omaan tehtäväkenttään saadaan haltuun.

Kokemukset ja opit

Olemme saaneet sisäisiä rakenteita kokonaisuuden kehittämiseksi. Kuntalaisten mukaantulo yhteiskehittämiseen on varmistettava. Työ muuttuu ja edellyttää aiempaa enemmän monialaisuutta ja toimimista erilaisissa verkostoissa. Joidenkin avustusvalmistelijoiden työnkuvia tulisi laajentaa.

Jakamistalouskin osallistaa. Siksi kaupungin osallisuuspolitiikan pitäisi olla

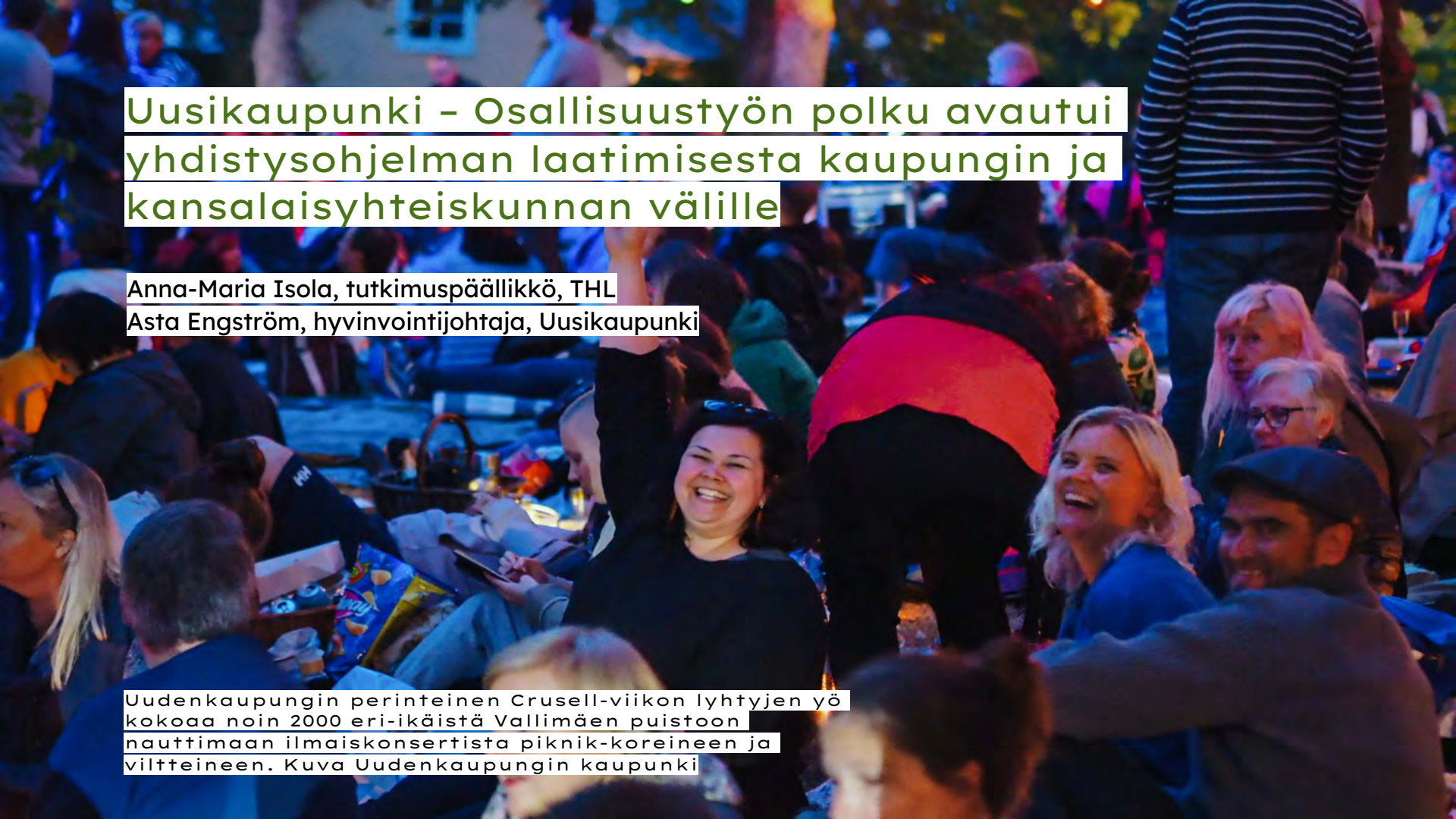
myös talouspolitiikkaa, ja toisinpäin. Toimitilat ovat monille tärkeitä, elleivät peräti kynnykskysymys. Tampere aikoo ottaa käyttöön pääkaupunkiseudulla kehitetyn Varaamo -palvelun tilojen tehokkaaksi jakamiseksi – ehkä vielä myös muiden kuin kaupungin tilojen.

Muutos on pääosin positiivinen ja tuo mukanaan uusia merkityksiä omaan työhön. Uuteen rooliin ei ole kuitenkaan aivan helppoa astua, vaan henkilöstö tarvitsee tukea ja koulutusta. Miten kunnan edustajana voi osallistua aktiivisesti erilaisiin some-ryhmiin?

Sparraajamme asiantuntijaluento ja sen jälkeen yhteinen keskustelu sai aikaan yhteistä ymmärrystä (ja erityisesti ymmärrystä aiheen tärkeydestä). On aina hyödyllistä sanoittaa omia tekemisiä ja peilata niitä toisen kautta. Sparraajamme pystyikin antamaan myös vinkkejä ja haastamaan meitä.

Vinkkejä muille

Tärkeää on innostaa ja sitouttaa! Se vie aikaa, mutta kantaa hedelmää.

Uusikaupunki - Osallisuustyön polku avautui yhdistysohjelman laatimisesta kaupungin ja kansalaisyhteiskunnan välille

Anna-Maria Isola, tutkuspäällikkö, THL

Asta Engström, hyvinvointijohtaja, Uusikaupunki

Uudenkaupungin perinteinen Crusell-viikon lyhtyjien yö kokoaa noin 2000 eri-ikäistä Vallimäen puistoon nauttimaan ilmaiskonsertista piknik-koreineen ja vilitteineen. Kuva Uudenkaupungin kaupunki

Uusikaupunki on ollut muuttovoittoinen, 15 000 asukkaan pieni ja idyllinen kaupunki puutaloineen aivan meren äärellä. Sillä on rikas 400-vuotinen historia, mutta viime aikoina se on tullut tunnetuksi tuhansia paikkakuntalaisten ulkopaikkakuntalaisia ja ulkomaalaisia työllistävästä auto-
tehtaastaan. Kaupungissa voi kuulla puhuttavan lähes 30 kieltä. Hiljattain paikkakunnalle muualta muuttaneita kutsutaan uusasukkaiksi.

Oman paikan löytämisen vaikeus: ratkaisuna yhteinen tekeminen ja kohtaamisten mahdollistaminen

Kuntalaiskysely keväältä 2019 paljasti, että työn perässä muuttaneiden nuorten miesten määrä on kasvanut voimakkaasti suhteessa samanikäisiin naisiin. Sukupuolivinouma altistaa heikommalle elämänlaadulle. Heikoimmin menee osalla 20–29 -vuotiaista miehistä, joilla on heikko paikallisidentiteetti, toimeentulon ongelmia ja jotka luottavat vain vähän virkamiesjohtoon ja päättäjiin. Heidän asenteensa monikulttuurisuutta kohtaan on huomattavan kielteinen.

Uusasukkailla on vaikeuksia löytää paikkaansa yhteisöistä. Monikulttuurinen asukasjoukko on kuitenkin kaupungin voimavara, jonka säilyttäminen on tärkeää kaupungin veto- ja pitovoiman vahvistamiseksi. Aukkaiden ja kaupungin vuoropuhelua pidetään yllä yhdistysten kautta. Palveluilla ja palveluissa tarjotaan yhteyksiä paikallisyhteisöön. Viime aikoina on palkattu osallisuuden edistämiseen järjestökoordinaattori ja kulttuurituottaja.

Hyvinvointijohtaja kutsui toimialojen työntekijät keskustelemaan osallisuudesta

Uudessakaupungissa on alettu jo hakea ratkaisuja osallisuuden edistämiseen muun muassa erilaisin ohjelmin ja toimenpitein. Yhdistysohjelman myötä virisi yhteistyö myös kaupungin ja yrittäjäyhteisön välille. Sitten syntyi nuorten aloitteesta kokeilu, jossa yhdessä nuorten, yrittäjäyhteisön, kaupungin ja vapaaehtoisen kanssa otettiin käyttöön vanha ravintolatila nuorten oleskelupaikaksi. Nuoret antoivat tilalle nimen Uniikki, neuvottelivat pelisäännöt ja suunnittelivat toiminnan.

Kaupungin strategiassa on kirjattu tavoitteeksi mm. kaventuneet hyvinvointierot, viihtyisä ja vetovoimainen kaupunki, monipuolistuva elinkeinotoiminta, strateginen johtaminen ja yhteistyö. Lisäksi poikkihallinnollista hyvinvoinnin edistämisen työtä on aloitettu parin viimeisen vuoden aikana. Valmisteilla olevaan hyvinvointiohjelmaan määritellään osallisuus yhdeksi painopisteeksi.

Strategisen johtamisen mukaisesti hyvinvointijohtaja kokosi poikkihallinnollisia ja moniammatillisia työryhmiä ja joitakin sidosryhmiä

sparraustilaisuuksiin. Tavoitteena oli rakentaa pohjaa ja keskustelun myötä syntyvää sitoutumista tulevien vuosien työlle.

Osallisuus on prosessi, jossa hallinnonalat ja yhteisöt keskustelevat ja oppivat keskenään

Uudenkaupungin osallisuustyö on hahmottumassa suunnitelmalliseksi poikkihallinnolliseksi tekemiseksi, johon lakisääteisten toimien lisäksi kuuluu kulttuurinen muutos: ihminen – olipa hän työntekijä tai kuntalainen – kohdataan hyvässä hengessä dialogia vahvistaen.

Vaikka osallisuuden edistämiseen liittyviä haasteita ei saatukaan ratkottua, ymmärrys systemaattisen osallisuustyön tarpeellisuudesta kasvoi. Alkoi syntyä ymmärrystä siitä, että ihmisten osallisuus ja osallisuuden kokemus ovat kaupungin aineeton resurssi, josta syntyy hyvinvointia, elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa. Osallisuuden paranemisen seuraukset näkyvät kovina faktoina, esim. vähentyvänä poismuuttona, korjaavien palvelujen vähentymisenä, asukkaiden parantuneena hyvinvointina, kaupungin kohentuneena elinvoimana.

Osallisuutta sparrattiin ruohonjuuritasolla, josta kerättiin osallisuustyön näkemyksiä, kokemuksia ja parantamisen paikkoja. Osallisuussparrauksen myötä toivottiin niin kaupungin henkilöstön kuin kaupunkilaisten osallisuutta parantavia jatkotoimenpiteitä. Jatkon takia sparrausta on hyvä käydä myös johtoryhmän kanssa siitä, miten osallisuustyötä lähdetään edistämään.

Vinkkejä muille

Osallisuustyö alkaa aina jostakin, usein hyvinkin konkreettisesta asiasta. Uudessa kaupungissa se alkoi siitä, että kaupungin

toimijat alkoivat tavata yhdistysten edustajia. Kun luotiin kuuntelemisen ja keskustelun kanavat, alkoi syntyä yllättäviä ja hyviä asioita.

On hyvä käydä läpi osallistumiseen liittyvät toimet: miten ne toimivat, miten toimintaedellytykset on turvattu, miten vuorovaikutuksesta huolehditaan, johtaako osallistuminen toimenpiteisiin, seurataanko ja arvioidaanko näitä.

Vantaa - Osallistuva budjetointi myönteisen erityiskohtelun keinona ja vaikuttamisen paikkana

Anna-Maria Isola, tutkimuspäällikkö, THL

Laura Lettenmeier, osallisuuskoordinaattori, kaupunkiympäristön toimiala, Vantaa

Vantaa on Suomen neljänneksi suurin kaupunki, jossa 18 prosenttia asukkaista on vieraskielisiä ja jossa puhutaan yli 120 kieltä. Vantaalla aloitettiin vuonna 2019 poikkihallinnollinen ja alueellinen myönteisen erityiskohtelun ohjelma, jonka avulla tasapainotetaan hyvinvointieroja kohdentamalla resursseja sinne, missä niitä tarvitaan. Ohjelmassa pyritään muun muassa parantamaan ympäristön laatutasoa esimerkiksi tehostamalla alueiden kunnossapitoa sekä parantamaan asukas-yhteistyötä. Osana ohjelmaa kaupunki-ympäristön toimiala kokeilee myös osallistuvaa budjetointia.

Mukaan saamisen haasteita, mutta vahvaa kehittämistä

Osa ihmisistä vetäytyy syrjään, koska he eivät usko omaan vaikutusmahdollisuuteensa tai he eivät tiedä, miten voisivat osallistua. Erityisen haastavaa on tavoittaa maahanmuuttajia. Tästä voi seurata se, että hyvinvointierojen kaventamisen kannalta tärkeitä toiveita ja tarpeita jää kuulematta.

Osallistuva budjetointi on keino saada useamman tarve ja toive kuuluviin, mutta mahdollisimman monen on innostuttava mukaan ideoimaan ja äänestämään.

Vuonna 2020 osallistuvaa budjetointia kokeillaan Hakunilan ja Martinlaakson kaupunginosissa. Kaupunki on uuden äärellä mutta vahvasti innostunut kehittämään kaupunkia sen asukkaiden kanssa.

Kohti ratkaisuja

Asukkaiden tavoittamiseksi ideoitiin esimerkiksi seuraavia ratkaisuja: 1) Osallistuvan budjetoinnin projektiryhmä jalkautuu turuille ja toreille jututtamaan ihmisiä ja kirjaamaan heidän ehdotuksiaan. 2) Oppilasryhmät tekevät ehdotuksiaan esimerkiksi osana

oppituntia tai oppilaskunnan hallituksen järjestämällä ideointipisteellä. 3) Oppilaat voisivat koulutehtävänään innostaa maahanmuuttajaäitejään tekemään ehdotuksia osallistuvaan budjetointiin. 4) Kuntouttavan työtoiminnan tai sosiaalityön ryhmän ohjaaja voisi olla mukana ideoimassa, kehittämässä ja kirjaamassa osallistujien ehdotuksia.

Esitetyissä ratkaisuehdotuksissa oli kuitenkin usein se haaste, että ne olisivat vaatineet osallistuvan budjetoinnin suunnittelijoilta suurta työaikapanostusta enemmän ja suurta aktiivisuutta myös muilta toimijoilta.

Tyypillistä osallisuussparraukselle oli, että kun yhtä asiaa oli jonkin aikaa ratkottu, alkoi seuraava ongelma jo kehkeytyä. Osallistuvan budjetoinnin ideointivaiheen pohdintojen jälkeen nostettiin esiin kysymys siitä, miten äänestys toteutetaan niin, että se tapahtuisi mahdollisimman matalalla kynnyksellä ja kuitenkin niin, että se toteutuisi periaatteella ”yksi ääni ja yksi asukas”. Mitä helpommaksi äänestäminen tehdään, sitä enemmän syntyy tilaisuuksia väärinkäytöksille. Koska kyseessä on myönteisen erityiskohtelun ohjelman kokeilu ja erilaisten asukasryhmien osallistumisen mahdollisuuksia korostetaan, päädyttiin

äänestys toteuttamaan ilman suurempaa tunnistautumista.

Kokemukset ja opit

Osa ratkaisuehdotuksista kehittyi niin, että niitä vietiin käytäntöön: esimerkiksi Hakunilassa koulujen, nuorisotilojen ja terveystakeskusten kanssa sovittiin yhteistyöstä osallistuvan budjetoinnin ideoiden keräämisessä. Mukaan tuli myös seurakunta, järjestöjä sekä yhteisöotalo, jossa käy paljon maahanmuuttajia.

Sparrauksen yksi suurimmista hyödyistä oli se, että se tarjosi yhteisen hetken

mieltä osallistuvan budjetoinnin kokonaisuutta ja seuraavia askeleita. Alun perinkin oli tarkoituksena koota osallistuvan budjetoinnin projektiryhmä, mutta sparrauskerta antoi sen koollekutsumiseen vauhtia. Yhteiset keskustelut sparraustuokioissa auttoivat myös osallisuuskenttää vähemmän tuntevia kaupunkiympäristön suunnittelijoita pääsemään aiheeseen sisälle.

Isoissa kaupungeissa uusien asioiden, kuten kaiken läpileikkaavan osallisuuden, edistäminen voi olla työlästä. Organisaatio on laaja, toimialojen siilot usein vahvarakenteisia, ja työskentelykulttuuritkin

muuttuvat hitaasti. Osallisuus ei kuitenkaan tottele siiloja, koska se kuuluu jokaiseen toimialaan. Vantaalla osallisuuskoordinaattoreita on useammalla toimialalla. Kun osallisuuskoordinaattorit tekevät yhteistyötä, osallisuusajattelu leviää toimialarajojen yli.

Vinkkejä muille

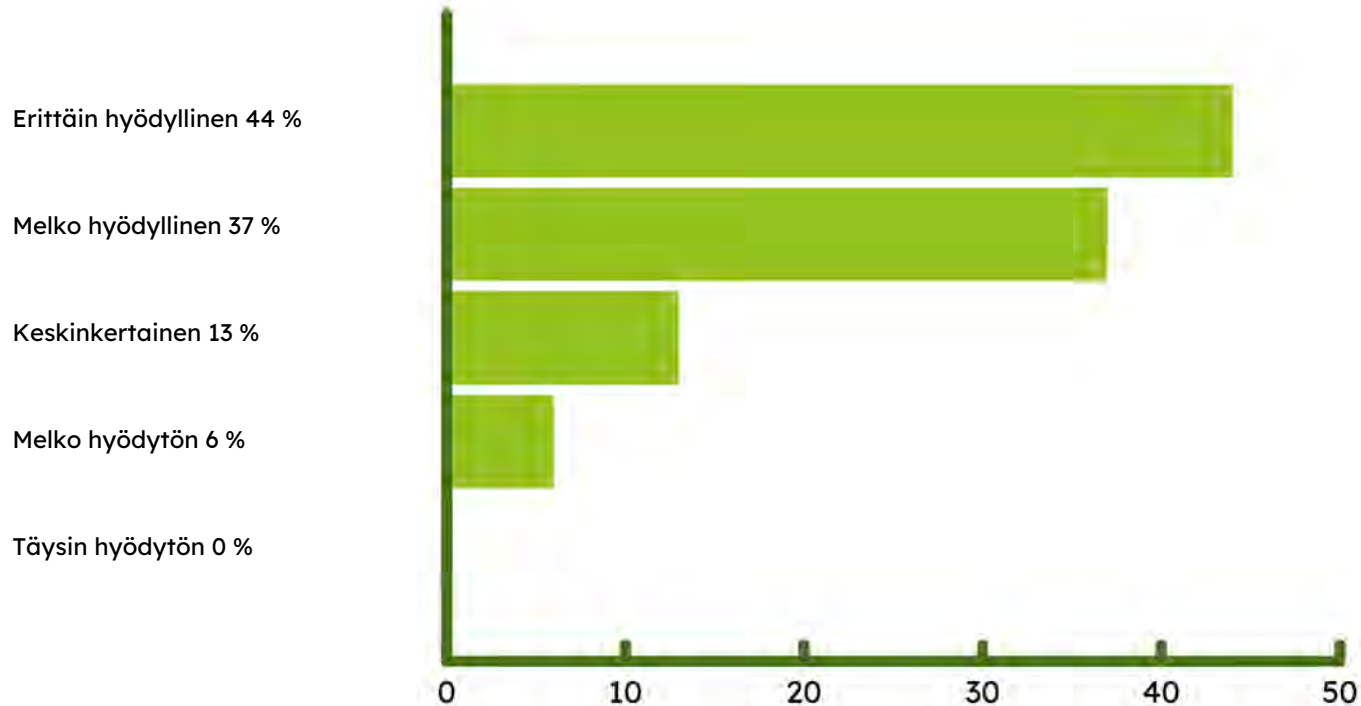
Yrittäkää ajatella ihmisten tavoittamista totuttujen käytäntöjen ulkopuolelta. Esimerkiksi kaupungin perinteisten viestintäkanavien lisäksi voi paikallisiin toimijoihin olla suoraan yhteydessä. Sellainen lähentää kaupunkia ja

paikallisia toimijoita ja luo yhteistyön mahdollisuuksia.

Osallisuusprosessien projektiryhmiin kannattaa ottaa mukaan myös ihmisiä, jotka eivät työskentele osallisuuden parissa. Se on hyvä keino levittää tietoa ja lisätä ymmärrystä osallisuudesta.

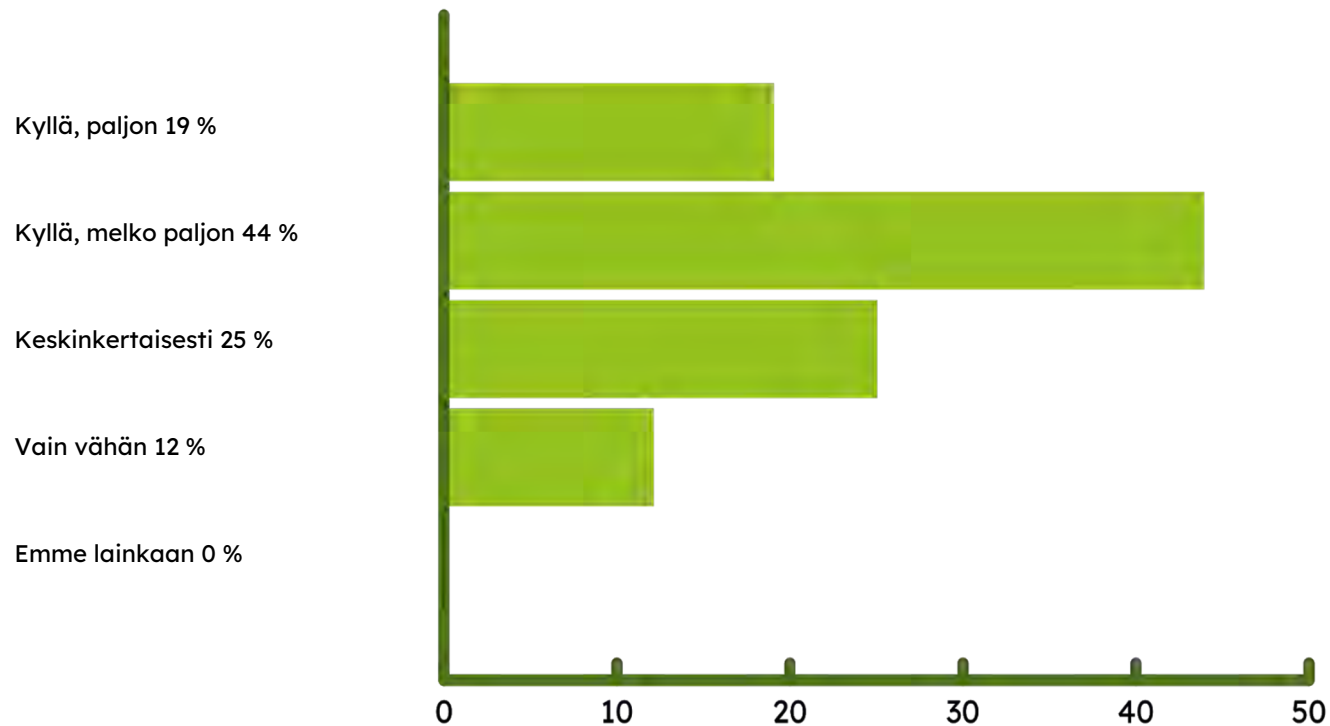
Kuntien palautetta osallisuussparrauksesta

Miten hyödyllinen sparraus oli niiden osallisuuden haasteiden ratkaisemisessa, joiden ratkaisemiseen sparrauksessa keskitytte?

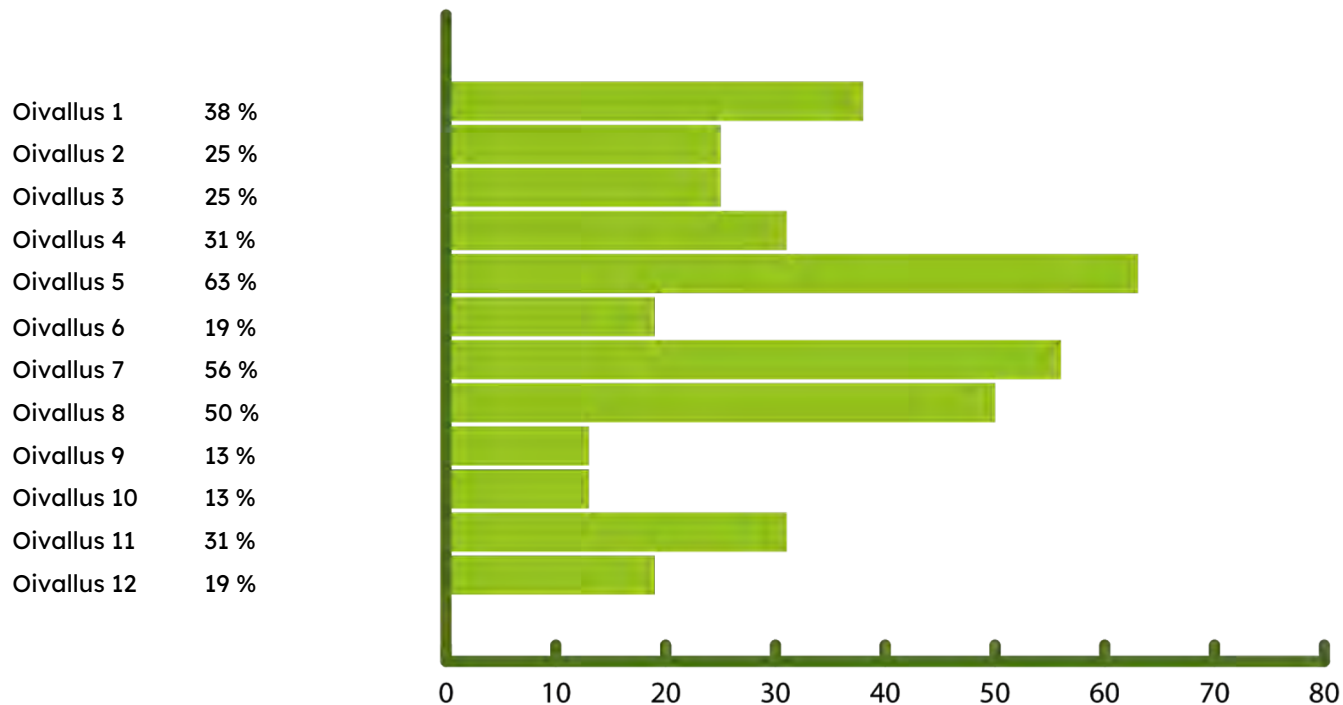
Kuntien palautetta osallisuussparrauksesta

Saitteko Saa kuulua! -julkaisusta uusia ajatuksia osallisuustyöhönne?

Kuntien palautetta osallisuussparrauksesta

Mitkä Saa kuuluu! -julkaisun oivalluksista liittyvät läheisimmin sparraajan tuella tekemäänne osallisuustyöhön? Valitkaa 1-5 oivallusta.

Kuntien palautetta osallisuussparrauksesta

Sparraus laajensi osallisuuden näkökulmaamme ja samalla vahvisti meitä luottamaan tapaamme toimia ja innosti aloittamaan uusia toimintatapoja.

Pystyimme keskustelemaan meille tärkeistä asioista ja saimme vastauksia kysymyksiimme. Yhdessä pohdittu toteutustapa selkeytyi sparrauksen aikana.

Hyötyä oli siitä, että ulkopuolinen asiantuntija seurasi keskustelua, teki huomioita ja esitti kysymyksiä. Jäimme kaipaamaan konkreettista käytännön tasolla olevaa ohjausta. Konkreettisia työväliteitä, joilla viedä toimintaa eteenpäin.

Julkaisuun olisi kannattanut ehkä osana sparrausta tutustua vielä tarkemmin. Ratkaisuehdotus: Olisiko voitu järjestää vaikka lukupiiri, johon sparraaja olisi antanut ohjeet? Sparrattavien vastuulla olisi ollut lukupiirin järjestäminen ja sen pohjalta lyhyen alustuksen tekeminen toiseen sparraustapaamiseen.

Käytännön työhön sparraus toi joitakin vinkkejä, mutta paras anti olivat keskustelut sparraajan ja osallistujien kesken kokonaisuuden kehittämisen kannalta ja ajan järjestäminen näille pohdinnoille myös kaupungin sisäisesti. Sparraus oli hyvä hetki pysähtyä miettimään missä mennään ja miten voimme prosessia kehittää.

Videot

Toteutimme yhdessä nuorten kanssa kaksi videota
Saa kuulua -julkaisun käytön edistämiseksi

Saa kuulua! julkaisun oivallusten jalkauttamiseen pyysimme mukaan Fuusio oppijat ry:n, joka pyrkii saattamaan yhteen koulutuskenttää ja työelämän toimijoita tavoitteelliseen yhteistyöhön. Fuusio oppijat koordinoi vuosaarelaisia Puistopolun ala-asteen koululaisia tuomaan esiin omia tulkintojaan omasta osallisuudestaan yhteiskuntaan, osana yhteiskuntaopin kurssia. Nuoret toteuttivat inspiroivia, asiallisia, luovia ja monella tasolla ajatuksia herättäviä videoita, esityksiä ja jopa yhdet nettisivutkin! Vaikuttavimmat työt palkittiin Saa kuulua! -julkaisun julkistamistilaisuudessa elokuussa 2020.

Videokoosteet oivallusten tulkinnoista ovat nähtävillä täällä:

Osa 1: [Mitä on osallisuus](#)

Osa 2: [Miten edistää osallisuutta](#)

Katso myös [Maaseudun sivistysliiton kokoelma osallisuustarinavideoita!](#)

Huoneentaulu

Tulosta seuraavan sivun huoneentaulu
muistuttamaan osallisuuden eri näkökulmista
yhteisessä työskentelyssänne

kestavakaupunki.fi/osallisuus

YMMÄRRYS OSALLISUUDESTA

- ❑ Osallisuutta voi kokea, kun tulee kuulluksi ja nähdyksi toivomallaan tavalla, elää omannäköistä elämää ja edistää itselleen tärkeitä asioita.
- ❑ Parhaimmillaan ihmisen omat ja yhteiskunnan odotukset hänen osallisuudestaan ovat tasapainossa.
- ❑ Osallisuuden eri tekijät ja niiden merkitys ymmärretään:
 - a) elämän perusedellytykset
 - b) paikka yhteisössä
 - c) vaikuttaminen ja toiminta
 - d) asenteet, kiinnostus ja tietämys
- ❑ Kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet ovat kunnan olemassaolon perusta ja osallisuuden edistäminen tärkeää eettisesti ja käytännön hyötyjen kannalta.

OSALLISUUDEN EDISTÄMISEN TAVAT

- ❑ Kunta kitkee osallisuuden rajoitteita, hyödyntää paikallisia voimavaroja ja kasvattaa yhdessä tekemisen kapasiteettia!
- ❑ Kunta edistää osallisuutta strategisesti, lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, eri osa-alueet huomioiden, myös omaehtoiseen toimintaan varautuen.
- ❑ Tiedottamisesta viestintään! Viestijät tunnistavat, kenelle viestivät ja miten vältetään turhaa työtä ja väärinkäsityksiä.
- ❑ Ongelmia tähdätään ratkaisemaan ihmisten kanssa ennemmin kuin vain heitä varten. Moni on mieluummin toimija kuin toiminnan kohde.
- ❑ Yhdenvertaisuutta edistetään kohtaamalla ihminen kokonaisena yksilönä ja ottamalla erilaiset tarpeet huomioon - ei kohtelemalla kaikkia samoin.
- ❑ Yhteistyövalmiuksiin panostamalla kunnan toimijat kasvattavat yhteisön kykyä selvitä kriiseistä ja muista muutoksista.
- ❑ Ihmiset, organisaatiot ja yhteisöt tunnistavat aktiivisesti, mitä jakamalla voivat tuoda toisille kuulumisen, merkityksellisyyden ja hyvinvoinnin aineksia.

Kiitos!

kestavakaupunki.fi/osallisuus

